

UUT MOODI AKA DEE MI LINE

TALLINNA ÜLIKOOL
Pedagoogiline
Seminar

NOORSOOTÖÖ
ARENDUSKESKUS

ISBN 9985-885-27-9

9 789985 885277

EESTI NOOR- SOOTÖÖ ARENGI JA MUUTU- MINE. ARTIKLITE KOGUMIK

TALLINNA ÜLIKOOL

SISUKORD

ESSÕNA	2
LASSE SIURALA <i>How to Read Books on Youth Work? Understanding Hidden Assumptions and Populism in Youth Work</i>	4
MARTI TARU <i>Noorsootöö mõju hindamise vajalikkus ja võimalikkus noortevaldkonna arengukava 2014–2020 kontekstis</i>	21
ILONA-EVELYN RANNALA, SILVER PRAMANN, KAIRE KOLLOM <i>Ülevaade Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari noorsootöö eriala lõputöödest 2003–2014</i>	31
ÜLLY ENN <i>Kaasava noorsootöö utoopiast</i>	50
SIIM KRUSELL <i>Noorte olukord tööturul enne kriisi, kriisi ajal ning pärast kriisi</i>	67
TANJA DIBOU <i>Muslimi noorte identiteet ja kultuurilised eripärad: miks ja mida peaks noorsootöötaja teadma islamist?</i>	83
TAAVI TÄNAVA <i>Hinnangud küberkiusamisele ja selle tagajärgedele keskkooliõpilaste näitel</i>	97
MARELLE GRÜNTAL-DRELL, MAARIKA VEIGEL, HAIVI SEPP <i>Tervisliku toitumise teavitamise olulisusest noortele</i>	110
HANNES SILDNIK <i>Applying the Principles of Constructive Alignment Theory in Designing and Enchancing Classroom Teaching in Social Entrepreneurship in Youth Work Course</i>	125

EESSÕNA

Käesoleva artiklite kogumiku eesmärk on kirjeldada ning mõtestada Eesti noorsootöö arengut ja muutumist viimasel kümnendil erinevatest vaatenurkadest lähtuvalt. Ühelt poolt vaadeldakse arenguid noorsootöö eriala tasemehariduse seisukohast. Teiselt poolt pakub huvi noorsootöö praktika muutumine, sh kaasamine, ennetustöö ja tööturuvalmiduse toetamine. Kolmandaks on tähelepanu all noortevaldkonna tulemuslikkus ja tunnus, ning neljandaks kriitiline mõtlemine, analüüsioskus ja eneserefleksioon nii õppes kui ka praktikas.

Kogumik ilmub aastal, mil esmakordselt Eestis avaneb võimalus alustada Tallinna Ülikoolis õpinguid noorsootöö erialal magistriõppes. Seda võib lugeda omamoodi tähelepanuväärse uue etapi alguseks, mil on sobilik ja vajalikki vahekokkuvõtteid teha ning arengute üle mõtiskleda.

Kogumikku on kirjutanud Tallinna Ülikooli noorsootöö eriala õppejõud ja vilistlased. Soovin siinkohal tänada kõiki kirjutajaid ja kaasamõtlejaid!

Kokku ilmub üheksa artiklit, millest kaks on ingliskeelsed ja mis sobilikult ilmestavad rahvusvahelistumise olulisust noorsootöö erialal. Esimeses artiklis kirjutab Lasse Siurala kriitilise mõtlemise olulisusest noorsootööalase kirjanduse lugemisel ja mõtestamisel ning võimalikust populismist noorsootöös. See artikkel häälestab lugeja lugemisteravust ning kaasamõtlemist. Omal moel on tegemist provotseeriva artikliga, mis esitab väljakutse ja mille jaoks, kui arvestada järgnevates artiklites kirjeldatud arenguid, peaksid noorsootöötajad valmis olema. Mitmeid olulisi küsimusi tõstatab Marti Taru artikkel, kus on analüüsitud noorsootöö tulemuslikkust, tuntut ja mõjude hindamist. Kolmandas artiklis esitavad autorid Ilona-Evelyn Rannala, Silver Pramann ja Kaire Kollom ülevaate Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari noorsootöö eriala üliõpilaste lõputöödest ajavahemikul 2003–2014. Autorite analüüs asetab lõputööde teemad ja uurimuste korralduse noortevaldkonna arengu laiemasse konteksti. Neljandas artiklis analüüsib Ülly Enn kaasamise olulisust noorsootöös ning küsib, kas tegemist on utopiaga või kuidas kaasamiseni siiski jõuda.

Järgmistes artiklites, mille autorid on Siim Krusell, Tanja Dibou, Taavi Tánava, Maarika Veigel, Marelle Grünthal-Drell, Haivi Sepp, analüüsitakse noorsootöö kitsamaid teemasid või praktikaid mõjutavat taustsüsteemi: noorte seisund tööturul, musliminoorte osalemine noorsootöös, noorte käitumine internetis ja küberkiusamise ohud, noorte toitumisharjumused ja tervisliku eluviisi toetamine. Viimases artiklis võtab noorsootöö eriala õppejõud Hannes Sildnik ette eneserefleksiooni ning analüüsib kriitiliselt, kuidas konkreetse lähenemise abil jõuda teadmiste edasiandmisel ja teadmiseni suunamisel paremate tulemusteni. Taoline n-ö lõpuakord ja küsimusepüstitus võiks nii lugejaid kui ka kirjutajaidki saatma jääda ja uute arenguteni viia.

Kõik kogumikku kuuluvad artiklid on retsenseeritud toimetajate Tiia Õun ja Ilona-Evelyn Rannala poolt.

Kogumiku valmimine jääb aega, mil Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar tähistab oma 80ndat juubelit. Samuti jääb see aega, mil Tallinna Ülikool redefiineerib ja restruktureerib oma toimimist, et olla targa eluviisi kujundaja Eestis ning tegeleda kindlate ühiskonnas oluliste probleemvaldkondadega. Väliste ja vormiliste muutuste ajal on oluline heita pilk ka sisulistesse arengutesse ning seda käesolev artiklite kogumik haridusuuenduse valdkonnas, kuhu noorsootöö paigutub, ka teeb.

Head lugemist soovides

Ilona-Evelyn Rannala, PhD

HOW TO READ BOOKS ON YOUTH WORK? UNDERSTANDING HIDDEN ASSUMPTIONS AND POPULISM IN YOUTH WORK

LASSE SIURALA, PHD

Aalto University, Adjunct Professor
Tallinn University, Lecturer

"There are two ways to slide easily through life: To believe everything or to doubt everything. Both ways save us from thinking."

Alfred Korzybski

ANNOTATION

This article provides examples on how specific social and political contexts of youth work shape assumptions about the tasks and the role of youth work and youth workers. Also, the discussion has started on how some of the key assumptions of youth work appear similar to populism as a political ideal. This article tries to help youth workers to tune up their critical skills in reading books on youth work.

Keywords: youth work, essence of youth work, assumption in youth work, populism and youth work

INTRODUCTION

It is useful to read books on youth work. You get new ideas and an opportunity to reflect your own practices. There is a large variety of books on the ways of doing and understanding youth work. However, the problem for the reader is to judge and evaluate the messages of the literature. Articles often appear persuasive and acceptable on the first reading, but on a closer critical inspection doubts start raising. As youth work lacks clear and shared definitions, everybody elaborates his/her own ideas of what youth work is or should be. When we read texts on youth work our explicit or hidden assumptions of proper youth work immediately connect or disconnect with those of the author's. What we need is to critically reflect our own assumptions (as the reader) and to know why the authors understand youth and youth work the way they do. It is maintained that assumptions on youth work are rooted in the social and political contexts in which they are presented and interpreted. The aim of this article is to provide examples on how specific social and political contexts of youth work shape assumptions about the tasks and the role of youth work and youth workers.

Second, it will be suggested that some of the key assumptions of youth work appear similar to populism as a political ideal. The article tries to help youth workers tune up their critical skills in reading books on youth work. A recent book titled “Kadjan – Kiduhu’ – Global perspectives in youth work” edited by Brian Belton (2014) will serve as an example.

The book edited by Belton includes articles by 14 authors all over the world. The articles do not focus on a joint theme, but establish together “ideas, perspectives and hopes for and about work with young people” and “of [these] relatively heterogeneous elements, the hope is that you, the reader, will get the impression of something of the homogenous whole that youth work might be understood to be” (opus citatus, p. xi). According to many of the articles “the homogeneous whole” of the book seems to be that 1) youth work should be free from institutional constraints and 2) that youth work should operate in the grass-root only, through face-to-face work with young persons. Even if these were the two overarching emphasis of many of the authors, one must give the book credit for the large variety of interesting, inspiring and even mind-shaking reports on youth work.

KEEP INSTITUTIONS AT ARMS' LENGTH!

A recurrent way of looking at youth work through the pages of the book seems to be that youth work as a public service (strong in countries like the Nordic countries, Estonia, Germany, France, Austria etc) easily becomes an institutionalized integrating instrument of those in power and not a means of promoting youth-driven emancipation, criticism and variety of youth expression. To avoid institutional constraints youth work should be carried out by youth organizations, by other non-governmental organizations and by independent youth workers.

Curtiss Worrell, a volunteer youth worker from the UK, is convinced that good youth work tends to be NGO -based, self-funded and 'negotiated together with the young people'. Public or municipal youth work is 'externally funded' and 'imposed on youth', and based on political priorities, not on young people's own interests. According to Worrell the strong influence of politics and public funds forces youth workers to act 'below the radar to bring about change' (p. 43). Thus, youth work must be 'resourceful' against 'external constraints'.

Dana Fusco, a University professor from the USA, maintains that there is a historical tradition of youth work to be seen 'institution free'. However, in practice the different non-profit and non-governmental organizations are more and more dependent on private and public funding and have to balance their interests with those of the funding institutions. Often the funding institutions become very dominant. For example (in the USA) the after-school youth programs "now are housed within school buildings and have the explicit goal of improving achievement outcomes. Youth workers in these setting are having a difficult time engaging in authentic processes of youth work." Similar discussions take place in Europe as youth work tries to create itself 'free space' between, not only school, but also social work, employment authorities, health work and cultural institutions. Thus, one may argue that, to preserve its autonomy and specificity, youth work should keep these institutions at arm's length and a youth worker should not become a social worker, employment councillor, health worker, cultural worker or a school teacher.

Hans Skott-Myhre, an Australian Marxist, maintains that public and even civil organizations have become instruments of capitalism in 'making money' but not in criticizing it. Youth work is equally blinded by the domination and interests of capitalism. Sometimes this persuasion is hidden behind the language we use. Formal education is the key method of capitalism to impose on young people illusionary language and false expectations, like the belief in capitalism and individual competitiveness. Youth work has also become the instrument to control and to integrate youth in the prevailing order. Youth work

predominantly works for integration and not for critical questioning. Thus, youth work which wants to work for the emancipation and to enhance critical thinking and action of young people, must keep away from institutions - public and private.

In his concluding remarks the editor **Brian Belton** maintains that youth work is a 'guerilla profession', which should clearly distance itself from any kind of institutions, whether that be the school or established pedagogies, like social pedagogy. Belton is particularly critical at the school and the contemporary education system. He argues that the school is an authoritarian learning system which produces authoritarian personalities, and which stigmatizes, medicalizes and marginalizes young people (pp. 212-3). The same goes for public youth work and youth policy which only transform youth work into an instrument of politics and the economic order. Under these conditions youth work should keep to its 'holistic approach, multiplicity of responses, flexibility, fluctuation of its trajectories' – and being a distance-taking guerilla profession towards its enemies: the school, the markets and the public policies.

WORK THROUGH THE GRASS-ROOT!

This mistrust or even hostility towards institutions, the public and sometimes to the private sector implies that any positive, critical or emancipatory youth work or youth policy should operate outside the institutions, that is, through the grass-root.

Amarasuriya from the open University of Sri Lanka shows how the independence of Sri Lanka after 1970 saw three insurrections of young people (students), often extremely violent and led authoritarian, but still reflecting the need of young people for democratic changes. These movements were met by very suppressive measures from the government. First Government oppression led to the death and disappearance of tens of thousands of students. Later a joint policy by political leaders, the Ministry of Defense and the Ministry of Higher Education, launched paternalistic training for young people to refrain from political action and to obediently integrate into the working life. At the same time the most obedient ones were credited with good military careers being "armed by the state to fight against the same age cohort" (p. 129). When the government suppresses and manipulates youth, the only alternative space for action is the grass-root. To survive there, youth work has to adopt, as Worrell maintains, 'resourceful strategies' to operate 'below the radar'.

Sometimes government plans are well-meaning, but do not cascade down to the level of everyday experience of young people. **Emina Bužincić**, a youth policy activist from Zagreb (Croatia), points out that National Youth Policy

Plans have not been successful in Croatia (either): “Since 2002, when the first National Youth Action Plan was adopted by the state, no significant change has been established in the everyday life of youth” (p. 174). The author points out that at the same time the everyday life of young people is shadowed by severe problems: The entire system of education is in crises, civil society and its support is underdeveloped, and political apathy and intolerance towards Serbs, Roma and sexual minorities is growing. Due to the grim history of youth policy in Croatia, the author does not put much hope on the new National Youth Action Plan (p. 175).

The failure of government programs and plans often diverts focus on what can be done on the local level. Fusco seems to be inspired by Symbolic Interactionism when arguing that youth work is a ‘process of engagement’ in the everyday life of young people. She says that youth work should support ‘transformative practices’ – changes in their understanding of the society – through everyday life (‘transformative spaces’). Thus Fusco, like many other authors of the “Cadjan – Kiduhu” book, think that the emancipatory potential of youth and youth work lies in the everyday.

According to the ‘radical youth work’ of Skott-Myhre, today’s youth work predominantly works for integration into the capitalist order and not for critical questioning of it. But, as capitalism and its hegemony are eroding (from the edges), it is possible to decipher it and to start questioning the whole logic of it. The moments of positive interventions occur when the capitalist rhetoric or order fails, when ‘cracks’ appear; when we realize that free markets do not control themselves, do not create welfare and better services, but instead bring recession, segregation, unemployment and poverty. To get behind the language and the rhetoric of capitalism (neoliberalism), we need to experientially share the cracks “through experimenting with new forms of language, identity and mutual productions” (p. 67). “We would engage the young people with us in concrete projects that create real change in our neighborhoods and communities of the present ... this combination of community transformation through joint labor can then form the basis for the return of functional care in the field of youth work ... mutual co-production of care” (p. 70). For Skott-Myhre care is the key, because it is about the everyday experience of the meaning of everyday communality. Through these experiences it is possible for youth work to sensitize young people to perceive conflict and to facilitate resistance and rebellion. Only in this (relatively) free space of everyday-life experiences it is possible to “move away from rules and regulations as defining structures for our programs and agencies” (p. 72).

As noted above, the editor Brian Belton, was extremely critical towards the institutional effects (of the school, the markets and the public sector) to youth

work. He conceptualized youth work as guerilla warfare against institutions. His focus is to support what the young people want, what are *their* 'creative narratives' - never mind what are expectations or creative narratives of youth work, the City Council, the government youth policy programs and priorities, research on youth, other professionals working with youth, parents, working life etc. According to Belton youth work is about encountering youth (in a non-institutional setting), listening to their entire set of expectations (the holistic view), supporting and promoting them (being on the side of young people), trying to introduce a critical attitude at society (implementing the guerilla warfare strategy) and working through youth groups and the local community - sticking to the grass-root, face-to-face work, youth sub-cultures, critical youth movements and youth organizations outside the public sector.

ASSUMPTIONS OF YOUTH WORK

In everyday life, the arguments we normally encounter are often arguments where important assumptions are not made explicit. It is an important part of critical thinking that we should be able to identify such *hidden assumptions* or *implicit assumptions*. True, one cannot over-estimate the power of critical reasoning. Many hidden assumptions are emotional in nature. And many people are not inclined to admit that they were wrong all along. Also some assumption simply are unverifiable and thus beyond rational reasoning, and remain normative beliefs. However, it remains an acceptable aim to try to critically reflect one's assumptions.

PERCEPTIONS ON YOUTH WORK

The 'institution free' assumption of youth work was described above. However, one may recognize also other assumptions about youth work (see figure 1). A competing or even a polar assumption can be called 'organization guided youth work'. In all organizations, public, private and NGOs, the organization sets objectives which those working in the organization are to implement. In such organizations youth workers are hired or volunteers recruited to work for the mission, aims, objectives and programs of the organization. In larger organizations a management structure is responsible for the implementation process. In this case, youth work is a collective process linked to the will of the organization. For example, the City Council can set priorities to guide the youth workers in a City's Youth Service. The Scouts and other Youth Organizations have missions and programs for those working in the organization to fulfill. One cannot act 'institution free', cannot 'fly under the radar' nor wage 'guerilla warfare' against the organization.

Somewhere in between the ‘organization guided youth work’ and the ‘guerilla warfare against institutions’ –approach there is an intermediary approach which we can call the ‘freedom for professional judgment framework’. It is a framework which aims at 1) dialogue between the organization, its management and the professional youth worker and at 2) recognition of the organization to provide the youth worker freedom to apply his/her professional expertise in implementing the organizational goals: the organization sets the goals, negotiates them with the staff and gives the youth workers the freedom to find the appropriate methods to implement the goals.

There probably exists a continuum from the concept of ‘institution free’ (or even ‘institution hostile’) youth work to ‘organization guided youth work’, with ‘freedom for professional judgment framework’ somewhere in between. The article suggests all working in the youth field have – hidden or explicit – assumptions, which are located in this continuum. In the case of reading a book on youth work, both the author and the reader can have hidden assumptions along this continuum.

PERCEPTIONS ON INSTITUTIONS

The assumption of ‘institution free’ youth work builds on the negative effects that institutions can and sometimes do have on young people and on the possibility of youth work to support young people’s own interests and ideas. This assumption easily leads – as a youth policy strategy - to fight against the detrimental institutions, and – as a youth work strategy – to work with the young people beneath the organizations, outside their reach or in areas where the institutions are ‘cracking’. That is, to only operate in the grass-root, through local youth groups and communities, often in deprived areas. This is a fair assumption of what youth work essentially is all about, and which can be well argued in a variety of social and political conditions. But, as it will be argued later, there are also other social and political conditions, conditions in which youth work should not only work on the grass-root but also enhance change through youth policy measures and youth work action with the ‘institution’ (the neighborhood, the city, the state of the world, even in relation to global capitalism and neoliberal policies). In a democratic society it is in principle and in practice possible for the young people (and the youth field), through different means and methods, to negotiate power and solve problems vis-à-vis institutions. There are numerous well-documented examples on how young people, often supported by youth workers, can run their ideas through; in Youth Parliaments, School Councils, Youth Center Committees, through campaigns,

Youth Organizations, activity groups in dialogue (created by youth workers) with the decision makers, etc. Thus, those of us who have encouraging examples on how collective youth action can meet their expectations by successfully negotiating with the City administration (to take an example), are tended to assume that youth work cannot only be about grass-root activism, but also establishing structures, channels of dialogue and opportunities for the young people to voice their concerns and achieve results (Figure 1).

1. PERCEPTION OF YOUTH WORK

'institution free youth work'	'freedom for professional judgment framework'	'organization guided youth work'
-------------------------------	---	----------------------------------

2. PERCEPTION OF INSTITUTIONS

'grass-root resistance'	'providing space for youth agency'	'Dialogue with institutions'
-------------------------	------------------------------------	------------------------------

Figure 1: Assumptions about youth work

As to the relationship between youth work/the youth worker and the institutions, there seems to be a continuum from a 'grass-root resistance' (with the guerilla warfare of youth workers) to 'dialogue with institutions' (through representative youth bodies and youth organizations). In between, there is youth work which tries to create better conditions for different kinds of cultural, political and digital youth actions, which establishes arenas of dialogue with the decision makers and which promotes the latter's competences to understand and negotiate with the variety of youth expression – of the youth civil society (Siurala & Turkia, 2012). This is about today's perhaps the most pertinent challenge: Reconciling the interests between the civil society – youth in particular – and the government. "Radically new ways of thinking about democratic engagement are needed which can work with complexity, conflict and difference (of the youth scene)" (Cinefogo, 2011, 3). The third intermediary assumption of the relationship between youth work and the institutions can be titled 'providing space for youth agency' – supporting the variety of youth expression and creating links with the institutions.

The article started with a reference to Alfred Korzybski, who said that "there are two ways to slide easily through life: to believe everything or to doubt everything. Both ways save us from thinking." Looking at figure 1, it is

easy to believe in the assumptions that youth work should be institution free and engage in grass-root resistance, and doubt that one could do meaningful youth work under the top-down guidance or oppression of institutions or that institutions could involve themselves in real dialogue with young people. Or, the other way around, it is easy to believe in the necessity of institutional guidance and the promise of youth councils and similar bodies as the voice of youth, and doubt the possibility of the autonomously free-flying youth worker who can successfully resist the institutions through face-to-face grass-root action with a few young people. However, it is much more challenging to go beyond those ‘who believe everything and those who doubt everything’ and engage in critical thinking of something in between: How to negotiate and create space for professional freedom and versatile youth agency (Figure 1)?

GOING BEYOND ASSUMPTIONS

As assumptions often are hidden, how can we make them transparent, explicit? It is argued that assumptions on youth work are rooted in the social and political contexts in which they are presented and interpreted. These contexts guide our thinking. The above assumptions that youth work should be kept at arm's length from institutions and that change can only start from the grass-root seem to have risen from specific social and cultural conditions and theories.

Many of the authors in Belton's book witness the bad record of public policies to promote youth work and the interests of young people. The worst experience came from Sri Lanka (Amarasuriya), where the government oppression of young people was violent and aggressive. Croatia (Bužincić) had government Youth Policy Plans, but could not implement them. In her article on youth policy in Malta, **Miriam Teuma** acknowledged that the first periods of government youth policy strategies “witnessed little progress ‘on the ground’ in terms of provision and coordination of services and opportunities for young people” (p. 167). In UK the neoliberal policies with New Public Management have meant strong top-down management, severe budget cuts in Youth Services and unwelcomed reorganizations. All these changes have been experienced by the youth workers as drastically weakening the possibilities of the youth workers to fulfil the ethos of youth work and to support young people (see *In Defence of Youth Work*). As we noted above Skott-Myhre thought that it is essentially capitalism, the free markets and their rhetoric which keep young people from being critical and youth work from concentrating in the awareness raising of young people. Brian Belton argued that it is the authoritarian school system “which produces authoritarian personalities, and which stigmatizes, medicalizes and marginalizes young people”. In the USA (Fusco) the school dominates

afterschool programs of youth work and has made it difficult to carry out “authentic youth work processes”.

To sum up, public youth policy appears to be inefficient (Croatia, Malta), impossible (USA), imposing (UK) or simply going against young people (Sri Lanka). All these negative, frustrating and even tragic (Sri Lanka) experiences lead us easily to assume that youth work must stay at arm's length from institutions (the public and private sector, in particular) and only work on the grass-root (with local youth, sub-cultures, radical movements and critical youth NGOs, and the like). These assumptions about youth work and institutions make sense in these particular social and political contexts and can be explained through them.

DIALOGUE WITH INSTITUTIONS IS POSSIBLE AND BREEDS ALTERNATIVE ASSUMPTIONS

However, there are other social and political contexts of youth work – not covered in Belton's book – which nurture and witness other assumptions of youth work. In many parts of the world the public sector establishes broad objectives to youth work and supports it on national, regional and local level. Even if the current trend in public management of the governments and the City Councils seem to be increased strategic management with more specified priorities and even concrete expectations for local youth work methods and organization structures, a good part of youth work in youth organizations and municipal youth work is planned and implemented relatively independently of or in cooperation with the political decision makers. Of course there is management in all types of organizations, but it may function very differently, even when using same management tools. For example, in UK the motivation for applying Quality Assessment tools in youth work is to *control* the proper use of public funds while in Finland the same tool is extensively used to *develop* youth work practice. Furthermore, in countries where youth work is mostly funded by the local government (like in Finland 95% of municipal youth work budget comes from the City budget, largely through local taxes, or in countries with strong regional governments like Spain and Germany), the national government youth policies have limited possibilities to direct local youth work. Also youth workers are often University trained professionals which have traditionally been provided certain autonomous discretion in deciding, or at least negotiating how they do youth work. Even if historically youth work has been struggling against the dominance of social work and school (Verschelden et al, 2009; Coussée et al, 2010; Coussée et al, 2012; Taru et al, 2014), there are many positive examples on how the youth field, through cooperation with

others, has been able create autonomy and recognition – without sacrificing its ethos (Maltese National Youth Policy 2010-2013, Helsinki City Children and Youth Welfare Plan 2009-2012 etc).

According to Marti Taru, Eli Pilve and Peeter Kaasik (2014) “The history of youth work in Estonia has been a windy road”. During the first period of independence of Estonia, youth associations and youth organisations laid the ground for youth based youth work. Next, under the Soviet regime youth work became an instrument for socialising young people into the centrally managed Communist citizenship. As an exception hobby rings, summer camps, and other youth work structures offered leisure opportunities with some leeway from the Communist Youth League. Finally, after the independence in 1991 Estonian youth work became quickly modernized. The Windy Road finally led to youth work becoming an established field with youth legislation and support system for youth organizations, municipal youth work and considerable freedom to pursue “authentic processes of youth work” (Siurala, 2014).

Thus, there are political and social contexts of youth work in which institutions do not appear as enemies of youth work, but rather as supporters, co-operation partners or at least actors with which youth work and youth workers can negotiate space for action and “authentic processes of youth work”. The perception of youth work (Figure 1) does not necessarily mean that it should engage all energy in fight against institutions.

The other perception (see Figure 1) was that young people cannot have a meaningful dialogue with institutions. The only possibility for youth was to concentrate on grass-root action to promote resistance to institutions and to support ‘young people’s own interests’. Youth work must operate ‘under the radar’ of institutions and ‘move away from rules and regulations’ in non-governmental youth organizations, critical youth movement, local action groups etc. However, there are many encouraging practices of, and new approaches to, dialogue between young people and the institutions. In addition to positive experiences of different forms of structured dialogue on local, national and international level (youth and school councils, youth parliaments and youth organization structures), youth voice their concerns through culture, Internet and other media. Most public Youth Services have the strategy to support a variety of youth action and expression and to educate decision makers to engage themselves in dialogue with these young people. This activity, creating and supporting the dialogue structures and encouraging the variety of youth expression, is based on the assumption that meaningful dialogue between the institutions and the young people is possible and includes work with young people, but also work with City, regional and national administration and decision makers, even private companies, to establish this dialogue. Successful youth work has a youth policy dimension in it.

DETECTING POPULISM

WHAT IS POPULISM?

Populism as a political movement is characterized by following three elements (Rooduijn, 2013). First, populism assumes that there exists something called the 'General Will' of a nation or a group of people. Second, the General Will represents True knowledge of things. Third, there is a gap between people and the government.

POPULISM IN YOUTH WORK

We often talk about "what young people want" or "what young people think or do" as if there is a General Will of young people. Sometimes we discuss of young people as a social class or a collective entity which either changes the world, like the post 1968 slogan "Youth as Actor of Change" or is the first to suffer from problems like unemployment and poverty. Public opinion (supported by media) is quick to construct generalizations of individual negative youth behavior to label the entire cohort. The rhetoric on youth tends to present them as a collective which has its specific characteristic competences (media skills), problems (unemployment, bad behavior), position (oppressed by the school, government, capitalism) or expectations ('they all want a well-paid job abroad'). Populism builds its strength from generalization and simplification; it gives the impression it is backed up by masses of people and its simple messages are easy to grasp.

The second step of populism is to argue that the General Will of people, or a subgroup of people like The Youth, 'know best' and represent the Real state of affairs. Aptly, youth organizations and the European Youth Forum as the European spearhead of youth representation have historically built their legitimacy on the statement "there are no better experts on young people, than young people themselves", originally born out of the Zeitgeist of post-'68 (Milmeister & Williamson, 2006).

The third argument of populism is that there is a gap between people and decision makers. There are large groups of people which are neglected by the current party system, whom nobody represents and whose voice do not appear in decision making processes (Kitschelt, 2002, 179). Thus we need systems of direct participation to bypass the deaf political parties and the administration incapable of communication. Populist parties are conspicuously in favour of measures of direct democracy (Raadt et al, 2004). That is, direct election of decision makers, binding referendums, opening municipal budget processes to public debate, participatory budgeting and other newly popular forms of deliberative democracy. In the youth field similar arguments have been made

about youth. They are a group of people who have specific problems and expectations which are not channeled to the decision making processes because young people don't have voting rights, because there are so few young persons or even youth-oriented adults in the bodies of representative democracy and in the administration. National and international lobby organizations for youth (National Youth Councils, European Youth Forum) have been active in using the slogan "Nothing about us, without us" ("Nihil de nobis, sine nobis") to highlight the point that young people (or youth organizations representing them) must be better heard (Volpi, 2007). The slogan is used to communicate the idea that no policy should be decided by any representative without the *full and direct participation of members the group(s) affected by that policy*. Such direct methods of participation in youth work and youth policy also include: Open consultative webpages of Cities and the Government (Otakantaa.fi of the Finnish Ministry of Education and Culture), open youth forums and consultations, procedures of deliberative democracy (because they end up in direct dialogue between a group of young people and the decision makers) and even web-surveys and Youth Barometers (through which statistical averages and sometimes their minor changes over the years become 'The Youth Will' to guide policy-making). The populist element in these measures is that they appear relatively easy, quick and cheap ways to bypass the tedious processes in established and bureaucratic political and administrative structures, and to directly transmit the Real voice of young people.

Brian Belton's book is heterogeneous with its variety of articles around the world. Also young people and their conditions differ from article to article. Still, despite this variety, the problem is that the *interpretations* of the role of youth work appear homogeneous, with certain joint elements of populism.

The overall assumption of many of the articles is that institutions; the school, public youth work, governments and politicians, as well as capitalism, free markets and the private companies all oppress and manipulate youth. This confrontation or oppositional position connects youth and provides them a common challenge or even a common enemy. In this sense there is the populist collective, the General Will of the young people: challenge institutions! And there is the message for youth workers: support the young people's resistance to institutions and wage guerilla warfare against them!

Furthermore, according to populist thinking, this General Will of the young people is the True interpretation of things: "People know best", or "There are no better experts on young people, than young people themselves". The authors of the Belton book keep on emphasizing that it is the young people who decide

what youth workers do – because they possess the True knowledge of youth needs, they are right. A corollary to this is that it is the youth organizations which best represent youth in all matters concerning them. The assumptions lead to the conclusion that youth work must unconditionally be on the side of young people and that the main source of evidence on youth is the youth organizations.

Finally, the situation of the forgotten, maltreated and oppressed youth must be addressed. As young people do not have a vote and as they are not perceived to be mature adults, their voice is not heard enough. Belton's book is rich with examples on how institutions maltreat youth: There is a gap between young people and the government. The Belton book does not believe in the alternative strategy of the youth field to change policies through pressure on or dialogue with the decision makers. This is what youth organizations, organizations working for young people, public youth services and their youth workers, sometimes even young people themselves also do all the time. The book does not give many examples on these strategies nor does it discuss 'youth participation'. The apparent reason is the deep mistrusts in institutions and their capacity to any mutual dialogue with the young people or the youth workers. As a result, as no other options are perceived, youth work tends to become face-to-face micromanagement of young people's individual problems. Perhaps a more balanced presentation of different types of youth work and of successful agency and dialogue of young people and youth workers with institutions could have given rise to alternative assumptions on youth work.

RECONSIDERING POPULISM IN YOUTH WORK

There is the populist tendency to perceive 'youth' as a clearly identifiable collective, a homogenous group. Sometimes 'the youth' are the avant-garde, sometimes the underdog. Among other things, it has been characterized the 'Digital Generation', skillful and unprejudiced media user and modifier. However, young people use the media very differently and media literacy varies from one group to another. And there are researchers who are worried about uncritical, meaningless and unhealthy use of modern media among too many young people. Thus it is problematic to make sweeping generalization about the media use of young people as a collective. Another example; sometimes youth is seen as a political change-maker. This would not stand the truth as an average young person is relatively conservative and politically passive, and most likely votes like his/her parents. Even the post 68 belief "Youth as Actor of Change"

concerned only a minority of young people, mainly a selected group of university students. It is equally difficult to argue that young people are a collective 'underclass' because institutions and social structures maltreat them. Institutions and social structures maltreat many age groups and all of them very differently. In fact, there are other factors than age which mainly explain institutional and structural segregation and discrimination of all age groups. Thus, strong claims about youth as a collective, about the 'general will' of youth are very problematic.

Second, the populist assumption that young people are best experts on young people, has in some cases efficiently legitimated the Youth Organizations to be the best experts on youth in any affairs concerning them. This has equally efficiently excluded from youth policy design and implementation other experts on youth; youth researchers, municipal youth workers, adult organizations working for young people, health workers, social workers, cultural and sports workers etc. It is fair to emphasize the importance of always listening to the young people and engaging them in planning and implementations of plans, projects and services which concern them, but one-sided reliance solely on young people or their organizations, seriously limits a comprehensive evidence-based approach on youth.

Populism typically suggests simple answers to complicated issues. As an example, direct forms of democracy (described above) are said to bridge the (assumed) gap between the maltreated youth and those in power. However, the gap between people and governments, often called *democracy deficit* is a by far broader and deeper issue than just one solved through fashionable forms of direct democracy. Of course, there is nothing wrong about direct democracy. It definitely should be promoted as a legitimate form of expression, but it is not enough. Considering the spectrum of challenges in democracy deficit and beyond, we probably should start thinking how our human and ecological systems function and how they could be changed (see for example Connolly 2011 ja 2013), to find ways to support and make transparent critical and alternative voices and life-styles, to create alliances between movements and actors engaging in social and cultural change and sensitize decision-makers' ability to communicate with the civil society. 'Youth work as an actor of change' should go beyond simple populist interpretations and solutions, and, instead, admit and explore the complex, ambiguous and fragile nature of the world of young people.

CONCLUSIONS.

CHALLENGING OUR ASSUMPTIONS AND BELIEFS

The final sentences of the concluding chapter by the editor Brian Belton capture the ‘the homogenous whole’ of the book. He seems to bitterly admit that ‘societies’ have changed youth work, but, that the only solidarity of youth work is with the young people: “So youth work has been able to change direction to what societies require of it, but we, the youth workers, keep young people at the center of this; we task ourselves, our responses and our service to be shaped, at base, by them. ‘It’s a sin’ (maybe) but ‘we don’t need no education’ (or pedagogy) – ours is a guerilla profession” (pp 217-8). Many youth workers might be tempted to agree with these youth-oriented and combative assumptions. But, as the article tried to show, there is an element of populism included in this type of reasoning, which we need to be aware of. Essentially the assumptions in question might also be hidden assumptions rooted in particularly oppressive administrative and social policy conditions. Under other circumstances youth work and youth workers can be a highly appreciated by parents, politicians, the media and the neighboring services. These favorable and supportive conditions call for a different assumption about the role and tasks of youth work - a collaborative and youth policy oriented role with emphasis on support for youth agency and dialogue.

Gary Klein (2013), based on his empirical research, argues that people are trapped in flawed (invalid) hidden assumptions. According to him, critical thinking can lead to the insight that one’s assumptions may be wrong, which again was followed by “shift in the core beliefs”. When reading books on youth work it might be useful to follow the advice of Alfred Korzybski not to take the easy road to fully agree or totally doubt, but to take the more difficult road of critical thinking. This article tried to show that the easy road of bashing the institutions and praising the youth has an alternative, a more complicated road of supporting youth agency and building dialogue and cooperation with and between the institutions. This more complicated road of critically reflecting one’s assumption on youth work can lead, and should lead, to “shift in the core beliefs” of youth work.

REFERENCES

- Belton, B. (Ed.). (2014). *‘Kadjan – Kiduhu’ – Global Perspectives in Youth Work*. Rotterdam: Sense Publishers
- Cinefogo. (2011). *Policy Briefing: WP 14 – Citizen Participation in Policy Making*. www.cinefogo.com

- Connolly, W. E. (2011). *A World of Becoming*. Durham: Duke University Press.
- Connolly, W. E. (2013). *The Fragility of Things, Self-organizing processes, Neoliberal Fantasies and Democratic Activism*. Durham: Duke University Press.
- Coussée, F., Verschelden, G., Van de Walle, T., Medlinska, M. & Williamson, H. (Eds.). (2010). *The History of Youth Work in Europe. Volume 2 – Relevance for Youth Policy Today*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Coussée, F., Williamson, H. & Verschelden, G. (Eds.). (2012). *The History of Youth Work in Europe. Volume 3 – Relevance for Youth Policy Today*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- In Defense of Youth Work*. <http://indefenceofyouthwork.com/>
- Kitschelt, H. (2002). Popular dissatisfaction with democracy: Populism and party systems. In Y. Meny & Y. Surel (Eds.). *Democracies and the Populist Challenge*. Houndsmill, Basinstoke: Palgrave, 179-196.
- Klein, G. (2013). *Hidden Assumptions: Why They Trap Us and How to Escape?* [April 2015]. <https://www.psychologytoday.com/blog/seeing-what-others-dont/201310/hidden-assumptions-0>.
- Milmeister, M. & Williamson, H. (Eds.). (2006). *Dialogues and Networks: Organising Exchanges Between Youth Field Actors*. Luxembourg: Editions Phi.
- Raadt, J. de, Hollanders, D. & Krouwel, A. (2004). *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*. Working Papers Political Science No. 2004/04. Amsterdam: Vrije University of Amsterdam.
- Rooduijn, M. (2014). The mesmerising message: The diffusion of populism in public debates in western European media. *Political Studies*, 62(4), 726–744.
- Siurala, L. & Turkia, H. (2012). Celebrating pluralism: Beyond established forms of youth participation. In P. Loncle, M. Cuconato, V. Muniglia & A. Walther (Eds.). *Youth Participation in Europe, Beyond Discourses, Practices and Realities*. Bristol: The Policy Press, 77-92.
- Siurala, L. (2014). Foreword: On the ‘Windy Road’ of Estonian youth work. In L. Siurala (Ed.). *A Collection of Student Theses in the Field of Youth Work*. Tallinn: Tallinn University, Pedagogical College, 3-4.
- Taru, M., Pilve, E. & Kaasik, P. (2014). The history of youth work in Estonia has been a windy road. In M. Taru, F. Coussée & H. Williamson (Eds.). *The History of Youth Work in Europe, Volume 4, Relevance for Youth Policy Today*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 15-34.
- Verschelden, G., Coussée, F., Van de Walle, T. & Williamson, H. (Eds.). (2009). *The History of Youth Work in Europe – Relevance for Youth Policy Today*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Volpi, S. (Ed.). (2007). *Interreligious and Intercultural Dialogue in Youth Work: Istanbul, 27 - 31 March 2007: symposium report*. Strasbourg: Council of Europe.
- Lomakkeen yläreuna

NOORSOOTÖÖ MÕJU HINDAMISE VAJALIKKUS JA VÕIMALIKKUS NOORTEVALDKONNA ARENGUKAVA 2014– 2020 KONTEKSTIS

MARTI TARU

Tallinna Ülikool, teadur

ANNOTATSIOON

Siinse artikli eesmärk on esile tõsta noorsootöö hindamise teemat noorsootööd raamistava riikliku dokumendi Eesti noortevaldkonna arengukava 2014–2020 raames. Seoses noortevaldkonna tähtsustumisega Euroopa Liidu tasandil on valdkond sisse saanud uue hoo arenguks nii teistes liidu liikmesriikides kui ka Eestis. Noorsootöö, mis on üks osa noortevaldkonnast, on saanud tiibadesse uue tuule. Üks olulisem eesmärk noorsootöö arendamisel on noorsootöö tunnustamine – õigupoolest võib seda pidada võtmetähtsusega teemaks. Hea võimalus noorsootöö tunnustamisel on selle tulemuste demonstreerimine, milleks omakorda sobivad kvaliteetselt tehtud noorsootöö mõju-uuringud. Seniajani on noorsootöö kvaliteedi juhtimisel keskendutud aga protsessi hindamisele ja vastavate meetodite arendamisele. Siinne artikkel toob välja võimaluse ka hetkel jõusoleva keskse valdkondliku dokumendi – Eesti noortevaldkonna arengukava 2014–2020 – raames püstitada noorsootöö tulemuste hindamise ülesandeid. Korrektselt kaasaegseid meetodeid kasutades tehtud mõju hindamise uuringute positiivsed tulemused oleksid tugevaks argumendiks noorsootöö tunnustatuse poole liikumisel. Pädevust selliste uuringute kavandamiseks ja korraldamiseks peaks Eesti kõrgkoolides olema piisavalt.

Võtmesõnad: noortevaldkond, noorsootöö ühiskondlik roll, arengukava, mõju hindamine, mõju-uuringud, noorsootöö tunnustamine

SISSEJUHATUS

Euroopa Liidu ja Eesti noortevaldkonna arengu üks oluline teema on noorsootöö tunnustamine. Kokkuvõtlikult öeldes tähendab noorsootöö tunnustamise saavutamine seda, et erinevad institutsioonid ja laiemalt ühiskondlik avalikkus nõustuvad väitega, et noorsootöö suudab mõjutada ja mõjutab ühiskonnas olulisi protsesse positiivselt ning aitab seeläbi kaasa kogu ühiskonna arengule ja heaolu tõusule (Partnership between..., 2013). Noorsootöö tuntuse tõstmine ja tunnustatuse saavutamine kätkeb endas erinevaid eesmärgi ja tegevusi. Nende hulgas on üks suund noorsootöö tegevuste ja keskkondade mõju ja tulemuste demonstreerimine. Noorsootöö tulemuslikkust on võimalik dokumenteerida ja demonstreerida mõju-uuringute tulemuste kaudu. Mõju hindamise uuringud, mis kasutavad tunnustatud ja kaasaegseid meetodikaid ning mis on kvaliteetselt tehtud, võimaldavad usaldusväärselt välja tuua erinevate noorsootöö tegevuste tulemused. Just neid tulemusi kasutades on võimalik demonstreerida noorsootöö tulemusi ka laiemale avalikkusele ja erinevatele huvi- ja sidusrühmadele. Erinevate rühmade spekter, kellele noorsootöö ja noorsootöö tulemused korda lähevad, on üsnagi lai. Nende hulka võiksid kuuluda näiteks tööandjad, haridusasutused, lastevanemad, vabatahtlikkusel ja kodanikuaktiivsusel põhinevad organisatsioonid, noored – lühidalt öeldes enam-vähem kogu ühiskond tervikuna. Eeldada erinevate sidus- ja huvirühmade puhul ühesuguseid ootusi noorte ja siis ka noorsootöö suhtes ei ole põhjendatud. Vastupidi, igal rühmal on omad, spetsiifilised ootused. Näiteks haridusasutuste puhul on oluline saavutada olukord, kus keegi õppuritest välja ei langeks; sellega võib seostada ootuse, et noorsootöö aitab kaasa noorte koolikohustuse täitmisele. Ettevõtjad ja tööandjad vajavad konkurentsis püsimiseks töötajaid, kellega koos oleks võimalik konkureerida rahvusvahelisel turul, ning sellega võib seostada ootuse, et noorsootöö aitab kaasa noorte tööoskuste kujunemisele. Mitte just tihti ei mainita sidus- või sihtrühmade hulgas noori, kuid ka noored ise on üks oluline rühm. Noorte puhul võiks olla oluline paremini selgeks saada, mida ühiskonnas väärtustatavat on noorsootööl neile pakkuda. Erinevaid ootusi on teistelgi rühmadel ühiskonnas, kõigi konkreetsete ootuste kaardistamine võiks olla omaette ülesanne. Oluline on seejuures see, et nendes ootustes sisaldub ka mingi annus uskumust, et noorsootööst osasaamisel on tõesti selgelt nähtavad tulemused. Käesoleva artikli eesmärk on tõstatada noorsootöö hindamise teema praegu noorsootööd raamistava riikliku dokumendi Eesti noortevaldkonna arengukava 2014–2020 raames.

LÄHTEKOHTI NOORSOOTÖÖ MÕJU HINDAMISEKS

Lähiaastatel suunab Eesti noortevaldkonna arengut riiklikul tasandil noortevaldkonna arengukava 2014–2020. See noortevaldkonna keskne dokument sõnastab laiema noortevaldkonna ning selle ühe osa – noorsootöö – põhimõtted ja eesmärgid lähiaastateks. Arengukavas väljatoodud üldeesmärk väljendab veendumust, et riiklikul tasandil on noortevaldkonna ülesanne mitmekesiste võimaluste loomine noortele: *noorel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist*. Konkreetseid tulemusindikaatoreid on välja toodud kaks.

1. Põhihariduse või madalama haridustasemega õpinguid mittejätkavate 18–24-aastaste noorte osakaal, mis peaks langema 2012. aasta 10,5%-lt 2020. aastaks 9,5%-le.
2. Noorte töötuse määr vanuserühmas 15–24, mis peaks langema 2012. aasta 20,9%-lt 2020. aastaks 10%-le.

Arengukava neli alaeesmärki on sõnastatud teises võtmes, keskendudes noorsootöö pakkumise erinevatele aspektidele.

1. *Alaeesmärk 1: noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks* (noorte kaasatus noorsootöös kasvab 2012. aasta 42%-lt kuni 60%-ni 2020. aastal).
2. *Alaeesmärk 2: noorel on väiksem risk olla tõrjutud* (noorte arv huvikooli kohta langeb 2012. aasta 596-lt kuni 400-ni 2020. aastal; noorte arv noortekeskuse kohta langeb 2012. aasta 1384-lt kuni 1000-ni 2020. aastal).
3. *Alaeesmärk 3: noore osalus otsustes on rohkem toetatud* (noortevolikogude ja muude noorte osalus kogude arv kasvab 85-lt kuni 200-ni).
4. *Alaeesmärk 4: noortevaldkonna toimimine on mõjusam* (aastal 2020 on 85% noorsootöös osalenutest rahul oma kogemusega, kooolituses osalevate noorsootöötajate osakaal aasta lõikes on kasvanud 10%-lt 15%-le) (Noortevaldkonna arengukava 2014–2020, 2013).

Sellisel sõnastatud eesmärgid piiritlevad nii kaks konkreetset tulemust, mis peaks saabuma arengukava rakendamise lõpuks, aga ka rea nende tulemuste saavutamisele kaasa aidata võivaid alaeesmärke. Ilmselt on arengukava just selliste eesmärkide komplekti taga ettekujutus teatud tervikust, milles üldeesmärgi tulemusindikaatorite tasemeid mõjutavad alaeesmärkide indikaatorite tasemed. Teatud mõttes võib seda käsitleda ka põhjusliku

udelina: saavutades alaeesmärkide sihttasemed, on võimalik saavutada ka üldeesmärgi sihttasemed. Kui noortel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks, kui noortel on väiksem risk olla tõrjutud, kui noorte osalus otsustes on rohkem toetatud ja kui noortevaldkonna toimimine on mõjusam, siis on põhjust oodata ka töötuse langemist noorte hulgas ning haridussüsteemist väljalangemise vähenemist. Kas see on ammendav põhjuslik mudel? Ilmselt mitte. Tööpuudust noorte hulgas mõjutavad paljud tegurid, ning mitte just viimases järjekorras ka majanduse üldine olukord ja töökohtade arv ja struktuur. Samuti mõjutavad haridussüsteemist väljalangemist paljud tegurid, sealhulgas perekondlik taust. Kõikidel alaeesmärkides kirjeldatud indikaatoritel on aga peale noorte töötustaseme ja koolist väljalangevuse kindlasti seoseid ka paljude muude muutujatega. Riikliku arengukava eesmärk ei ole siiski ammendava põhjusliku mudeli esitamine, kuigi sellise põhjusliku mudeli olemasolu oleks suureks abiks valdkonna arengueesmärkide täpsustamisel.

Arengukavas väljendatud seisukohtade staatust analüüsides tuleb lähtuda selle koostamise protsessist. Koostamise ajal oli võimalus selles osaleda kõikidel peamistel noortevaldkonna tegijatel, hilisemas kooskõlastamise protsessis ka teistel ministeeriumidel peale haridus- ja teadusministeeriumi, mille allüksus noorteosakond arengukava koostamist koordineeris. Seega esindab arengukava nii noortevaldkonnas tegutsejate arvamust kui ka väljaspool noortevaldkonda tegutsevate institutsioonide seisukohti. Sellisena kujutab see endast tähtajalist ühiskondlikku kokkulepet, mis on sõlmitud selle rakendamise perioodiks. Kokkuleppe sellisel sõnastusel on ka tagajärjed noorsootöö hindamise ja selle rolli demonstreerimise jaoks – praegusest arengukavast lähtudes on alust oodata noorsootöö hindamist mõjuhindamise tähenduses kahes kitsamas suunas, milleks on töötus noorte hulgas ja väljalangevus haridussüsteemist. Samuti on kohane keskenduda alaeesmärkides täpsustatud tegevuste elluviimise seiramisele.

Hindamisuuringute terminoloogias on tegemist nii mõjuhindamise kui ka kujundava hindamisega. Peamine erinevus mõjuhindamise ja kujundava või protsessihindamise vahel seisneb selles, et kui mõjuhindamise ülesanne on kindlaks teha mingi tegevuse tagajärgede vastavus varasemalt sõnastatud ootustele (näiteks kas töötus noorte hulgas langes noorsootöö tegevuste rakendamise tulemusel) siis kujundava või protsessihindamise eesmärk on koguda ja anda teavet mingi tegevuse elluviimise kohta (näiteks kui palju ja millise taustaga noori osales töötuse vähendamisele suunatud programmides). Kujundav hindamine ja mõjuhindamine on omavahel orgaaniliselt seotud – kujundav hindamine on defineeritav vaid läbi tulemuste, mida me soovime ja ootame mingi tegevuse elluviimisel saavutada. Laiemas hindamise ja

hindamisuuringute kontekstis on kujundav hindamine abivahend mõju saavutamiseks, mitte niivõrd omaette eesmärk.

Hinnates noorsootöö mõju töötuse tasemele noorte hulgas, on põhiküsimus see, kas tööpuudus noorte hulgas väheneb noorsootööst osasaamise mõjul. Tööhõive, tööpuudus ja töötus on keerulised ühiskondlikud nähtused, mida ühe põhjusega on võimatu seletada, ükskõik, kas tegemist on ühiskonna- või indiviiditasandiga, kas tegemist on noorte, täiskasvanute või vanemaelistega. Samas on igati põhjendatud küsimus, kas noorsootöö on üks teguritest, mis mõjutab noorte olukorda tööturul. Kas noorsootöö mõjutab töötuse taset noorte hulgas? Samavõrra õigustatud on küsimus, kas väljalangemist haridussüsteemist mõjutab noorsootöö tegevustest osasaamine, isegi kui see ei ole üks ja ainus tegur, mis mõjutab haridustee jätkamist.

Kujundava hindamise puhul on fookus noorsootöö elluviimise aspektidel. Noorsootöö seire käigus kogutud teave võimaldab saada ülevaate olukorrast teenuse pakkumisel. Vastuse saavad sellised küsimused, nagu millised võimalused on olemas noortele selleks, et nad saaksid veeta kooli-, pere- ja tööväliselt oma vaba aega; millised on noortejuhendajate oskused ja omadused, nende ettevalmistus; milline on noorsootöö asutuse füüsiline olukord ja juurdepääsetavus; ning milliste tegevuste korraldamiseks on noortekeskustel varustus, kui suured on noortekeskuse ruumid. Vastused nendele ja teistele sarnastele küsimustele annavad hea ülevaate olukorrast, milles noored oma vaba aega sisustades viibivad. Samas ei ütle need vastused ise midagi noorsootööst osa saamise tulemuste kohta – teades noortekeskustes osalejate arve või noortekeskuste olukorda, ei tea me siiski midagi selle mõju kohta töötusele noorte hulgas.

Eelnevalt kirjeldatud küsimusi noorsootöö ja laiemalt noortevaldkonna ühiskondlikust mõjust on mitmeski riigis oluliseks peetud (vt nt Indecon, 2012; House of Commons ..., 2011; Fouche jt, 2010; Nilsson, 2010). Soovitakse aru saada, mida muudab või mida suudaks noorsootöö ühiskonnas muuta. Viidatud uuringutes on seda mõju püütud iseloomustada enamasti rahalises vääringus, kuid kindlasti ei ole see noorsootöö mõju iseloomustamiseks ainuke võimalus. Kuigi rahaline väärtus on enamikule ühiskonnast suures ulatuses mõistetav, ja selles mõttes on tegemist n-õ universaalse mõõdupuuga, on võimalik tulemusi ja tagajärgi hinnata ka teisiti. Töötuse määr noorte hulgas ja haridussüsteemist väljalangemise määr on samuti sellisteks alternatiivseteks indikaatoriteks, kuigi ka neile on võimalik leida rahaline ekvivalent. Kui hästi sobib selline ühiskondliku rolli hindamine – või pigem ühe teatud liiki mõjuhinnangu konstrueerimine – kokku noorsootöö (ajaloolise) taustaga ja sisemiste väärtustega, on omaette suur ja vägagi huvitav ning vastuolusid täis

teemadering, millel hetkel ei ole võimalik peatuda. Valdkonna arengut silmas pidades on see aga kahtlemata suund, mida peab tõsiselt käsitlema – ja seda ka tehakse (Williamson, 2015). Siinkohal tuleb vaid möönda mõjude hindamisel n-ö kontseptuaalsete võimaluste paljusust ning tõdeda, et kindlasti ei peaks noorsootöö hindamine toimuma ainult mõjuhindamise meetodikaid kasutades. Pigem vastupidi – mõjuhindamine peaks olema üks lähtekohti noorsootöö hindamise ja ühiskondliku rolli kirjeldamisel. Mis aga siiski tähendab, et mõjuhindamine laiendab oluliselt võimalusi noorsootöö ühiskondliku rolli demonstreerimiseks.

Huvi selliste uurimistulemuste vastu, mis demonstreeriksid noorsootöö ühiskondlikku rolli, on mõistetav ka sellest vaatevinklist, et neid tulemusi, mis seda näitaksid, napib. Püüdes hinnata noorsootöö rolli ühiskonna tasandil, on uurijad jäänud seni siiski oletuste ja ootuste kirjeldamise tasandile (European Commissio, 2014). Peamiselt piirduvad saadud positiivsed tulemused suhteliselt kitsa vanuserühma mõnede indiviiditasandi oskuste ja omaduste muutuste demonstreerimisega nende puhul, kes noorsootöö tegevustes on osalenud. Absoluutne enamik nendest tõenditest ei pärine mitte Euroopa riikidest, vaid teiselt poolt Atlandi ookeani USAst (Dickinson, Vigurs & Newman 2013; Durlak, Weissberg & Pachan 2010; Granger, 2008). Kahjuks ei vasta ka Eestis ükski seni tehtud noorsootöö hindamise uuring küsimustele noorsootöö rolli kohta ühiskonnas. Kui Eesti ja USA noorsootöö eesmärgid, tegevused ja kontekstid oleksid väga sarnased, siis oleks saadud tulemuste otsene ülekandmine põhjendatud. Paraku ei ole need kuigi sarnased, mis teeb ka uuringutulemuste ülekandmise keeruliseks, kui mitte võimatuks.

NOORSOOTÖÖ MÕJU HINDAMISE ÜLESANNE

Lähtudes noortevaldkonna arengukavas 2014–2020 sõnastatud eesmärkidest ning vajadusest suurendada noorsootöö tunnustatust ühiskonnas, võib sõnastada noorsootöö mõju hindamise ülesande. Noorsootöö tegevuste mõjuhindamise kontekstis on põhjendatud võtta üheks lähtekohaks peamised noorsootöö asutused. Võttes aluseks noorsootöös osalejate arvu ja noorsootöö tegevuste tähtsuse uues arengukavas, võib kolmeks peamiseks noorsootööasutuse tüübiks Eestis pidada

- huvikoole,
- noortekeskusi,
- noorteühinguid ja noortevolikogusid (Batueva, 2014).

Üks võimalus sõnastada noorsootöö mõju hindamise ülesanne on kombineerida omavahel noortevaldkonna arengukava tulemusindikaatorid peamiste noorsootöösutustega. Sellest kombinatsioonist lähtudes on noorsootöö mõju hindamise ülesanne teha kindlaks huvikoolides, noortekeskustest, noorteühingutes ja noortevolikogudes osalemise mõju koolist väljalangemisele ja töötuse määrale noorte hulgas. Vastused sellele küsimusele võimaldavad kirjeldada noorsootöö rolli Eesti ühiskonnas praegu jõusoleva noortevaldkonna arengukava raamides. Selline ülesandepüstitus on kooskõlas ka noortevaldkonna arengukava alaeesmärkidega, mis kirjeldavadki osalemist noorsootöö keskkondades, mille hulka kuuluvad ka huvikoolid, noortekeskused ja noorteühingud ning noortevolikogud. Noorsootöö mõju hindamise ühe aspektina võib analüüsida ka tulemusindikaatorite omavahelist seost ehk seda, kuidas on seotud haridussüsteemist väljalangemise määr ning töötuse määr noorte hulgas, kuigi rangelt võttes ei kätke see ülesanne endas seoste uurimist noorsootöös osalemise ja osalemise oodatavate tulemuste vahel.

Ei ole põhjendatud oodata, et seosed on nende noorsootöösutuste tüüpide ja tulemusindikaatorite vahel on ühesugused. Huvitegevuses ja huvikoolides osaleb kõige suurem arv noori. Vanuse poolest on osalejad suhteliselt noored, enamik osalejaid on alla 18-aastased ja eriti suur on osavõtt huvikoolide tegevusest vanuserühmas 7–11 aastat. Ka noortekeskustes käijate enamik on suhteliselt noored, enamikus kooliealised, kuigi mõnevõrra vanemad kui huvikoolides käijad. Selles vanuses noorte puhul võiks peamine uurimiseesmärk olla seotud huvikoolis ja/või noortekeskuses käimise ning koolikohustuse täitmise vahelise seose kindlakstegemisega. Samas on kindlasti põhjendatud ka uurida nende tegevuses osalemise seost töötamisega, isegi kui töötavaid noori on selles vanuserühmas suhteliselt vähe.

Noortevolikogude tegevuses osalevad mõnevõrra vanemad noored, kellest paljud on juba täisealised ega ole enam kohustatud koolis käima, ning kellel on keskastme haridus juba omandatud ja käsil kõrghariduse omandamine. Selles rühmas on põhjendatud vähem keskenduda haridussüsteemist väljalangemisele, ning kindlasti mitte samas tähenduses kui nooremate noorukite puhul, kes peavad omandama vähemalt põhihariduse. Samas võib selles rühmas analüüsida seoseid õpimotivatsiooniga laiemalt ning kõrghariduse omandamisega. Kindlasti on selles rühmas aga põhjendatud seoste otsimine noorsootöö ja tööturul osalemise vahel. Varajastes kahekümnendates noorte puhul on oluline toetada nende lülitumist tööturule ning esimese töökoha leidmist. Ka noorsootöö saab siin anda oma panuse. Milline on selles noortevolikogude ja noorteühingute roll?

KOMPETENTS MÕJUHINDAMISEKS

Noori, noorte elutingimusi, eelistusi, käitumist jne on Eestis uuritud juba pool sajandit. Viimase kümmekonna aasta jooksul on ka tehtud mitmeid noorsootööuuringuid, mille aruanded on kättesaadavad ENTKi kodulehel Programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames loodi noorteseire veebileht noorteseire.ee, mis koondab iga-aastast statistikat noorte eluolu kohta, samuti asub seal andmebaas, milles on viited noori käsitlevatele uuringutele. Samuti koostab ja avaldab ENTK igal aastal noorteseire aastaraamatu, mis esitab üldülevaate noorte eluolust ja noorsootööst ning lisaks sellele ka ühe valitud teema süvendatud käsitleluse. Mitmed noorte elu erinevaid aspekte käsitlevad uuringud on saadaval ka Haridus- ja Teadusministeeriumi, Justiitsministeeriumi ning Sotsiaalministeeriumi kodulehtedel, aga ka mõne kohaliku omavalitsuse kodulehel. Eesti noori käsitlevaid ja puudutavaid uuringuid, andmeid ja teadmisi on Eestiski siiski oluliselt rohkem kui vaid eespool nimetatud kohtades. Eelnimetatud valdkondades tehtud uuringud moodustavad väikese osa teadmistest noorte kohta laiemalt. Peamine osa noori käsitlevaid käitumis- ja ühiskonnateaduslikke uuringuid on korraldatud erinevates ülikoolides (Taru, 2013). Oluline on ka see, et nende uuringute arv suureneb aasta-aastalt. Eestis on ka asutusi, kus on tegeletud mõjude hindamisega (nt SA Praxis). Võib põhjendatult väita, et Eestis on märkimisväärne teadmispagas ja ekspertiis noorte elu erinevate aspektide kohta. Samuti on Eesti sotsiaalteadlaste ja analüütikute ekspertiis heal tasemel selleks, et teha usaldusväärseid tulemusi andvaid mõjude hindamise uuringuid. Eesti noorteuuringute kogemus ja sotsiaaluuringute tase kätkeb endas ka potentsiaali korraldada mõjuhindamisi, mis demonstreeriksid noorsootöö mõju noorte töötusele ning ka haridussüsteemist väljalangemisele. Samas on arusaadav, et kompetentsi olemasolu – olgugi, et see on tarvilik tingimus – on mõjuhindamisel vaid üks tegur, ega ole üksi veel piisav selle teokssaamiseks.

KOKKUVÕTE

Noorsootöö tunnustuse saavutamine on praegusel ajal üks olulisi noortevaldkonna ees seisvaid väljakutseid. Üks võimalus tunnustuse saavutamiseks ning noorsootöö ühiskondliku rolli kirjeldamiseks on noorsootöö mõju hindamise uuringute tegemine ja nende tulemustele toetudes selle mõju kirjeldamine ning dokumenteerimine. Lähtudes noortevaldkonna arengukavast 2014–2020 ning noorsootöös osalemise

mustritest Eestis, on põhjendatud analüüsida huvikoolides, noortekeskustes, noorteühingutes ja noortevolikogudes osalemise mõju noorte töötusele ning noorte haridussüsteemist väljalangemisele põhiharidust omandamata. Kompetentsi selle jaoks peaks Eestis jätkuma, on ju noori uuritud Eestis umbes pool sajandit ning ka praegu teevad seda teevad kümned ülikoolides töötavad teadlased. Kvaliteetsete hindamisuuringutega saadud usaldusväärseid tulemusi peaks olema võimalik kasutada nii noorsootöö tunnustuse saavutamisel kui ka kvaliteedi arendamisel.

VIIDATUD KIRJANDUS:

- Batueva, V. (2014). Ülevaade muutustest noorte eluolus. Rmt. *Noorsootöö tulemuslikkuse hindamine: Noorteseire aastaraamat 2013*. Tallinn: SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, 7–32.
- Dickson, K., Vigurs, C.A. & Newman, M. (2013). *Youth Work: A Systematic Map of the Research Literature*. Dublin: Government Publications.
- Durlak, J.A., Weissberg, R.P. & Pachan, M. (2010). A meta-analysis of after-school programs that seek to promote personal and social skills in children and adolescents. *American Journal of Community Psychology*, 45, 294–309.
- European Commission. (2014). *Working with young people: the value of youth work in the European Union*. Brüssel: European Commission.
- Fouche, C., Elliot, K., Mundy-McPershon, S., Jordan, V. & Bingham, T. (2010). *The Impact of Youth Work for Young People: A Systematic Review a Systematic Review for the Health Council of New Zealand and the Ministry of Youth Development*. Wellington: Health Research Council of New Zealand and the Ministry of Youth Development. [2015, aprill 3]. <http://www.myd.govt.nz/about-mydp/publications/youth-work-syst-rev-final-final.pdf>
- Granger, R.C. (2008). After-school programs and academics: implications for policy, practice, and research. *Social Policy Report*, 22(2), 1–20.
- House of Commons Education Committee. (2011). *Services for Young People: Third Report of Session 2010–12. Volume I. Report, Together with Formal Minutes*. [2015, aprill 3]. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201012/cmselect/cmeduc/744/744i.pdf>
- Indecon. (2012). *Assessment of the Economic Value of Youth Work*. Dublin: National Youth Council of Ireland.
- Nilsson, I. (2010). *Young People Outside the Labor Market: A Socioeconomic Discussion*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Noortevaldkonna arengukava 2014–2020. (2013). [2015, aprill 3]. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the youth field (2013). *Getting there* Strasbourg: Council of Europe Publishing. [2015, april 3]. <http://www.eywc2015.eu/resource-centre/library>.

Taru, M. (2013). *Information Sheet Better Knowledge of Youth in Estonia*. [2015, april 3].

http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668167/Better_knowledge_Estonia_2013.pdf/c38222ba-eae9-4ca3-9e23-3f9400d694c1

Willimson, H. (2015). *Finding Common Ground. Mapping and scanning the horizons for European youth work in the 21st century. Towards the 2nd European Youth Work Convention*. [2015, april 3]. http://www.eywc2015.eu/Portals/0/Documents/FINDING%20COMMON%20GROUND_Final%20with%20poster.pdf

ÜLEVAADE TALLINNA ÜLIKOOLI PEDAGOOGILISE SEMINARI NOORSOOTÖÖ ERIALA LÕPUTÖÖDEST 2003–2014

ILONA-EVELYN RANNALA, PhD

SILVER PRAMANN, MA

KAIRE KOLLOM, MA, MSc

Tallinna Ülikool

ANNOTATSIOON

Artiklis tutvustatakse Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari noorsootöö eriala rakenduskõrghariduse diplomiga lõpetanud üliõpilaste lõputöid ajavahemikust 2003–2014 teemade, kasutatud allikate ja uurimismeetodite seisukohast. Üliõpilaste lõputööd paigutatakse Eesti noorsootöö kontseptsiooni ja arengu konteksti. Analüüsitakse, kas ja kuidas tulevaste noorsootöötajate uurimishuvi ja -teemade valik, asjatundlikkus eri allikate läbitöötamisel ning uurimismeetodite kasutamisel on seostunud valdkonna üldise arengu ja vajadustega. Artikkel võib pakkuda sisendit nii noorsootöö tasemehariduse kui täienduskoolituste kavandamisel kui ka noorsootöö eriala uurimistööde edaspidisel juhendamisel ja kirjutamisel.

Võtmesõnad: noorsootöö, noortepoliitika, noor kui ressurss, noorsootöö eriala üliõpilased, lõputööd

SISSEJUHATUS

Käesolev uurimus ja uurimistulemusi tutvustav artikkel on alguse saanud vajadusest vaadata üle, analüüsida ning toetada noorsootöö eriala õppekava arendamist Tallinna Ülikoolis. Alates 2012. aastast on Tallinna Pedagoogiline Seminar, mis noorsootöötajaid pealinnas ette valmistas, liitunud Tallinna Ülikooliga. Liitumine on kaasa toonud uutmoodi ja akadeemilisema õhkkonna ning lähenemise ka noorsootöö eriala jaoks. Muu hulgas saab 2015/2016. õppeaastast alates esmakordselt Eestis noorsootööd õppida magistriõppes. Muutused noorsootöö eriala hariduses Tallinna Ülikoolis, valdkonna üldine areng ja põhimõtted, millest allpool põhjalikumalt juttu tuleb, aga ka muutused noorte eluolus ja ühiskonnas laiemalt – need on asjaolud, mis tingivad vajaduse senisest rohkem pöörata tähelepanu tulevaste noorsootöötajate uurimisalastele pädevustele. Vajadust rõhutavad ka noorsootöötaja kutsestandardi 6. ja 7. taseme kirjelduses sisalduvad tööosad: teadmistepõhine juhtimine, strateegiline planeerimine, töö tulemuste hindamine, noortepoliitika arendamine, noorteuuringute ja trendide järjepidev jälgimine ja järgimine (Noorsootöötaja kutsestandard, 2013). Vastavate teadmiste ja oskuste omandamist peabki ülikool õpingute käigus toetama. Mõned aastad tagasi Eesti noorsootöötajate pädevuste ja koolitusvajaduste kohta tehtud uuringus tuli välja, et samal ajal, kui tööandjad näevad, et noorsootöö tegemiseks on 15 olulisema teadmise ja oskuse seas (kokku oli uuringus välja pakutud 35) nii õppimis- ja arenemisvõime kui ka analüüsi- ja üldistamisvõime, siis noorsootöötajad ise näevad neid 15 viimase seas (Linno, 2010). Millest erinevad ootused tulenevad, ei leia käesolev artikkel küll vastust, ent on võimalus heita pilk Tallinna Ülikooli noorsootöö eriala üliõpilaste uurimistöödesse teemade, kasutatud allikate ja uurimismeetodite lõikes. Uuringute lugemine, mõistmine, kasutamine, aga laiemalt üldistus- ja analüüsivõime arendamine ning enesearendamine on noorsootöös olulised, oma uurimuse tegemine ja selle vormistamine lõputööks esimene samm selles suunas. Käesoleva artikli eesmärk on anda ülevaade Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari rakenduskõrghariduse õppekava noorsootöö eriala üliõpilaste lõputöödest ajavahemikul 2003–2014 Eesti noorsootöö kontseptsiooni ja arengu kontekstis.

NOORSOOTÖÖ KONTSEPTSIOON JA ARENG EESTIS

Eesti noorsootöö arengu uueks algusjärguks pärast nõukogude aega võib pidada noorsootöö seaduse vastuvõtmist aastal 1999. Seadust uuendati 2010. aastal. Algasaja ja tänase päeva vahele mahuvad kaks noortepoliitika arengut suunavat dokumenti Euroopa Liidu tasandil ning kaks riiklikku strateegiat. Noor on Eestis 7–26-aastane inimene (Noorsootöö seadus, 2010).

Esimeseks just noortevaldkonnas suuniseid andvaks raamdokumendiks Euroopa Liidu liikmesriikidele oli Euroopa Komisjoni valge raamat „Uus hoog Euroopa noortele“ (2001), mis mõjutas oluliselt ka Eesti esimese noorsootöö strateegia sisu. Noorsootöö strateegia 2006–2013 seadis Euroopa suunistega kooskõlas esikohale nii noorte osaluse, informeerituse kui ka teadmispõhisuse ehk eelkõige noorte vajaduste ja arvamuste teadasaamise ja nendega arvestamise (Commission of the European Communities, 2001; Noorsootöö strateegia 2006–2013, 2006). Samas seletati Eesti noorsootöö strateegias lahti nii noortepoliitika kui ka selle ühe meetme, noorsootöö, täpsem sisu. Täpsustati, et töötatakse lõimitud noortepoliitika nimel, mis peab hõlmama kõiki noore elu puudutavaid valdkondi ja seega ka teisi poliitikaid. Vähemalt strateegiliste dokumentide tasemel on lõimitud noortepoliitika Eestis aktsepteeritud, kuid selle rakendamine vajab eri osapoolte hinnangul veel tõhustamist (Müürsepp, Rannala & Taru, 2013).

Käesoleva artikli raames on ajavahemiku 2006–2013 strateegiat silmas pidades oluline rõhutada noorsootöö kaheksat alavaldkonda, mis määrasid aastateks (osaliselt olid need alavaldkonnad samas varasematest nõukogudeaegsetest aastatest mõjutatud) noorsootöö, aga seega ka noorsootöö üliõpilaste uurimuste suuna ja sisu:

- 1) erinoorsootöö;
- 2) huviharidus;
- 3) info noorte kohta ja noortele, nõustamine ja uuringud;
- 4) noorsootööalane koolitus, täiendus- ja ümberõpe;
- 5) noorte tervistav ja arendav puhkus;
- 6) noorte töökasvatus;
- 7) rahvusvaheline noorsootöö;
- 8) noorsootöö struktuurid ja noorte osalus (Noorsootöö strateegia 2006–2013, 2006).

Kui esimene noorsootöö strateegia Eestis tegeles mõistete, kontseptsiooni, alavaldkondade ja suuna määratlemisega, siis uus arengukava aastateks 2014–2020 on autorite hinnangul pigem fookust teravdav – selgemalt eesmärgistatud. Esil on jätkuvalt kontseptsioon noorest kui ressursist: noort nähakse ühiskonna silmis ressursina mitte ainult tulevikus, vaid juba ka olevikus ning põhirõhk on noore arengu, sh iseseisvuse toetamisel. Sel viisil konstrueeritavat käsitust noortest ja sellest lähtuvaid noortepoliitikaid on nimetatud ka universaalseks või Skandinaavia mudeliks (Walther, Hejl & Jensen, 2002). Eesti noortepoliitika ja noorsootöö lähtuvad samuti nimetatud kontseptsioonist, mille läbivad põhimõtted on lõimitus, osalus, noorte vajaduste märkamine. Noortevaldkonna arengukavas on esikohale seatud neli konkreetset alaeesmärki, mida noorsootöö kaudu saavutada:

- 1) noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks;
- 2) noorel on väiksem risk olla tõrjutud;
- 3) noorte osalus otsustes on rohkem toetatud;
- 4) noortevaldkonna toimimine on mõjusam (Noortevaldkonna arengukava 2014–2020, 2013).

Autorite hinnangul on Eesti noorsootöös jätkuvalt alles põhikontseptsioon noorest kui ressursist vastandina kontseptsioonile noorest kui probleemist, ent teisalt on noorte sotsiaalsete probleemidega tegelemine noorsootöö abil varasemast enam tähelepanu all ning võib järeldada, et ka Eestis liigume me nn kombineeritud mudeli suunas (Walther, Hejl & Jensen, 2002). Viimane asjaolu on tõenäoliselt osaliselt tingitud Euroopa uutest suunistest liikmesriikidele noortepoliitika korraldamisel, kus rõhutatakse kaht põhilist eesmärki: võrdne haridus ja võimalused tööturule sisenemiseks ning aktiivne osalus ühiskonnas (Commission of European Communities, 2009; Noortevaldkonna arengukava 2014–2020, 2013). Teisalt on sotsiaalsetele probleemidele keskendumine noorsootöös tingitud ühiskonnas, sealjuures noorte eluolus toimuvatest muutustest, nagu töötuse kasv, üldine vaesus, haridustee katkestamine või muutumine – üldisemalt mittelineaarne ja pidevas muutumises elukaar (France, 2007; Heinz, 2009; Kasearu & Trumm, 2013; Laes, 2014; Randoja, 2010).

ÜLEVAADE TALLINNA ÜLIKOOLI PEDAGOOGILISE SEMINARI NOORSOOTÕ ERIALA LÕPUTÕÖDEST

Käesolevas artiklis saab tutvuda Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari (varasemalt Tallinna Pedagoogiline Seminar) noorsootõ eriala üliõpilaste lõputõõde teemade, kasutatud kirjanduse ja uurimismeetoditega, pidades sealjuures silmas valdkonna üldist arengut Euroopas ja Eestis. Allpool tutvustataksegi kokkuvõtet noorsootõ eriala 2003–2014 rakenduskõrghariduse diplomiga lõpetanud üliõpilaste lõputõõde analüüsist. Kokku on 2003–2014 kaitsnud 506 lõputõõd (vt tabel 1). Lõputõõid säilitatakse Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari raamatukogus, kuid kõik neist ei ole säilinud. Viimase kahe aasta (2013 ja 2014) lõputõõd on kättesaadavad elektrooniliselt TLÜ Pedagoogilise Seminari õpikeskuse elektroonilises andmebaasis RIKSWEB.

Andmete kogumiseks kasutati dokumendianalüüsi, st uuriti üliõpilaste lõputõõid, lähtudes püstitatud eesmärkidest koguda andmeid nii lõputõõde teemade, kasutatud kirjanduse kui ka uurimismeetodite ja valimi kohta. Teemade alusel analüüsiti kõiki 506 lõputõõd. Kasutatud kirjanduse ja uurimismetoodika ning valimi alusel analüüsiti lõputõõid andmete küllastumise põhimõtetest lähtuvalt: andmeid analüüsiti, kuni uut infot enam ei laekunud. Kasutatud allikate kasutamiseks analüüsiti kokku 364 tõõd. Uurimismetoodika ja valimi alusel analüüsiti kokku 287 lõputõõd.

Tabel 1. Aastatel 2003–2014 rakenduskõrghariduse diplomiga noorsootõ eriala lõpetajate, lõputõõ ja lõpueksami sooritajate arv Tallinna Ülikooli Pedagoogilises Seminaris

Aasta	Lõpetajaid	Lõputõõ	Lõpueksam
2003	57	57	0
2004	54	54	0
2005	51	51	0
2006	49	49	0
2007	47	47	0
2008	42	42	0
2009	46	46	0
2010	52	32	20
2011	39	25	14
2012	72	41	31
2013	59	33	26
2014	38	29	9
KOKKU	606	506	100

TEEMADE VALIK LÕPUTÖÖDES

Lõputööde analüüsimiseks teemade alusel koostasid autorid kaheksa kategooriat, mis tuginesid strateegiliste dokumentide suunistele noortepoliitika ja noorsootöö korraldamisel, noorsootöö alavaldkondadele ning asjaolule, et Eesti noortepoliitika peab olema lõimitud teiste valdkondadega. Lõputööde paigutamisel ühte või teise kategooriasse oli määravaks uurimuse eesmärgi rõhuasetus, st kui pealkiri ei võimaldanud kohe lõputöö teema kategooriat määratleda, vaatasid autorid uurimuse eesmärgi ja uurimisküsimuste sõnastust ja rõhuasetust. Näiteks J. Palitsi lõputöö (2014) „Kerge ja mõõduka vaimupuude astmega noorte kaasamine töökasvatusse“ võimaldaks töö teema alusel paigutada esialgu nii kategooriasse „sotsiaaltöö ja noorsootöö ristumiskoht“ kui ka „noortepoliitika, noorsootöö struktuurid ja meetodid“. Uurimuse eesmärgi ja uurimisküsimustega tutvumisel selgus, et rõhuasetus oli töökasvatusel kui meetodil: „Kui tähtsal kohal on töökasvatus kerge ja mõõduka vaimupuude astmega noore elus?“ ning selle alusel paigutus töö ka vastavasse kategooriasse. Kokku vaadati kirjeldatud viisil teema täpsemaks määratlemiseks läbi 123 lõputööd.

Tabelist nr 2 on näha, kuidas 506 lõputööd loodud kategooriate vahel jagunesid. Kõige rohkem lõputööd noorsootöö erialal on tehtud kategoorias „noortepoliitika, noorsootöö struktuurid ja meetodid“ – kokku 161 töö, mis on 31,8% ehk peaaegu kolmandik töödest. Järgmiseks on kategooria „psühholoogia ja noorsootöö ristumiskoht“, milles on tehtud 85 lõputööd (16,7%). Kolmandaks on uuritud väärtuste ja noorsootöö sidusust ja kokkupuudet – 64 töö (12,6%) ning seejärel peaaegu võrdselt kategooriad „sotsiaaltöö ja noorsootöö ristumiskoht“ ning „spordi (tervisespordi) ja noorsootöö ristumiskoht“, vastavalt 59 ja 56 lõputööd ehk 11,7% ja 11,1%. Hariduse ja noorsootöö piiril olevaid töid on kokku 41 (8,1%). Kõige vähem on uuritud meedia, interneti ja noorsootöö ning kultuuri ja noorsootöö ristumiskohti – vastavalt 25 ja 15 tööd ehk 5% ja 3%.

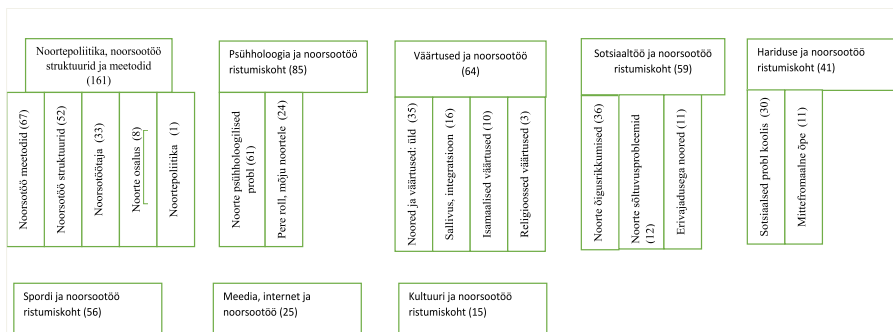
Tabel 2. Noorsootöö üliõpilaste 2003–2014 lõputööde teemade kategooriad (arv ja %)

Noortepoliitika, noorsootöö struktuurid ja meetodid	161	31,8
Psühholoogia ja noorsootöö ristumiskoht	85	16,7
Väärtused ja noorsootöö	64	12,6
Sotsiaaltöö ja noorsootöö ristumiskoht	59	11,7
Spordi (tervisespordi) ja noorsootöö ristumiskoht	56	11,1

Hariduse ja noorsootöö ristumiskoht	41	8,1
Meedia, internet ja noorsootöö	25	5
Kultuuri ja noorsootöö ristumiskoht	15	3
Kokku	506	100%

Oluline on juhtida tähelepanu asjaolule, et uurimistööde teemade valikul on üliõpilased pidanud arvestama mitte ainult valdkonna suuniste ja arengute ning oma uurimishuviga, vaid ka seminari õppejõudude ehk juhendajate uurimishuvidega. Tabel 2 peegeldab autorite hinnangul, seega, osaliselt lõimitud noortepoliitika suunda, noorsootöö alavaldkondi ja Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari noorsootöö eriala üliõpilaste ja õppejõudude uurimishuve. Eespool nimetatud noorsootöö alavaldkondadest on esil noorsootöö struktuuride alavaldkond (küll mitte noorte osaluse teema samast valdkonnast) ja erinoorsootöö, kui lugeda noorte psühholoogilised probleemid ja sotsiaaltöö ristumine noorsootööga (eelkõige noorte õigusrikkumised ja sõltuvusprobleemid) erinoorsootöö valdkonda, mida noorsootöö strateegia mõisted lubavad (Noorsootöö strateegia 2006–2013, 2006).

Lõputööde teemade analüüsimise käigus osutus otstarbekaks luua osadele kategooriatele alamkategooriad, et kirjeldada uurimisteede rõhuasetusi ning sisu detailsemalt. Alamkategooriaid ei loodud tööde vähesuse tõttu kategooriatele „meedia, internet ja noorsootöö“ ning „kultuuri ja noorsootöö ristumiskoht“. Samuti ei loodud alamkategooriaid kategooriale „spordi (tervisespordi) ja noorsootöö ristumiskoht“, kus uurimiseesmärgid olid ühetaolised ning mahtusid kõik kategooria üldise määratluse alla. Alamkategooriad ja tööde jaotuvus nende alusel on esitletud joonisel 1.

Joonis 1. Noorsootöö üliõpilaste 2003–2014 lõputööde teemade kategooriad ja alamkategooriad (arv)

Jooniselt 1 nähtub, et erinevaid teemasid on rohkem „väärtused ja noorsootöö“ ning „noortepoliitika, noorsootöö struktuurid ja meetodid“ kategooriates. Viimases saab eraldi esile tõsta suuremat huvi noorsootöö meetodite uurimise osas (kokku 67 lõputööd) lisaks noorsootöö struktuuride uurimisele üliõpilaste lõputöodes (52 lõputööd). Siinkohal on oluline rõhutada, et noorsootöö meetodite uurimisel on üliõpilased tähelepanu pööranud ka töömalevatele ja laagritele, mis osaliselt katavad noorsootöö strateegias 2006–2013 toodud tervistava ja arendava puhkuse ning töökasvatuse alavaldkonnad.

Lisaks traditsioonilistele meetoditele on uuritud uuemate meetodite olulisust noorsootöös, näiteks aktiivõppe meetodite. Tervistava ja arendava puhkuse alavaldkond on kaetud samuti uurimistöödega kategoorias „spordi (tervisespordi) ja noorsootöö ristumiskoht“.

Kuigi kolmandik Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari noorsootöö eriala üliõpilaste lõputöid on noortepoliitika ja noorsootöö struktuuride ning meetodite teemal, on nende seas ainult kaheksa tööd noorte osaluse ja üks töö noortepoliitika teemal. Arvestades noorte osalust rõhutavaid suuniseid ja eesmarke strateegilistes dokumentides nii Euroopas kui ka Eestis, on tulevased noorsootöötajad autorite hinnangul olulisele teemale väga vähe tähelepanu pööranud, mis tõstatab edaspidiseks uurimiseks küsimusi sellest, kuivõrd motiveeritud nad on n-ö tööpõllul noorte osalust edendama. Noorsootöötaja rolli, motivatsiooni ja enesetäiendamist käsitleb 33 lõputööd. Seega on osaliselt kaetud noorsootöölase koolituse, täiendus- ja ümberõppe alavaldkond, ent pidades silmas Eesti noortevaldkonna arengukavas püstitatud üht neljast alaeesmärgist, „noortevaldkonna toimimine on mõjusam“, mis hõlmab kvaliteeti, sh töötajate professionaalsust, on tulevased noorsootöötajad teemale autorite hinnangul samuti vähe tähelepanu pööranud.

Teine suurem kategooria koondas väärtuste ja noorsootöö seosed. Peale üldiste noorte väärtusi ja hoiakuid, aga ka teadlikkust käsitlevate tööde (35) sai selles kategoorias eristada veel kolme alamkategooriat: sallivust ja kitsamalt integratsiooni käsitlevad lõputööd, isamaalise kasvatuse olulisusele keskenduvad tööd ning noorte religioosseid tõekspidamisi uurivad tööd. Osaliselt on nende tööde, eriti just noorte teadlikkust ja informeeritust käsitlevate tööde kaudu kaetud noorsootöö alavaldkond „info noorte kohta ja noortele, nõustamine ja uuringud“. Siiski on sellelegi noorsootöö valdkonnale pööratud uurimistöodes autorite hinnangul pigem vähe tähelepanu, kuigi nõustamine ja noorte erinevate probleemidega tegelemine saab tähelepanu sotsiaaltöö ja noorsootöö ristumiskoha kategoorias. Viimases on kokku 59 lõputööd, millest 36 keskenduvad noorte õigusrikkumistele, riskikäitumisele ja selle ennetamisele ning lisaks uurivad 12 lõputööd kitsamalt noorte erinevaid sõltuvusprobleeme, nende põhjuseid ja noorte toetamise võimalikkust.

Samas kategoorias on 11 lõputööd erivajadustega noortest (põhiliselt puudest tingitud erivajadused) ja nende toetamisest. Sotsiaalseid probleeme koolis uuritakse ka kategoorias „hariduse ja noorsootöö ristumiskoht“ – kokku 30 lõputööd. Hariduse ja noorsootöö ristumiskoha ülejäänud tööd (11) uurivad põhiliselt huvitegevuse võimalusi koolis. Noorte vaimse tervise jm üldisi psühholoogilisi probleeme uuritakse ka kategoorias „psühholoogia ja noorsootöö ristumiskoht“, kokku 61 tööd. Ülejäänud tööd samas kategoorias (24) käsitlevad perekonna rolli ja mõju noore vaimsele tervisele, toimetulekule, toetamisele. Seega võib öelda, et tulevased noorsootöötajad on aastatel 2003–2014 eelistanud uurida erinevaid noorte probleeme, probleemide põhjuseid ja ennetamisviise. Selliseid töid on kokku 185 ehk kõigest töödest 36,6%, moodustades noortepoliitika ja noorsootöö spetsiifiliste (struktuurid ja meetodid) tööde kõrval, mida oli kolmandik ehk 31,8%, teise suurema osa. Samal ajal on näiteks oluliselt vähem tähelepanu pööratud meedia ja kultuuri teemadele lõputöodes – kokku 40 tööd (8%), ent samas on üsna palju tähelepanu saanud väärtuste ja hoiakutega seonduvad teemad, nagu eespool juba öeldud (12,6%).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi noorsootöö valdkonna arengut suunavates dokumentides on rõhuasetus noorte osaluse toetamisel, on seda uurivate tööde arv Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari noorsootöö eriala lõputöodes väga väike. Samuti tuleb tõdeda, et kuigi Eesti noorsootöö tugineb kontseptsioonile „noor kui ressurss“, on noorsootöö eriala üliõpilaste uurimistööd kaldu „noor kui probleem“ kontseptsiooni poole.

LÕPUTÖÖDES KASUTATUD ALLIKAD

Noorsootöö eriala üliõpilaste uurimistöid analüüsiti ka kasutatud allikate osas. Kindlasti ei saa otseselt seostada uurimistöö kvaliteeti kasutatud kirjanduse järgi, kuid see peegeldab uurimistöös käsitatud teoreetilisi lähtekohti ja annab ülevaate nii üliõpilase lugemusest, uurimisprobleemi ja eriala kirjanduse tundmisest kui ka erialase kirjanduse olemasolust ja kättesaadavusest.

Iga uurimuse olemuslikuks osaks on erinevate allikate kasutamine, et anda ülevaade sellest, mida erinevad teadlased on juba antud teemal teinud ja välja uurinud. Selle juures on oluline, et allikaid oleks võimalik ka kontrollida. Seepärast kuulubki uurimistöö juurde kohustusliku osana kasutatud kirjanduse loetelu, mida läheb tarvis ka neil, kes edaspidi sama teemat uurivad ning materjale otsivad. Antud töös ei analüüsitud seda, kas kasutatud kirjandus on teemakohane, piisav või sobiv püstitatud uurimisprobleemide lahendamiseks.

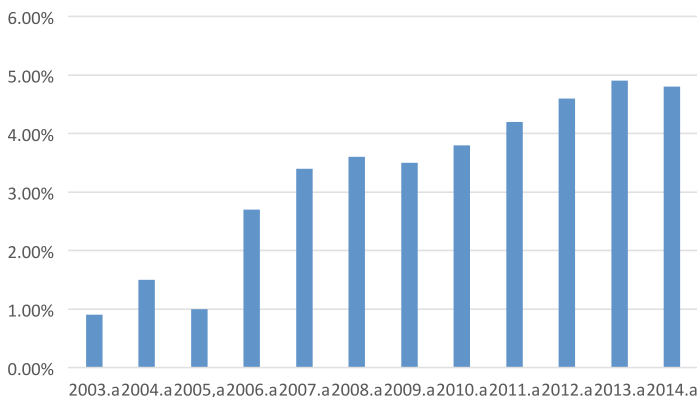
Uurimistöodes kasutatud kirjanduse analüüsimisel keskenduti kolmele peamisele aspektile, mida allikate loetelusid läbi töötades vaadeldi ja üles täheldati:

- noorsootöö erialase kirjanduse osa kasutatud materjalide hulgas;
- noorsootöö strateegiliste dokumentide kasutamine uurimistöodes;
- kasutatud kirjanduse väljaandmise aasta, väliskirjanduse ja veebimaterjalide osakaal.

Kuna kasutatud kirjanduse analüüsi käigus hakkasid andmed korduma ja analüüsitud tööde hulk ei andnud enam uut informatsiooni, mis oleks olnud statistiliselt oluline, siis on kirjanduse analüüsis kasutatud 72% kõikidest eestikeelsetest lõputöödest (kokku 364 tööd). Analüüsist on jäetud välja 2013. ja 2014. aastal valminud ingliskeelsed lõputööd, kuna see oleks kunstlikult moonutanud eestikeelsetes lõputöödes kasutatud võõrkeelse kirjanduse statistikat.

Noorsootöö erialase kirjanduse kasutamist analüüsides võib välja tuua kaks olulist aspekti. Esiteks asjaolu, et aastate jooksul (2003–2014) on kasvava trendina suurenenud erialase kirjanduse osakaal uurimistöodes. Vaadates joonist 2, on näha, et aastatel 2003–2005 on noorsootöö erialase kirjanduse osakaal kasutatud kirjanduses alla 2% kõikidest allikatest. 2006. aastal on toimunud erialase kirjanduse kasutamisel hüpe. Siin võib leida mitmeid põhjendusi, kuid kindlasti on olnud suur mõju ka eestikeelse noorsootöölase kirjanduse ja uuringute hulga kasvul.

Erialase kirjandusena on käesolevas uurimuses käsitletud materjale, uuringuid, artikleid ja kogumikke, mis keskenduvad noorsootööle kui valdkonnale. Siinkohal on välja jäetud strateegilised dokumendid (arengukavad, seadused jne).

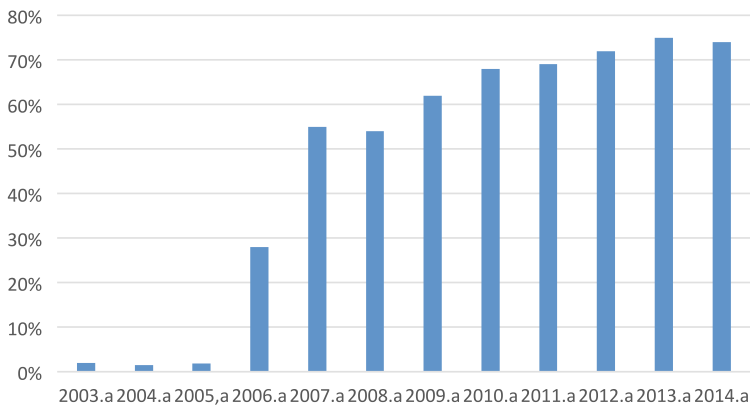

Joonis 2. Noorsootöö erialase kirjanduse osakaal noorsootöö eriala lõputöödes kokku

Kasutatud kirjanduse analüüs näitas, et noorsootöö eriala uurimistöödest vaid 1/3 on kasutanud oma töös erialast kirjandust. Analüüsitud töödest kahes kolmandikus ei ole kasutatud kirjanduses märgitud mitte ühtegi noorsootöö eriala allikat. Nendes töodes on kasutatud peamiselt kirjandust, mis käsitleb noori kui vanuserühma – teismelised, noored, lapsed, noorukid jne.

Noorsootöö strateegiliste dokumentide kasutamine uurimistöodes on oluline uurimisteemade aktuaalsuse ja olulisuse põhjendamise seisukohast. Strateegilised dokumendid annavad suuniseid noortepoliitika ja noorsootöö korraldamiseks ning selgitavad teiste valdkondade seotust noorsootöö valdkonnaga. Antud analüüsis on strateegiliste dokumentidena käsitletud seaduseid, riiklikke ja omavalitsuste arengukavasid.

Analüüsitud uurimistöödest nähtub, et aastate lõikes on kasutatud allikate hulgas strateegiliste dokumentide kasutamine kasvava trendiga. Aastatel 2003–2005 valminud uurimistöodes on vaid üksikutes töodes kasutatud kirjanduse loetelus toodud mõni noorsootöö valdkonna strateegiline dokument. Trendi muutust võib näha alates 2006. aastast valminud uurimistöodes. Kui enne 2006. aastat oli keskmiselt 2–4% töodes kasutatud strateegilisi dokumente, siis pärast 2006. aastat on see 28% ja jätkuvalt on näha trendi kasvu.

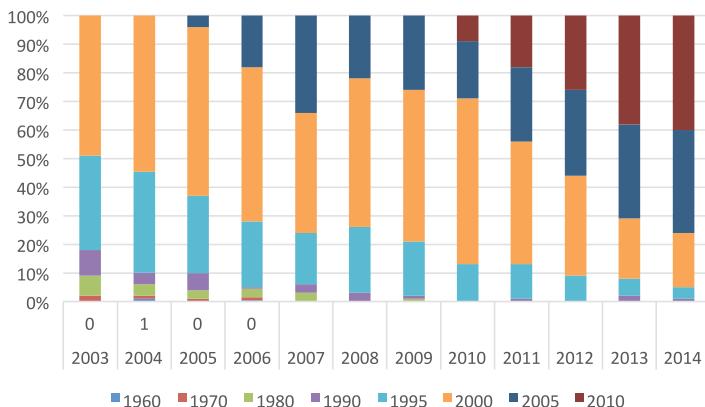

Joonis 3. Noorsootöö strateegiliste dokumentide osakaal lõputöodes

Kuigi 2006. aastal on toimunud suurem hüpe ja trend on olnud pidevalt kasvav, ei ole 25% lõputöödest, mis on valminud 2013. ja 2014. aastal, kasutatud kirjanduse hulgas toodud ühtegi noorsootöö valdkonna strateegilist dokumenti. Antud asjaolu lubab oletada, et nendes uurimistöodes, kus ei ole kasutatud strateegilisi dokumente, on seotus noorsootöö valdkonnaga nõrk või puudub üldse. Nimetatud asjaolu ja selle põhjuseid vajaksid eraldi analüüsi.

Peamised viidatud strateegilised dokumendid uurimistöodes olid noorsootöö seadus (1999 ja 2010); Eesti noorsootöö kontseptsioon (2001) ja noorsootöö strateegia 2006–2013 (2006).

Kasutatud kirjandust analüüsiti veel materjalide väljaandmise aasta, võõrkeelse kirjanduse ja veebimaterjalide osakaalu järgi. Jooniselt 4 nähtub, et 2003–2005 on tunduvalt rohkem kasutatud allikaid, mis on vanemad kui 20–30 aastat. Selle ajajärgu kirjanduses puuduvad allikad, mis käsitleksid kaasaegset noorsootööd.

Joonis 4. Kasutatud kirjanduse jaotus noorsootöö eriala lõputöodes väljaandmise aasta järgi (%)

Peamiselt on kasutatud allikaid psühholoogia, teisme- või noorukiea käsitustest, perekonna, sotsiaaltöö ja hariduse valdkondadest, mis kinnitab veelkord eespool kirjeldatud tulemusi lõputöö teemade analüüsil. Noorsootöö eriala üliõpilaste lõputööd on olnud valdavalt teiste valdkondade kesksed. Alates 2006. aastast muutuvad kasutatud allikad kaasaegsemaks. Kasutatud allikate hulgast võib leida ka materjale, mis pärinevad 1930. ja 1940. aastatest, peamiselt on need noorteorganisatsioonide ajalugu ja tegevust tutvustavad materjalid. Enne 2006. aastat valminud uurimistööde puhul torkab silma suur hulk avaldamata allikaid, peamiselt on need loengumaterjalid ja intervjuud.

Analüüsides väliskirjanduse osakaalu, siis on tähelepanuväärne, et just noorsootöölase kirjanduse osas on algusaastatel 2003–2006 kasutatud

rohkem soomekeelset kirjandust, edaspidi on aga suurem osakaal ingliskeelsetel materjalidel. Üks põhjus võib olla Soome noorsootöö mõju Eesti noorsootöö kujunemisele, lähedasemad suhted valdkonna inimeste vahel ning asjaolu, et mitmed õppejõud said täiendkoolitust Soomes. Muu erialase kirjanduse (psühholoogia, laste käitumisprobleemid, sotsiaaltöö jne) osas on võõrkeelsest kirjandusest esikohal pigem venekeelne kirjandus. Siiski peab tõdema, et väliskirjanduse osakaal kogu kasutatud kirjanduse hulgas jääb alla 6% ning ligi pooltes töödes pole ühtegi võõrkeelset allikat märgitud.

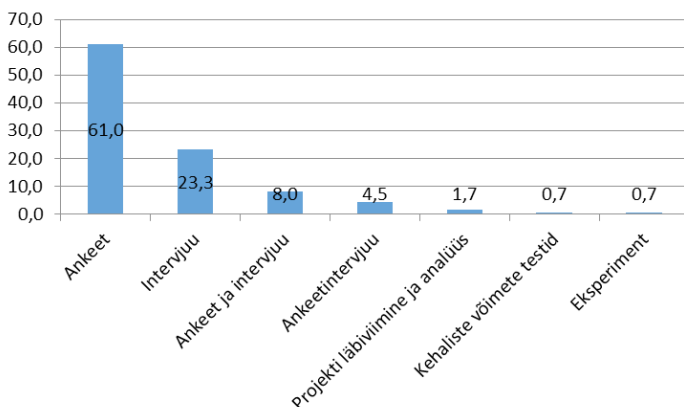
Veebiallikate kasutamisel mingit kindlat trendi välja ei saa tuua. Kasutatud on väga erinevaid veebiallikaid: nii Eesti kui ka välismaiste organisatsioonide kodulehed, ministeeriumite kodulehed, seaduste ja määruste ning konverentside materjalid. Paljud veebiviited ei ole analüüsi tegemise ajal enam leitavad ja on muutunud kasutuks.

Kui vaadata üldisemalt noorsootöö eriala üliõpilaste uurimistöös kasutatud kirjandust, siis võib lisaks eeltoodule tuua välja kolm küsimust, millele võiks edasiste uuringute käigus vastused leida. Esiteks, mida rohkem on uurimistöös kasutatud kirjanduse allikaid (rohkem kui 32), seda rohkem on veebiviiteid ja vanemat kirjandust. Kas materjalide suur hulk on uurimistööle ka kasuks tulnud, jääb juba järgmiste uuringute teemaks. Teiseks võib välja tuua asjaolu, et lõputöös kasutatud kirjanduse hulgas on vähe uurimismeetoodikat puudutavat kirjandust, mis kindlasti püstitab edasiseks küsimuse lõputööde uurimiskvaliteedi osas. Kolmandaks võib ilmselt analüüsida juhendaja rolli ja uurimishuvi mõju noorsootöö eriala üliõpilaste lõputööde valmimisele, sealhulgas ka kasutatava kirjanduse valikut ja soovitusi. Asjaolu, et noorsootöö erialal on eriti eriala õpetamise algusaastatel (2003–2005) olnud mitmeid juhendajaid teistelt erialadelt, võib selgitada ka uurimistulemusi, mille käigus selgus, et töödes on noorsootöö erialakirjandust kasutatud vähe või teemapüstitused ei ole valdkonnakesksed. Alates 2006. aastast on olnud uurimistööde juhendajateks juba ka eriala vilistlased või noorsootöös pikemat aega töötanud spetsialistid.

Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et noorsootöö eriala uurimistöös kasutatud kirjandus on aastatega muutunud. Alates 2006. aastast on suurenenud nii noorsootöölase erialakirjanduse kui ka strateegiliste dokumentide kasutamine allikatena. Siiski ei ole ligi 1/3 uurimistöödest märkinud kasutatud kirjanduse osas ühtegi noorsootöölase allikat.

LÕPUTÖÖDES KASUTATUD UURIMISMEETODID

Aastatel 2003–2014 kaitstud noorsootöö eriala lõputöodes kasutatud uurimismeetodite analüüsimisel selgus, et kõige enam on uurimisandmete saamiseks kasutatud ankeeti (61% lõputöödest). Ligi veerandi (23,3%) lõputööde andmekogumismeetodina kasutati intervjuud ning kümnendiku uurimuste puhul kombineeritult ankeeti ja intervjuud. Mõnes üksikus lõputöös on leidnud kasutust ka eksperiment, kehaliste võimete testid ning projekti tegemine ja analüüs.

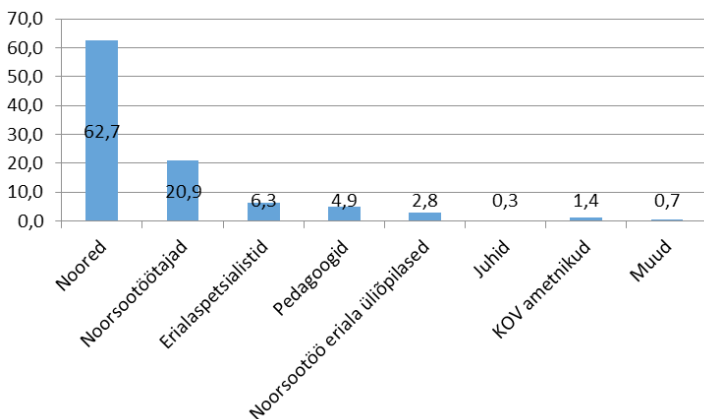

Joonis 5. Uurimisandmete kogumise meetodite osakaal noorsootöö eriala lõputöodes (n=287)

Andmeid analüüsiti 62% lõputöodes kvantitatiivselt, 25% lõputöodes kvalitatiivselt ning 13% lõputööde puhul on tegemist kombineeritud uurimisega (kasutati nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset andmeanalüüsi).

Uurimisstrateegiaid lõputööd ei määratle, kuid enamiku uurimistööde puhul on tegemist ülevaateuuringutega. Erandina võib välja tuua tegevusuuringuna määratletavad lõputööd, mille käigus üliõpilane koostas, korraldas ja analüüsis noortele suunatud projekti (leidis kasutust viies analüüsitud lõputöös).

Lõputööde valimite analüüsimisel selgus, et 89,5% lõputööde puhul koguti uurimisandmeid ühelt valimigrupilt. Kahelt valimigrupilt koguti uurimisandmeid alla kümnendiku (8,1%) lõputöodes. Kolme ja enama valimigrupi uurimisandmeid analüüsiti 2,4% lõputöodes.

Joonis 6. Valimite osakaal noorsootöö eriala lõputöodes (n=287)

Lõputööde valimite analüüsimisel selgus (vt joonis 6), et kõige analüüsitud sihtrühm noorsootöö eriala lõputöodes on erinevas vanuses ja erineva taustaga noored (62,7% analüüsitud lõputöödest). Viimane asjaolu kinnitab ka muid käesoleva uurimuse käigus saadud tulemusi: nii lõputööde teemad kui ka kasutatud allikad lähtuvad noore positsiooni, hoiakute, kujunemise, toetamise uurimisest ja väljaselgitamisest. Kõige enam uurimisandmeid koguti koolinoortelt (7.–9. klasside õpilased, gümnaasistid, 10. ja 11. klasside õpilased, 12. klasside õpilased jne). Vanuseliselt olid esindatud kõik vanuserühmad, kuid kõige sagedamini kuulusid valimisse vanemad kui 15-aastased noored. Mitme lõputöö puhul oli valimisse kuulumise eelduseks kuulumine mõnda konkreetsesse sihtrühma (nt leerilaagris osalejad, ajateenijad, kinnipeetavad, sõjalises algõpetuses osalejad, erivajadustega noored, NEET-noored, vabatahtlikud).

Viiendikus analüüsitud lõputöödest moodustasid valimi noorsootöötajad, kes kuulusid valimisse oma tööülesannete ja kogemuste tõttu noortekeskustes, laagrites ja töös erivajadustega noortega, seega pakkusid uurimishuvi pigem kasutatavate töömeetodite ja -kogemuste seisukohast. Üksikute lõputööde valimisse kuulusid erineva valdkonna erialaspetsialistid (koolituste korraldajad, sotsiaaltöötajad, psühholoogid, politseikonstaablid, sotsiaalpedagoogid, huvijuhid, karjäärinõustajad, põllumajandusspetsialistid jne), põhikooli ja gümnaasiumi pedagoogid (sh ka vanglakoolide pedagoogid, erivajadustega noortega töötavad pedagoogid) ning Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari noorsootöö

eriala üliõpilased. Lisaks moodustasid üksikute lõputööde valimi erinevate organisatsioonide juhid (kool, noortekeskus, laager) ning kohalike omavalitsuste ametnikud. Kategooria „muu“ alla liigitati analüüsi tulemusena valimigrupid, mida esines vaid ühe lõputöö puhul (nt üksikvanemad, pensionärid).

Kahelt ja enamalt valimigrupilt uurimisandmeid kogudes võrreldi noorte ja noorsootöötajate, noorte ja pedagoogide, noorsootöötajate ja pedagoogide, noorsootöötajate ja noorsootöö eriala üliõpilaste, noorte ja noorsootöö eriala üliõpilaste ning erinevate valdkondade erialaspetsialistide arvamusi ja arusaamu.

Tabel 3. Uurimisandmete kogumise meetodite osakaal valimigruppide kaupa (n=287)

	Ankeet	Intervjuu	Ankeet ja intervjuu	Ankeetintervjuu	Projekti korraldamine ja analüüs	Kehaliste võimete testid	Ekspériment	KOKKU
Noored	44,9	9,4	3,1	2,1	1,7	0,7	0,7	62,7
Noorsootöötajad	8,4	9,1	2,8	0,7	-	-	-	20,9
Erialaspetsialistid	1,7	3,1	1,0	0,3	-	-	-	6,3
Pedagoogid	3,1	0,7	0,3	0,7	-	-	-	4,9
Noorsootöö eriala üliõpilased	2,1	0,3	0,3	-	-	-	-	2,8
Juhid	0,3	-	-	-	-	-	-	0,3
KOV ametnikud	0,3	0,3	0,3	0,3	-	-	-	1,4
Muud	-	0,3	-	0,3	-	-	-	0,7
	61,0	23,3	8,0	4,5	1,7	0,7	0,7	100,0

Analüüsides uurimisandmete kogumise meetodite osakaalu valimigruppide kaupa, selgus, et noortelt koguti andmeid kõige enam ankeetide ja intervjuude abil ning noorsootöötajate puhul olid võrdse osakaaluga uurimisandmete kogumise meetoditeks ankeet ja intervjuu.

Kokkuvõtlikult saab valimi ja uurimismeetodite analüüsist välja tuua, et eelistatuimaks valimigrupiks olid aastatel 2003–2014 noorsootöö erialal kaitstud lõputöodes erineva vanuse ja taustaga noored ning eelistatuimaks uurimisandmete kogumise meetodiks ankeetimine.

ARUTELU JA KOKKUVÕTE

Käesolevas artiklis on tutvustatud Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari noorsootöö eriala rakenduskõrghariduse üliõpilaste lõputöid ajavahemikul 2003–2014 teemade, kasutatud allikate, uurimismeetodite ja -valimi kaudu ning seostatuna Eesti noorsootöö kontseptsiooni ja arenguga.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et noorsootöö eriala üliõpilased lähtuvad oma lõputööde teemade valikul pigem kontseptsioonist „noor kui probleem“, mitte „noor kui ressurss“. Samal ajal on Eesti noortevaldkonna strateegilistes dokumentides esikohal just noore nägemine ressurssina nii olevikus kui ka tulevikus ning noore positiivse arengu toetamine. Nimetatud suund eeldab suurel määral noorte kaasamise ja osaluse toetamist, ent neid teemasid uuriti noorsootöö eriala lõputöös marginaalselt. Vähe uuriti ka noorsootöötaja rolli, motivatsiooni, arengut – teemad, mis noorsootöö kvaliteedi arendamisena on Eesti noorsootöös viimastel aastatel samuti olulised. Noorsootöötajad valiti lõputööde valimisse 1/5 töödes. Edasiseks uurimiseks tõstatub küsimus juba tööle siirdunud noorsootöötajate valmisolekust ja motiveeritusest tegeleda Eesti noorsootöö jaoks olulise osaluse teemaga, aga ka oma rolli mõtestamisega, enesetäiendamisega jms.

Suuremas osas uurimisteemades oli noorsootöö seostatud teiste valdkondadega: psühholoogiaga, haridusega, sotsiaaltööga, (tervise)spordiga. Vähem oli seostamist kultuuri ja meediateemaga. Ühelt poolt peaks taoline rõhuasetus noorsootöö eriala üliõpilaste lõputöös viitama valmisolekule ellu viia lõimitud noortepoliitikat, kuid teisalt näitavad uurimistulemused, et kasutatud allikate loeteludes domineeris teiste valdkondade erialakirjandus ning eeldused lõimituseks on seetõttu ehk ennatlikud. Milline on juhendajate uurimishuvi ning suunamine noorsootöö seisukohast aktuaalsete teemade ja kirjanduse valikul, on küsimused, millele peab edaspidi tähelepanu pöörama. Noorsootööspetsiifilisi lõputöid, kus uuriti noorsootöö struktuure, meetodeid ja noorsootöötaja rolli, oli kokku 1/3, sealjuures oli rohkem tähelepanu meetodite uurimisel.

Lõputööde valimeid analüüsides selgus, et ligi 62,7% töödes olid valimiks noored, enamasti vanuses üle 15 eluaasta. Need tulemused on seotud ka üliõpilaste lõputööde teemade analüüsi tulemustega, kus selgus, et teemad on kaldu kontseptsiooni „noor kui probleem“ suunas ning uuritakse noorte erinevaid probleeme, toimetulekut, aga ka väärtusi, hoiakuid ja teadlikkust. See kõik näitab autorite hinnangul, et tulevasel (nüüd juba tööl olev) noorsootöötajal on huvi noorte arvamuste, vajaduste ja soovide vastu, mis on noorsootöö korraldamise üks läbivaid põhimõtteid ning millele viitasime juba

eespool mainitud valges raamatus „Uus hoog Euroopa noortele“.

Uurimismeetodite osas on noorsootöö eriala üliõpilased kasutanud pigem kvantitatiivseid uurimismeetodeid ning põhiliselt ankeetimist. Kvalitatiivsetest uurimismeetoditest on ülekaalus intervjuu. Arvestades noorsootöö valdkonna sihtrühma ning äsja nimetatud noorte arvamuste ja huvide teadasaamise põhimõtet, mille jaoks kvalitatiivsed uurimismeetodid on sobivamad, on mõneti üllatav nende vähene kasutamine. Võib küll tõdeda, et noorsootöö eriala üliõpilastel on huvi noorte arvamusi ja vajadusi uurida, ent jääb küsimus, kas seda tehakse parimal võimalikul viisil.

Noorsootöö eriala üliõpilaste lugemust on käesoleva uurimuse raames raske hinnata, ent võib tõdeda, et erialase kirjanduse kasutamisel oma uurimuse korraldamiseks on arenguruumi, sealhulgas võrkeelse erialase kirjanduse osas.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et noorsootöö eriala rakenduskõrghariduse üliõpilaste lõputööd Tallinna Ülikooli Pedagoogilises Seminaris on kantud aja ja muutumise protsessidest, kindlasti ka noorsootöö valdkonna kui eriala enda arengutest. Erialase kirjanduse kättesaadavus ja valdkonna strateegiline planeerimine ning areng on ka üliõpilaste uurimistöodes nähtav. Uurimistulemuste valguses võib öelda, et noorsootöö meetodeid, korraldust ja noorsootöötaja rolli on uuritud mõningal määral. Oluline noorte osaluse teema on uurimustes tähelepanu leidnud aga vaid marginaalselt. Kuigi lõputööd on teemade alusel justkui teiste valdkondade ristumiskohas ja lubavad eeldada lõimitust, mis on samuti noortevaldkonna olulisi põhimõtteid, siis kasutatud allikate alusel on seda raske näha. Need on kitsaskohad, millele Tallinna Ülikoolis eriala arendamisel noorsootöö eriala üliõpilaste uurimistöode juhendamisel tasub autorite hinnangul edaspidi tähelepanu pöörata.

VIIDATUD KIRJANDUS

Commission of the European Communities. (2001). *European Commission White Paper: A New Impetus for European Youth*. Brussels.

[2015, märts 1]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0681&qid=1428163728556&from=EN>

Commission of the European Communities. (2009). *An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering: A Renewed Open Method of Coordination to Address Youth*

Challenges and Opportunities: Communication from Commission to the Council, European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions. Brussels.

[2015, aprill 3]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009DC0200&qid=1428163255806&from=EN>

France, A. (2007). *Understanding Youth in Late Modernity*. Berkshire: Open University Press.

Heinz, W. R. (2009). Youth transitions in an age of uncertainty. In A. Furlong (Ed.). *Handbook of Youth and Young Adulthood: New Perspectives and Agendas*. London: Routledge, 3–13.

Kasearu, K. & Trumm, A. (2013). *Poliitikaülevaade 5/2013: NEET – noored, kellega keegi ei arvesta ja kes kuskil ei käi*. Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus.

Laes, T-L. (2014). Sotsiaalne tõrjutus ja vaesus = Social exclusion and poverty.

Rmt. K. Põder (Toim.). *Eesti statistika aastaraamat 2014 = Statistical Yearbook of Estonia, 2014*. Tallinn: Statistikaamet, 103–116.

Linno, M. (2010). Noorsootöös vajalikud pädevused: noorsootöötajate ja nende tööandjate arvamused. Rmt. R. Murakas (Toim.). *Eesti noorsootöötaja, tema pädevused ja koolitusvajadused. Kokkuvõte uuringutulemustest*. Tartu: Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, 54–67.

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020. (2013). [2015, aprill 3]. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

Noorsootöö seadus. (2010). *Riigi Teataja I*. 44, 262.

Noorsootöö strateegia 2006–2013. (2006). Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

Müürsepp, L., Rannala, I-E. & Taru, M. (2013). *Youth and Public Policy in Estonia*. New York: International Debate Education Association.

Noorsootöötaja kutsestandard. (2013). Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus.

Palits, J. (2014). *Kerge ja mõõduka vaimupuude astmega noorte kaasamine töökasvatusse*. [Lõputöö]. Tallinn: Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar.

Randoja, M. (2010). Vaesuse mustrid. Rmt. D. Kutsar (Toim.). *Vaesus Eestis = Poverty in Estonia*. Tallinn: Statistikaamet, 64–75.

Walther, A., Hejl, G., Jensen, T. & Hayes, A. (2002). *Youth Transitions, Youth Policy and Participation*. Research Project YOYO. Working Paper 1-2002.

Tübingen: IRIS. [2015, märts 24]. <http://www.iris-egris.de/yoyo/pdf/YoyoWP1StateofArt.pdf>

KAASAVA NOORSOOTÖÖ UTOOPIAST

ÜLLY ENN

SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo koolitajate koolituse koordinaator; koolitaja; Noorsootötaja kutsekomisjoni kauaaegne liige

ANNOTATSIOON

Käesolevas artiklis avan sotsiaalse kaasatusega seonduvat kui kaasava noorsootöö ideelist ja mõistelist raamistikku ning arutlen selle üle, kuidas see haakub praeguste noortepoliitiliste arengutega noortevaldkonna arengukava 2014–2020 näitel, leidmaks sellest ainek noorsootööpraktikate kaasavamaks muutmiseks Eestis. Artikli lähtekoht kaasavast noorsootööst kui utoopiast tugineb Ruth Levitase ja Karl Mannheimi käsitletele, mis näeb utoopiat selliste ideede kogumina, mis aja jooksul kinnistuvad mõtete tasandilt käitumuslikuks ja on seega oma olemuselt „muutvad“ (Levitas, 2003). Nii viitab artikkel keskse sõnumina vajadusele Eesti noortevaldkonnas sellisteks muutusteks, mis toetavad kaasava noorsootöö idee süvitsi mõtestamist ja mõtteviisist tegevustesse juurdumist, et senisest mõjusamalt sotsiaalsele sidususele kaasa aidata.

Võtmesõnad: Sotsiaalne kaasatus, tõrjutus, sidusus, noortevaldkond, kaasav noorsootöö

SISSEJUHATUS

“Vormiprobleemid huvitasid mind ehk oma loometee alguses, mil ma uskusin, et kui kotti pakkida arbuus, siis kott ongi arbuusikujuline. Aga selgus, et ei ole. Vormid on kõik juba maailmas olemas, ja värvid ka. Muusikas on ikka vaid 7 nooti. Tähtigi on tähestikus kindel hulk. Ehk vaid taevast on neid vist võimalik juurde avastada. Küsimus on, kuidas me need antused omavahel suhestame. Suhe, hoiakud on need, mis mind huvitavad, teatud mentaalsed sihid, esmapilgul märkamatud seosed, millega suudame uut juurde luua. Seoste kvaliteet. Olukord, kus karu seltsib kakaduuga, kus karuohakas kasvab keset murenenud kivikörbe mahajäetud lennuväljal. Olulised asjad toimuvad pinna all. Pind huvitab mind vähe.”

Ehtekunsti professor Kadri Mälk (2008, 191–192)

Olles seadnud endale eesmärgiks heita uuriv pilk tänapäevase noorsootöö tegelikkusele sotsiaalse kaasatuse aspektist – ja uskudes oma pikaajalisele noortevaldkonna kogemusele tuginevalt juba etteruttavalt, et selles on nii põhjust kui ka võimalusi olulisteks arenguteks – tabas inspiratsiooni mõtiskluste avalöögiks mind Kadri Mälgu kunagisest kirjutisest, mida sissejuhatuseks siteerisin.

Sotsiaalne kaasatus noorsootöös on minu jaoks eelkõige sisu, suhted, seosed ja kvaliteet. Kõik, mis pulbitseb pinna all ja tänu millele saab nootidest muusika ja tähtedest taevaruum. Selleks, et see kõik sündida saaks, on vaja, kui kujundlikult väljendada, et karu seltsiks kakaduuga ja me oskaksime mitte ainult märgata karuohakaid, vaid ka nendeni jõuda.

Vaatame alustuseks, mida kaasava noorsootöö seisukohast tähendusrikast hakkab silma noorsootöös osalemise üldistest trendidest. „Vaid ligikaudu 10% noortest väidab, et nad ei ole viimase kolme aasta jooksul osalenud üheski noorsootöö tegevuses, samas kui neid noori, kes on osalenud rohkem kui kolmes tegevuses, oli 10–18-aastaste noorte hulgas lausa 50%. [...] Seega näib, et võime noorsootöös osalemise olukorraga Eestis rahul olla. Kui aga süveneme noorsootöös osalemise mustritesse, siis kerkivad paraku üles nii mõnedki küsimused.“ (Noored ja noorsootöö, 2012, 98).

Kaasava noorsootöö ideest lähtudes pakun, et üks esimene küsimus, mis selle väite toel kerkib, on see, kas ja kuidas avavad need noorsootööga kokkupuutumise fakti tõdevad numbrilised näitajad meile sisuliselt olulist? Kes on need 10% ja millistel põhjustel nad noorsootööst osa ei ole saanud? On see nende vaba valik või olude sund? Kui jah, siis milliste olude? Kas on alust arvata, et nende noorte näol, kes noorsootööga kokku puutunud ei ole, võib olla tegemist ka muul moel tõrjutust kogeivate noortega?

Uuringust ilmselt muu hulgas, et teatud vanuserühmades ja eriti nooremas eas noori tõmbab noorsootöö tegevustesse kõige enam kuuluvusvajadus, mis on noorte hinnangul üks kõige olulisem motivaator, hoolimata sellest, kas tegu on noortekeskuses, -laagris, -projektis, vabatahtlikus tegevuses vms osalemisega (Rämmer, 2012, 65, 68). Uute kaaslaste leidmine ja osalevate kaaslaste meeldivus on ka noorsootöös osalemise suurimad rahulolutegurid (samas).

Kui sotsiaalsed suhted mängivad üliolulist rolli selles, kuidas noored noorsootöösse satuvad ja millisteks kujunevad nende osaluskogemused, tõstatub eriti teravalt küsimus neist noortest, kelle tutvusringkond, sotsiaalsed oskused ja võrgustik on tagasihoidliku(ma)d – kuidas pääsevad nemad „noorsootööklubisse“?

Belgia professor Filip Coussée on arvanud, et kaasaegse noorsootöö paradoks seisneb selles, et see on võtnud oma missiooniks aktiivsete ühiskonnaliikmete kujundamise, kuid jääb ise seejuures kättesaamatuks neile

noortele, kes on ühiskonnaelus osalemisest eemale tõrjutud (Verschelden, Coussee, Van de Walle, Medlinska. & Williamson, 2010, 151). Umbes samalaadset ohtu kirjeldab mobiilse noorsootöö eestkõneleja Graeme Tiffany nn pistaatsiapähkli efektina (Tiffany, 2010). Pähklite söömisel jäetakse nimelt esmalt kõrvale need, mida on raskem avada, mis viib selleni, et ühel hetkel ongi vaid sellised alles (samas). Nii on meil muu hulgas ilmselt põhjust küsida, kus on praeguses Eestis (või ka kitsamalt noorsootöös) see koht, kuhu kogunevad kõige keerulisemad “pistaatsiapähklid”? Ja kuidas, kelle ja mille toel on meil lootust nende ava(ne)miseni jõuda?

Haridusekspert Laura Kirss on eelnevalt viidatud noorteseire tulemusi analüüsidest rõhutanud, et „... noorsootöö tegevused on Eestis väga hästi korraldatud, pigem tuleks küsida, kas need on just need tegevused, millega tuleb tegeleda.“ (Mikko, 2012) Nii tasuks tänapäevase noorsootöö tegevuste spektrit muu hulgas analüüsida nende sotsiaalselt kaasava rolli seisukohast – kas ja kuivõrd on see praegu olemas ning kus on arenguruumi?

Olen oma varasemates analüüsidest juhtinud tähelepanu sellele, et Eesti noortevaldkond vajab eelkõige kriitilist suhtumist senistesse lähenemisviisidesse, et hinnata nende mõju noorte sotsiaalse kaasatuse parandamisele ja leida viise tegevuste edasiseks tõhustamiseks (Enn, 2013a, 104). „Seejuures võib üheks n-ö pudelikaelaks pidada seda, et valmisolek uuendusteks – sh uute, tõrjutud sihtrühmade teadlikuks kaasamiseks – on noorsootöötajate seas pigem mõtte- kui teguviis ning seega tuleks lähiaastatel noorsootöötajate koolitustes jm tugitegevustes muu hulgas tähelepanu pöörata olemasolevatest raamidest lahti laskmisele ja uute, mõtestatud lahenduste leidmisele neis valdkondades, kus vajadus on kõige teravam.“ (samas)

Seda ka seetõttu, et üldistavalt öeldes on kaasava noorsootöö mastaapseimad arengud Eestis siiani aset leidnud teatavate sihtsuunitlusega programmide ja projektide abil. Mõjukamatest-mahukamatest võib eelkõige nimetada aastatel 2007/2013 Euroopa Sotsiaalfondi toel ellu viidud programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“, mille eesmärk oli noorte sotsiaalse tõrjutuse vähendamine noorsootöö tõhustamise kaudu, ning programmi „Euroopa Noored“, mille raames on sotsiaalne kaasatus olnud erinevaid programmietappe läbivalt üks prioriteet. Keskendudes enamasti teatud spetsiifilisele sihtrühmale, näiteks noored tööotsijad, haridustee katkestanud noored, erivajadustega noored, vähekindlustatud peredest või mingist kindlast piirkonnast pärit noored vms, on need kindlasti olnud tänuväärsed algatused. Samas, oluliselt enam oleks vaja neid tegevusi, mis algse sihtrühmapõhise kaasamise edule tuginedes astuksid sammu edasi ja looksid osalusvõimalusi mainitud sihtrühmadele ka n-ö tavanoorsootöös ja kujuneksid tavapraktikaks. Eesti noortevaldkonna

eksperdid Kristi Jüristo ja Marit Kannelmäe-Geerts on defineerinud kaasavat noorsootööd kui kõigi noorte aktiivset, võrdväärset osalust soodustavat ja toetavat mõtestatud ning teadlikku tegevust, millega kaasatakse erivajadustega ja vähemate võimalustega noored noorsootöö igapäevastesse tegevustesse (mitte ainult spetsiifilisele sihtrühmale mõeldud ning tihti ühekordsetesse algatustesse) (Enn, 2013b, 24).

Neist sissejuhatavatest viidetest inspireerituna peaks iga noorsootöötaja aeg-ajalt oma tegevuse paremaks mõtestamiseks sedalaadi sisu ja vormi mõttmängud iseenda ja kolleegidega dialoogis ette võtma. Keda ja kuidas me täna (juba) kaasame? Keda (veel) mitte? Kas ja kuidas nende kaasamiseni jõuda? Kuidas jõuda selleni, et meie töö oleks igas oma aspektis võimalikult kaasav? Ning kellelt ja kuidas selleks tuge otsida?

Olgu need sissejuhatavad küsimused teejuhiks kaasava noortevaldkonna edasises käsitluses.

KAASAVA NOORSOOTÖÖ TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

„See, kuidas me sotsiaalsest kaasatusest aru saame, määrab, mida me selle osas ette võtame.“

Elukestva õppe professor Helen Colley (2007)

Ehkki kaasava noorsootöö teoreetiliste lähtekohtade käsitlemiseks on erinevaid lähenemisviise, piirdun käesolevas teemakäsitluses n-ö kolme sotsiaalsega ehk käsitlen (sotsiaalset) tõrjutust, kaasatust ja sidusust, jätmata seejuures tähelepanuta vajadust seostada neid mõistelisi leide vähemalt osaliselt kohe ka noorsootöökontekstiga.

„Sotsiaalse kaasatuse idee on tänapäeval sotsiaalpoliitika keskne kontseptsioon nii Euroopas kui ka mujal maailmas. Seejuures on välja kujunenud arusaam, et kaasatus on hea ja tõrjutus on halb, sest tõrjutus on olemuselt ebaõiglane ja lõhub sotsiaalset sidusust. Samas on suhteliselt vähe selgust selles, mida kaasatus ja tõrjutus tegelikult tähendavad...“

Sotsioloogiaprofessor Ruth Levitas (2003)

Sotsiaalse tõrjutuse mõiste kerkis vaesuse vastu võitlemise poliitilise diskursuse osana esile 1970. aastatel Prantsusmaal vastukaaluna seni levinud arusaamadele, mis seadsid kesksel kohal pigem indiviidist tulenevad tegurid. Selle kandva ideena usuti, et üha suurem rühm inimesi jääb teatud

majanduslikest tugimehhanismidest eemale ühiskondlike süsteemide struktuuralse mittetoimimise tõttu (Meurs & Prelis, 1997). Puuetega inimesed, töötud, üksikemad jt, kes olid küll erineva sotsiaalse taustaga, moodustasid tõrjutuse mõistes neis käsitlustes justkui heterogeense ühiskonnarühma, kus keskse tegurina oli fookus vaesusel (samas).

Ilmselt on Bristolis Ülikooli professoril Ruth Levitasel omal moel õigus, kui ta tõdeb, et sotsiaalne tõrjutus ja kaasatus on küll mõistetenähtena tänapäeval laialt levinud, ent arusaamad nende tegelikust sisust on sageli liialt üldistatud, et mitte öelda pinnapealsed. Siiski on järgnevad kümnendid toonud kaasa tõrjutuse mõiste üha laiema leviku ning olnud tunnistajaks ka sisulistele arengutele arusaamades tõrjutuse põhjustest, kujunemisprotsessidest, avaldumisvormidest jpm. Omalaadi murdepunktiks võib seejuures pidada Euroopa Nõukogu 1994. aasta määratlust, mis defineeris tõrjutuid kui „sotsiaalset gruppi, mis osaliselt või täielikult on väljaspool inimõiguste ulatust“ ning mis on oluliselt mõjutanud arusaamist sotsiaalsest tõrjutusest kui indiviidi võimetusest realiseerida oma sotsiaalseid jm õigusi (Luuk, 2005, 70).

Nii võib sotsiaalse tõrjutuse tänapäevaseid definitsioone otsides ühe variandina tugineda just Levitase enda töödele, mis määratleb sotsiaalset tõrjutust kui „kompleksset ja mitmemõõtmelist protsessi, mis hõlmab ressursside, õiguste, kaupade ja teenuste puudumist või neist keeldumist ning võimetust osaleda normaalses suhtes ja tegevustes, mis on kättesaadavad enamikule inimestele ühiskonnas, olgu see siis majanduslikus, sotsiaalses, kultuurilises või poliitilises tähenduses. Nii ei mõjuta see pelgalt selle indiviidi elu kvaliteeti, vaid ka elukvaliteeti ja sotsiaalset sidusust ühiskonnas tervikuna.“ (Shildrick, 2010, 14; Levitas, Pantazis, Fahmy, Gordon, Loyd & Patsios, 2007.)

Ent sotsiaalse tõrjutuse definitsioone on kasutusel mitmeid ja nii on parema arusaamise püüdlustes asjakohane uurida ka nende kandvaid ideid võimaliku ühisosa perspektiivist. Eri autorite käsitlustele tuginedes võib välja tuua, et sotsiaalne tõrjutus on:

- mitmemõõtmeline, laienedes materiaalsete ressursside puudumisest teistele indiviidi heaolu määravatele valdkondadele, nagu haridus, elamistingimused jm. Sotsiaalse tõrjutuse ohvriks võib sattuda väga erinevatel viisidel ja põhjustel ning nii tuleks tõrjutust mõista kui sotsiaalsete, majanduslike, kultuuriliste, kodaniku- ja poliitiliste õiguste ning kohustuste piiratust, mis mõjutab seeläbi inimese elu kõiki tahke. Sellistes oludes muutub inimese elu lakkamatuks võitluseks, et tulla toime kohustustega ja saada osa põhiõigustest, mida enamus meist peab enesestmõistetavaks;

- mitte ainult olukord, mis on määratletav teatud protsessi tulemusena, vaid see on ka iseenesest protsess, mistõttu tuleks indiviidide ja gruppide tõrjutuse puhul teadvustada ka seda, kas tegu on ajutise, korduva, n-ö tsüklilise või pideva dünaamikaga. Näiteks kehva elamistingimustest tulenevad terviseprobleemid; diskrimineerimine, mis viib töötuseni või hoopis töötusest tulenev mõju noore elulaadile ja käitumisele, mis omakorda viib võõrandumiseni jms;
- keskkonnamõjude all. Muu hulgas mõjutab see, millised on normid ja enamusele kättesaadavad hüved teatud kontekstis jms;
- vaadeldav nii individuaalsest kui ka kollektiivsest perspektiivist, võttes arvesse nii üksikisiku võimalikke takistusi pääseda ligi ja saada osa võimalustest, mis on teistele samas kogukonnas avatud, kui ka asjaolu, et tõrjutus lõhub omal moel ka ühiskonna sotsiaalset sidusust laiemalt;
- vaadeldav teatud koosmõjuna tõrjutava ja tõrjuja/tõrjutust tingivate tegurite vahel. Nimetatu on tähendusrikas just võimalike lahenduste väljatöötamisel, kui võrd pöörab tähelepanu nii sotsiaalselt tõrjutud indiviidide toetamisele ja kaasamisele kui ka väliste tegurite, struktuurasetele probleemidele ja nende võimalikele muutustele (Croft, Crolla & Mida-Briot, 2003).

Ehkki noorte puhul on sotsiaalse tõrjutuse põhjused ja tekkemehhanismid suuresti sarnased sellega, mida näeme määravatena teistes elanikkonnarühmades, on noorte puhul oluline teadvustada just tõrjutuse võimalikke pikaajalisi mõjusid.

Euroopa Liidu esimene noorsooraport avaldas, et teatud noorterühmadel on suurem tõenäosus sotsiaalse tõrjutusega kokku puutuda ning nimetas riskirühmadena seejuures eelkõige neid noori, kes langevad varakult haridussüsteemist välja ja/või on tagasihoidlike õpitulemustega; sissearvanud (ja seejuures eriti romasid), puuetega ja erivajadustega noori, madala sotsiaal-majandusliku staatusega keskkonnast pärit noori, vägivallakogemusega ja/või sõltuvusaineid tarvitavaid noori (EU Youth Report, 2009, 38).

Sotsiaalse tõrjutuse mõistmiseks konkreetsetes noorterühmas või kogukonnas on noortepoliitika professor, pikaajalise praktilise noorsootöökogemusega uurija Howard Williamson välja pakkunud ühe võimaliku lähenemise, nn kuue võtmeküsimuse meetodi (Williamson, 2007, 26). Selle neli esimest küsimust on uurimuslikku laadi, kaks viimast aga keskenduvad poliitikamõõtmele, uskudes, et nii võimaldab see mitte ainult saada paremini aru sotsiaalset tõrjutust tingivatest teguritest, vaid koguda ka väärt ainet edasiste sekkumiste kavandamiseks.

Williamsoni esimene küsimus keskendub probleemi ulatusele – kui palju on neid noori, kes on kujunenud tõrjutuks, olgu selleks siis koolist kõrvalejäämine, teismeliste rasedus, noored õigusrikkujad vm. Seejuures on ehk keerulisim väljakutse teatud defineerivate parameetrite sõnastamine ehk kes on öieti need noored, kes on vastavas kontekstis tõrjutud?

Teine küsimus püüab antud rühma nn tõrjutuse kasti sisu diferentseerida. Williamson väidab, et mitte kõik noored, kes võivad teatud tunnuse alusel tõrjutust kogeda, ei kuulu sellesse rühma ilmselt samadel põhjustel või nende olukord ei ole kirjeldatav sarnase muustriga, ja kirjeldab seda kui vajadust sisuliseks pilguheiduks noorte hoiakutesse, kogemustesse, elutingimustesse jms. Williamson toob näiteks oma kunagise uurimuse 16–17-aastaste hõivamata noorte seas, kus ilmnes kolm alagruppi: need, kes ei mõistnud isegi, kuidas nad sellisesse olukorda on jõudnud, soovides esimesel võimalusel kooli või tööellu naasta; need, kelle elus oli hetkel olulisem mõni muu teema, nagu pereliikme hooldamine või sõltuvusained, ning keda õpingutest või tööst eemalolemine hetkel eriti ei morjendanud; ning need, kes olidki tahtlikult sisse seadnud n-ö alternatiivse elustiili, kus õpingutel või tööl kohta ei olnud. Williamson rõhutab, et selleks, et neid erinevaid gruppe kaasata ja noorsootöö kaudu tõhusalt mõjutada, on vaja ka eriomaseid lähenemisi (samas).

Kolmas küsimus keskendub peamistele põhjustele ning ehkki enamasti määrab noorte tõrjutusriske ka teatud tegurite koosmõju, saab ja tuleb neis eristada tegureid, mida noorsootöö kaudu saab enim mõjutada.

Neljas küsimus uurib tõrjutuse tagajärgi – millised on tõrjutuse mõjud pikemas perspektiivis ning kas noored n-ö kasvavad sellest välja? Uuringute toel ilmneb, et mida varem katkeb noore haridustee, seda suurema tõenäosusega puutub ta hiljem kokku tööpuudusega. Ka noorte kuritegevuse käsitlustes usutakse varasemast vähem seda, et õigusrikkumine on n-ö ealine iseärasus, seda enam, et võimalused heaks toimetulekuks on tänapäeval paljude noorte jaoks väga piiratud. Williamson peab seda mõõdet oluliseks, sest need arusaamad kujundavad noorsootöötaja valikuid asjakohaseks mõjutustegevuseks (Williamson, 2007; EU Youth Report, 2009).

Viies küsimus uurib, kuidas on võimalik tõrjutust ennetada, ja kas kaasamine peaks hõlmama vaid noort tema pädevuste ja käitumise positiivseks mõjutamiseks või kaasama ka noore perekonna, sõbrad ja kogukonna tema ümber laiemalt.

Williamson rõhutab eduteguritena eeskätt noore ja noorsootöötaja vahelist usalduslikku suhet ning noore enda motivatsiooni oma elu muutmiseks, kuid tõdeb ka, et tema kogemusel „töötavad erinevad lähenemised erinevate inimestega erinevatel ajahetkedel“ (Williamson, 2007, 28). Seega sõltub asjakohase lähenemise valik suuresti noorsootöötaja pädevustest ja katsetustest.

Kuues ja viimane küsimus jätkab eelmise radadel, uurides, mis võiks aidata noorel leida tagasitee osalusse. Williamson möönab, et tõrjutusse langenud noorte kaasamine, arvestades nende individuaalseid elutingimusi, kogemusi ja hoiakuid, eeldab väga oskuslikku poliitiliste meetmete ja praktilise töö lähenemiste rakendamist ning usub oma kogemuse näitel, et muu hulgas võib just selline mitme-etapiline uurimisviis aidata valida tõhusaima lähenemisviisi. Et vältida seniseid ja tavapäraseid lähenemisi, mis (paljuski) on küll täpselt sihitud, kuid ei taba siiski. (samas, 29)

Williamsoni mudeli näitel keskendub käsitlus sotsiaalsest tõrjutusest omal moel ka sotsiaalsele kaasatusele, jõudes samm-sammult seda toetavate lähenemiste tuvastamiseni. Järgnevalt keskendungi sotsiaalse kaasatuse mõiste avamisele.

SOTSIAALNE KAASATUS

Sotsiaalne kaasatus juurdus mõistena sotsiaalteaduslikes teemakäsitlustes 1990. aastate keskel ning seda on defineeritud kui „teatud mõttes vastandit sotsiaalsele tõrjutusele, viidates indiviidi võimele täielikult osaleda sotsiaalsetes tegevustes, mida peetakse normaalseks, elada oma elu vastavalt oma potentsiaalile ja võimetele, ilma et seda ohustaksid ja takistaksid tema enda kontrolli alt väljas olevad tegurid. Seejuures peetakse kaasatuse puhul oluliseks osalemist, seda nii majanduslikus, poliitilises, kodanikuaktiivsuse, sotsiaalses kui ka kultuurilises tähenduses” (Shildrick, 2010, 14).

Nii tähendab sotsiaalne kaasatus inimeste võimalust osaleda täisväärtuslikult ühiskondlikus elus – omada ligipääsu ressurssidele ja teenustele, olgu nendeks siis näiteks võimalus tööd teha, saada sotsiaalkindlustushüvitisi ning sotsiaal- ja tervishoiuteenuseid, kasutada infotehnoloogia võimalusi, omandada haridust (Sotsiaalministeerium, 2015). Rääkides noortest, täiendaksin seda loetelu võimalusega osaleda noorsootöö tegevustes kui noorte heaolu olulisel määral mõjutava osalusressursiga.

Olles äsja käsitlenud sotsiaalset tõrjutust, tuleb nõustuda sotsioloog Mai Luugiga, kes rõhutab, et „kaasatuse diskursuse mõistmise eelduseks on arusaamine sotsiaalsest tõrjutusest ning sotsiaalse kapitali ja sotsiaalsete protsesside komplementaarne mõtestamine. Kuid kaasatus ei tähenda mitte ainult erinevatest sotsiaalprobleemidest arusaamist, laiemas kontekstis kätkeb see endas strateegiat muutustest ja visiooni inimeste elukvaliteedi täiustamisest.“ (Luuk, 2005, 68) Nimetatuga haakub ka arusaam kaasavast noorsootööst kui sotsiaalse kaasatuse instrumendist, võttes arvesse, et sotsiaalne kaasatus „kätkeb endas strateegiliste meetmete kompleksi, mida rakendatakse võitluses sotsiaalse tõrjutusega“ (samas). Luuk jätkab, et „kaasatuse kontseptuaalseks lähtekohaks on sotsiaalne sidusus“ (samas).

SOTSIAALNE SIDUSUS

Euroopa Liidu kontekstis käsitletakse sotsiaalset sidusust mõistena, millega kirjeldatakse ebavõrdsuse määra ning sotsiaalsete suhete ja sidemete tugevust ühiskonnas. Sidususe saavutamiseks on kaks peamist eesmärki: esiteks ühiskondliku kihistumise, ebavõrdsuse ja tõrjutuse vähendamine ning teiseks sotsiaalsete suhete, sidemete ja suhtlemise tugevdamine (Sotsiaalministeerium, 2015).

Rahvusvahelisel tasandil on sotsiaalse sidususe jõuliseks eestkõnelejaks olnud Euroopa Nõukogu, kes mõistab sotsiaalse sidususe all „ühiskonna võimekust tagada kõigi liikmete heaolu, vähendada ebavõrdsust ja vältida polariseerumist. Sidus ühiskond koosneb üksteist toetavatest vabadest inimestest, kes saavutavad ühiseid eesmärke demokraatlikult.“ (samas) Selline käsitlus rõhutab Nõukogu, „hõlmab Euroopa sotsiaalseid eesmärke nii, nagu see ei kajastu täna üheski teises valdkonna kontseptsioonis. Võrreldes näiteks sotsiaalse kaasatusega, on sidusus palju laiem mõiste ja viitab oluliselt enam demokraatialle ja ühiskonna teistele „tervisenäitajatele“. Erinevused on ka selles, et kui sotsiaalne kaasatus tugineb pigem spetsialiseerunud lahenduste väljatöötamisele, siis sidususe kontseptsioon otsib lahendusi laiemalt, sh kodanikkonna ja laiemalt ühiskondlikku vastutust kaasates.“ (Shildrick, 2010, 14) Nii on ka rahvusvahelises erialakirjanduses võimalik täheldada sotsiaalse sidususe termini üha laiemat levikut, kuivõrd see on paljude autorite arvates oma olemuselt dünaamilisem ja kaasavam kui sotsiaalne kaasatus.

Tulles tagasi käesoleva alapeatüki juhtmõtte juurde, määrab arusaam sotsiaalsest kaasatusest suuresti ka edasise tegutsemisviisi. Niisiis: mida õpetavad need teoreetilised kontseptsioonid meile sellist, millest oleks abi kaasava(ma) noortevaldkonna arendamisel?

SOTSIAALNE KAASAMINE KUI NOORTEVALDKONNA UTOOPIA

Sellisel sõnastatud alapealkirja järgi võiks arvata, et ehk ei olegi sotsiaalne kaasatus siinkirjutaja hinnangul midagi, mis peaks noorsootöö eesmärkidesse hõlmatud olema. Seda enam, et sedalaadi mõtteavaldused ei ole võõrad ka rahvusvahelises erialakirjanduses, väljendades eelkõige rahulolematust selle üle, et noorsootöö on justkui muutumas instrumendiks poliitikutele, kes soovivad seeläbi leida kiireid lahendusi keerulistele ühiskondlikele probleemidele, samas kui noortevaldkond peaks eeskätt pakkuma noortele võimalusi elamuslikuks maailma avastamiseks ja eakaaslastega ühistegevusteks (Schild, Senkute, Vanhee 2010). Neis arvamustes peegelduvad eelkõige kontseptuaalselt ja

kultuuriliselt erinevad arusaamad noorsootöö missioonist, rollist noorte jaoks ja ühiskonnas laiemalt, mis on omakorda asjaolu, millele Howard Williamson on rahvusvahelise noortevaldkonna arvamusiidrina tähelepanu juhtinud, viidates vajadusele neid erinevusi senisest põhjalikumalt analüüsida ning kujundada teatud ühtseid arusaamu Euroopa väga mitmekesisel noorsootööpraktikas (vt Williamson, 2015).

Autori hinnangul on noortevaldkonnalt igati põhjust oodata panust ühiskonna sidususe tagamisel, nii selles osas, mis puudutab noorte heaolu ja toimetuleku toetamist, kui ka laiemalt. Eesti noortepoliitilistes lähenemisteski kõlab keske sõnumina ühiskonna areng valjemini kui vaid teatud vanuserühma elutingimuste paranemine. „... kehtib arusaam, et iseenese ja oma ümbritseva kogukonnaga positiivselt toimetulev noor on ühiskonnas arengueeldusi loov jõud, ressurss.“ (Kivimäe, 2009, 81) Tingimusel, et noorte kaasamine on tõhus, nähakse seda kui positiivset mõjutegurit ühiskonna sotsiaalse sidususe arendamisel laiemalt (samas). Sarnasele tõlgendusele pretendeerib ka Euroopa Liidu noorsootöö resolutsioon, mis rõhutab noorsootöö rolli ühiskondliku lisaväärtuse loomises. „Edendades inimõiguste, demokraatia, rahu, rassismivastasuse, kultuurilise mitmekesisuse, solidaarsuse, võrdsuse ja säästva arenguga seotud universaalseid väärtusi, saab noorsootöö anda ka ühiskondlikku lisaväärtust. [...] Võib anda panuse noortega seotud poliitikavaldkondadesse, näiteks elukestvasse õppesse, sotsiaalsesse kaasatusse ja tööhõivesse.“ (Nõukogu..., 2010)

Kui nii, siis mis puutub siia utopia? Vaadelgem noortevaldkonna võimalikke arenguvajadusi utoopiana mitte selle mõiste enamlevinud tavatähenduses ehk siis millegi sellisena, mis on juba eos justkui saavutamatu, vaid Ruth Levitase ja Karl Mannheimi käsitlustele tuginevalt selliste ideede ja orientatsioonide kogumina, mis aja jooksul kinnistuvad mõtete tasandilt käitumuslikuks ja on seega oma olemuselt „muutvad“ (Levitas, 2003). Just sedalaadi süvitsi mõtestatud ja mõtteviisist sügavalt tegevustesse juurdunud muutust on minu hinnangul vaja ka Eesti noortevaldkonnas, et senisest mõjukamalt sotsiaalsele sidususele ja kaasatusele kaasa aidata.

Üks viis võimalikult kaasava valdkonnapraktika arenguid toetada, on teha seda teadlikult suunatud ja/või inspireerivate strateegiliste ja poliitiliste meetmete kaudu. Võtan järgnevalt tähelepanu alla Eesti noortevaldkonna tänase nurgakivi ehk noortevaldkonna arengukava aastateks 2014–2020.

Olen oma varasemates artiklites Eesti noortevaldkonna strateegilistele alusdokumentidele ette heitnud seda, et neis ei ole arvestatavaid rõhuasetusi sotsiaalsele kaasamisele kui valdkonna strateegilisele eesmärgile, kaasavale noorsootööle või selle sihtrühmadele, eelkõige erivajadustega ja vähemate

võimalustega noortele (Enn, 2013b). Seda on põhjendatud põhimõttega, et kogu noorsootööd peetakse avatuse ning noore huvidest ja vajadustest lähtuva diskursuse kaudu kaasavaks, ning neid noori, kes võiksid noorsootöös (ja ka laiemalt ühiskonnaelus) osalemiseks erilist tähelepanu ja tuge vajada, nähakse noorsootöö valdkondi läbiva sihtrühmana (erandiks vaid senises valdkondade määratluses eraldiseisvana defineeritud erinoorsootöö valdkond) (samas). See tähendaks, et töö kõikvõimalikel põhjustel erilist tähelepanu ja tuge vajavate noortega on justkui noorsootööd läbiv joon ning vastavaid teadmisi, oskusi ja hoiakuid eeldatakse igaühelt, kes noorsootöös tegutseb. Kas selline (ideeliselt küll üllas) lähenemine on ka tegelikult andnud osalusvõimaluse ning aidanud tagada soodsa osalemise keskkonna kõigile noortele, nende erilisi vajadusi ja tausta arvestades? Julgen siinkohal arvata, et valdavalt mitte.

Esmakordselt ilmutas selgesõnalisemaid püüdlusi sotsiaalse kaasatuse suunal noorsootöö strateegia rakendusplaan aastateks 2011–2013, mis nimetas eesmärgina sotsiaalse tõrjutuse riski ennetamist ning tõi välja, et „tõrjutuse riskirühma noored tuleb kaasata noortevaldkonna erinevate meetmete kaudu noorsootöö tegevusse ning seada nad prioriteetseks sihtrühmaks noortevaldkonna meetmete rakendamisel.“ (Noorsootöö strateegia Rakendusplaan aastateks 2011–2013, 2011). Ilmselt võib seda tagantjäreli tõlgendada teedrajava arenguna, sest aastateks 2014–2020 noortevaldkonnale suuniseid seadev arengukava on noortevaldkonna diskursusesse sotsiaalse kaasatuse tähendusväljas toonud suisa uue laine. Nii on tõrjutuse vältimine ja ebavõrdsete olude mõju vähendamine noorte arenguvõimalustele noortevaldkonna üks põhifookus (Noortevaldkonna arengukava 2014–2020, 2013). Noorte hetkeolukorra käsitluses leiavad mainimist noorte kasvav väljaränne, 15–19-aastaste kõrge töötus, mitteõppivate ja mittetöötavate noorte arv, kõrge suhtelise vaesuse määr (samas).

Tõsi, „noortevaldkond aitab kaasa ühiskonna lõimumisele, sh võrdõiguslikkuse edendamisele ja diskrimineerimise ennetamisele ning hoolivusele ümbritseva elukeskkonna suhtes“ on jätkuvalt üks kõiki meetmeid läbiv põhimõte ja ei erine ka varasemate strateegiasuuniste lähenemisest (samas). Ometi on eespool nimetatud hetkeolukorra käsitluses kirjeldatud negatiivsete trendide kui ka üld- ja alaeesmärkides määratletu tervitav, kuivõrd see võimaldab senisest mõnevõrra ähmasest ideaalist olulisemalt selgepiirilisemaid tegevusprioriteete seada.

Liikudes edasi just n-ö tegevustasandile, nimetab arengukava ka eesmärkide saavutamiseks planeeritud meetmeid. Näiteks soovides vähendada noorte tõrjutusrisiki, peetakse arengukavas oluliseks pöörata tähelepanu noorte kaasamisele (noorsootöösse) ja tööhõivevalmidusele, suurendades

teadmistepõhist pädevust vähemate võimalustega noortest ja nende vajadustest ning arendades nende kaasamist toetavaid meetodikaid; kõrvaldades noorsootöö kättesaadavust takistavaid tegureid; luues noortevaldkonnas võimalusi tööhõivevalmidust toetavateks algatusteks ja kogemusteks ning käivitades spetsiifilisi tugitegevusi haridusest ja tööturult eemalejäänud noorte jaoks (samas).

Mõnevõrra küsitavaks võib ehk pidada arengukava vastavat indikaatoripüstitust aastaks 2020 (võrrelduna n-ö algtasemega aastal 2012), mis lubab loetletud meetmete tõhusust mõõta noorsootöö piirkondliku kättesaadavusega ja täpsemalt suhtarvudega: noorte arv huvikooli kohta ja noorte arv noortekeskuse kohta (samas, 8). Nimetatud võivad küll olla tõhusa tegutsemise näitajaiks (teiste seas), kuid on minu hinnangul sellises esituses kaugelt liiga kitsas määratlus, eriti kui arvestada, et ka kirjeldatud meetmete rakendusvõimalused on oluliselt avaramad. Uskudes, et valdkonna arengukava võiks ideeliselt olla teatava arengulise ideaali väljenduseks, on siin jäänud kasutamata võimalus seada selgemaid suundi, aga ka julgustada valdkonnapraktikat võimalikult mitmekülgeks arenguks, võttes arvesse noorsootöö erinevaid valdkondi, struktuure, tasandeid, tegevuskeskkondi, meetoodilisi lähenemisi jms.

Viiteid ja vihjeid kaasavale noorsootööle on arengukavast võimalik lugeda veelgi. Näiteks viitab arengukava eesmärgile suurendada noortevaldkonnas võimekust luua ja arendada erinevate noorte jaoks sobivat sotsialiseerumise keskkonda (samas, 8). Ehkki arengukava loogikas on see osaks noorte ühistegevuseks võimaluste suurendamisest, on nimetatu oma olemuselt ka kaasava noorsootöö tuumaks, kuivõrd sellega taotletakse just mitte eraldatud tegevuste juurutamist erinevatele sihtrühmadele (mida, nagu ka eelnevalt viidatud, on Eesti noorsootöös seni ehk enim rakendatud), vaid kõigi noorte võrdväärseid osalusvõimalusi toetavaid tegevusi noorsootöö igapäevapraktikas, mitmekesisust austavalt (Enn 2013b, 24). Samas, vaadates planeeritud indikaatorit – noorte kaasatus noorsootöös protsendina noorte koguarvust – tuleb tõdeda, et ka see on liialt üldistav selleks, et teha arengukava perioodi lõppedes sisukaid järeldusi tegelike arengute kohta noorsootöö mitmekesisemaks muut(u)misel.

Nii võib öelda, et olles eelnevalt küll kiitnud tänase Eesti noortevaldkonna kehtivat arengukava selle eest, et see teeb senisest oluliselt selgesõnalisema rõhuasetuse sotsiaalsele kaasatusele kui noortevaldkonna põhifookusele, tuleb siiski tõdeda olulist arenguruumi selles osas, mis puudutab põhjalikult mõtestatud tervikkäsitlust täpsest eesmärgipüstitusest; sellest, kuidas nende eesmärkideni jõuda soovitakse ja kuidas vastavaid mõjusid hinnata.

Viimase tõdemuse valguses on huvitav hetkeks suunduda Eestist kaugemale ning viidata programmi Erasmus+ noortevaldkonna kaasatuse ja mitmekesisuse strateegiale, kuivõrd minu hinnangul on see möödunud perioodi üle-euroopalise noorteprogrammi sotsiaalse kaasatuse strateegiast väljakasvanud dokument oma praeguses, detsembris 2014 kehtima hakanud versioonis heaks näiteks sisulistest arengutest nii noortevaldkonna ideelise kontseptsiooni arengus kui ka selles osas, kuidas strategiadokument annab ka suuniseid praktilise noorsootöö arendamiseks (European Commission, 2014).

Alustuseks aga sellest, et suuresti just selle strateegia eelkäijast (ja laiemalt programmi „Euroopa Noored“ arengutest) inspireerituna, on ka Eesti noorsootöös aastatega kinnistunud mõiste *erivajadustega ja vähemate võimalustega noored*. Ehkki Eestis on selle mõiste definitsioonipärane kasutus valdavalt piirdunud programmi „Euroopa Noored“ kontekstiga, on selle sisule kindlasti laiemaidki haakuvusi, kuivõrd see viitab noortele, kes on võrreldes eakaaslastega ebasoodsamas olukorras, sest nad kogevad elus teatud takistusi, ohustavaid situatsioone ja olusid, mis omakorda raskendavad nende osalemist hariduses (olgu selleks siis kooliharidus või mitteformaalse õppe võimalused), rahvusvahelises mobiilsuses, kodanikuõiguste realiseerimises ja ühiskondlikus osaluses laiemalt (European Commission, 2007, 3; European Commission, 2014, 7).

Strateegia viitab seitsmele erinevale kategooriale võimalikest ohuteguritest.

- Puudest tulenevad takistused ja erivajadused: vaimupuudega, füüsilise puudega, meelepuuetega noored jne.
- Tervislikud takistused: krooniliste terviseprobleemidega noored, psühhiaatriliste erivajadustega noored jne.
- Hariduslikud takistused: õpiraskustega noored, haridustee katkestajad ja madala haridustasemega noored, tagasihoidlike õpitulemustega noored jne.
- Kultuurilised takistused: noored sisserännanud, põgenikud, rahvusvähemustesse kuuluvad noored, noored, kel on raskusi kultuurilise ja keelelise kohanemisega jne.
- Majanduslikud takistused: noored madala sissetulekuga peredest, sotsiaaltoetustest sõltuvad noored, kodutud, laenude tagasimaksmisega raskustes olevad noored, vaesuses elavad noored jne.
- Sotsiaalsed takistused: noored, kes puutuvad kokku diskrimineerimisega soolistel, etnilistel, religioossetel põhjustel, oma seksuaalse orientatsiooni või puude tõttu; noored, kel napib sotsiaalseid oskusi või kelle käitumises ilmnevad teatud anti-sotsiaalsed ilmingud, nn riskinoored; (endised) õigusrikkujad, (endised) sõltuvusainete tarbijad, noored vanemad ja üksikvanemad, orvud jne.

- Geograafilised takistused: maapiirkondade noored ja noored piirkondadest, mis on madala sotsiaalse staatusega, väikesaartel ja äärealadel elavad noored, probleemsetes linnapiirkondades elavad noored, väheste infrastruktuuriga piirkondades elavad noored jne (samas).

Seejuures on strateegia n-ö uue põlvkonna versioonis täiendavalt rõhutatud, et definitsioonis on teadlikult viidatud teatud oludele ja teguritele, millega noored kokku puutuvad, soovides seeläbi vältida noorte sildistamist (European Commission, 2014, 7). Tegu on teemaga, mis on sotsiaalse kaasatusega seondult mulle väga südamelähedane ning nii olen erinevates artiklites muu hulgas rõhutanud vajadust n-ö valida sõnu. Olen arvamisel, et erinevad ning valdavalt spetsialistide jaoks keelekasutust mugavdavad lühendid, millega üht või teist sihtrühma nimetatakse, on oma olemuselt sildistav lähenemine. Aja jooksul kujunevad need lühendid stigmatiseerivaks. Oponeerin siinkohal ka rahvusvahelises noortevaldkonnas laialdaselt kasutatud mõistetele, nagu *NEET-noored* (algelt Suurbritannias kasutusele võetud ja nüüdseks laiemalt levinud termin, mida kasutatakse statistikas, sotsiaal-, haridus- ja noorsootöö valdkondade poliitikakujunduses ning millega kirjeldatakse noori, kes ei ole hõivatud hariduses, koolituses ega tööturul). Aga ka mõistele *nullstaatusega noored* (Howard Williamsoni *status zero* sihtgrupimääratlus, (vt Williamson, 2007, 27). Usun, et see ei ole niivõrd maitse- kui mõtteviisiküsimus ning on seetõttu omaette märgilise tähendusega aspekt kaasavas elu- ja tegutsemisviisis. Leian, et ka kaasavas noorsootöös tuleks seega endalt pidevalt küsida: kuidas ja milliseid sõnu kasutada, et mitte tõrjutusele veelgi kaasa aidata, kedagi haavata, kellegi tundeid ja eneseväärikust riivata?

Kõnealuses strateegias on veel kaks aspekti, mis väärivad nimetamist kui märgilise tähendusega arengud. Esiteks, erinevalt varasemast ühendab seekordse strateegia käsitlus sotsiaalse kaasatuse mitmekesisusega, rõhutades, et lisaks kaasatusele on nüüdsest enam tähelepanu all ka need teadmised, oskused ja hoiakud, mis kiidavad heaks, toetavad ja edendavad erinevusi ja mitmekesisust ühiskonnas (European Commission, 2014, 3). Selle lähenemise taustaks on usk, et tunnustades mitmekesisust kui väärtust ühiskonnas, laiendab see ka toetavat (rakenduslikku) keskkonda sotsiaalsele kaasatusele (samas, 4).

Lisaks teeb strateegia senisest selgema rõhuasetuse praktilistele meetmetele ja suunistele, mille toel soovitakse innustada valdkonna praktikuid mitmekesisust ja sotsiaalset kaasatust toetavaks noorsootöök programme Erasmus+ projektide raames (samas, 3). Nii sisaldab strateegiadokument ühe lisana praktilisi juhiseid ja n-ö edutegurite määratlust, millest on eeskätt abi projektide planeerimisel, elluviimisel ja hindamisel. Usun, et see on eesküju

seadev praktika, mida tasuks ka Eestis noortevaldkonna strateegiadokumentide edasisel arendamisel aluseks võtta, süvistades kaasavate lähenemiste jõudmist noorsootööpraktikasse ning aidates seeläbi kaasa arengutele ka eelnevalt viidatud utopia ehk valdkonnapraktikat sisuliselt sügavuti muutvate ideede tähenduses.

KOKKUVÕTTEKS

Eeltoodud arutluste taustal võib kaasavat noorsootööd kokkuvõtvalt defineerida kui kõigi noorte aktiivset, võrdväärset osalust soodustavat ja toetavat mõtestatud ning teadlikku tegevust, millega kaasatakse erivajadustega ja vähemate võimalustega noored noorsootöö igapäevastesse tegevustesse. Just sedalaadi lähenemistele võiks lähiaastatel Eesti noorsootöös peatähelepanu suunata, seda nii iga noore isiklike vajaduste kui ka teiste osalevate noorte arengu ja laiemalt ühiskondliku sidususe hüvanguks.

Olles artiklis peamiselt keskendunud noortevaldkonna arengukava 2014–2020 raames esile tõusnud arengutele, mis võiksid ja peaksid toetama sotsiaalset kaasatust noorsootöös (ning seda omal moel kindlasti ka teevad), tuleks valdkonna edasiste arengute tõhustamiseks ka küsida, mis on meie tänaste kaasamistegevuste sisu, kuidas juba olemasolevat suhestada ja seeläbi uut luua?

Tulles tagasi artikli sissejuhatust inspireerinud professor Mälgu mõtete juurde sisu ja vormi teemadel, võiks kaasava noorsootöö põhiküsimus samahästi olla järgmine: kuidas teha nii, et karu seltsiks kakaduuga ja karuohakas ei jääks keset murenenud kivikõrbe mahajäetud lennuväljale nii üksi? Seda enam, et olulised asjad – nii nagu ehte-, nii ka noorsootöökunstis – toimuvad mitte niivõrd strateegiate tasandil kui pinna all.

VIIDATUD KIRJANDUS

- Colley, H. (2007). European policies on social inclusion and youth: continuity, change and challenge. In H. Colley, P. Boetzelen, P., B. Hoskins, & T. Parveva (Eds.). *Social Inclusion for Young people: Breaking down the Barriers*. Strasbourg: Council of Europe, 71-84.
- Croft, T., Crolla, V. & Mida-Briot, B. (2003). *Sotsiaalne kaasatus*. Tallinn: Euroopa Noored Eesti büroo.
- Enn, Ü. (2013a). Noorsootöö roll noorte sotsiaalse kaasatuse suurendamisel. Rmt. *Noored ja sotsiaalne kaasatus*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis, 93-106.

Enn, Ü. (2013b). Kaasav noorsootöö – mõistetest ja tähendustest. Ja sellest, milline tähendus on kaasaval noorsootööl. Rmt. K. Jüristo (Toim.). *Kaasava noorsootöö käsiraamat*. Tallinn: Sihtasutus Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo, 7-28.

European Commission. (2007). *Inclusion Strategy of the "Youth In Action" Programme (2007-2013)*. [2015, aprill 3]. <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-1294/InclusionStrategyYiA.pdf>

European Commission. (2014). *Erasmus+ Inclusion and Diversity Strategy in the field of Youth*. Directorate General for Education and Culture. [2015, aprill 3]. <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-3103/InclusionAndDiversityStrategy.pdf>

EU Youth Report. (2009). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Kivimäe, A. (2009). Lõimitud noortepoliitika kujunemine Eestis. Rmt. *Noorsootööst siin ja praegu: Artiklite kogumik*. Tallinn: Noorsootöö Keskus, 78-82.

Levitas, R. (2003). *The Idea of Social Exclusion*. [2015, aprill 3]. http://socialpolicyframework.alberta.ca/files/documents/2003_social_inclusion_research_conference.pdf

Luuk, M. (2005). Sotsiaalne kaasatus – võimalus pikaajaliselt töötuid tööellu tagasi tuua. Rmt. A. Toots, K. Tammekand & O. Loone (Toim.). *Acta Politica: 21. sajandi sotsiaalpoliitika: Uued riskid, uued valikud*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 68-77.

Meurs, D. & Prelis, J. (1997). *Western Europe thematic employment report to The Human Dignity And Social Exclusion Initiative*. Strasbourg: Council of Europe.

Mikko, E. (2012). *Noored ja noorsootöö*. [2015, aprill 3]. <http://mottehomik.praxis.ee/noored-ja-noorsootoo/>

Mälik, K. (2008). Lõpuks. Rmt. K. Mälik (Toim.). *Just must: Rahvusvaheline ehtekunstinäitus = Just Must: International Jewellery Art Exhibitio*. Stuttgart: Arnoldsche Art Publishers, 191-192.

Noored ja noorsootöö: Noorteseire aastaraamat 2011. (2012). Tallinn: Poliitkauuringute Keskus Praxis.

Noorsootöö strateegia 2006–2013 rakendusplaan aastateks 2011–2013. (2011). *Riigi Teataja III*, 2.

Noortevaldkonna arengukava 2014-2020. [2015, aprill 3]. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

Nõukogu ja nõukogus kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate resolutsioon noorsootöö kohta. (2010). [2015, aprill 3]. <http://eur-lex.europa>.

- eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:42010Y1204%2801%29&rid=1
- Rämmer, A. (2012). Noorte motivatsioon noorsootöös osalemiseks ja nende hoiakud noorsootöö suhtes. Rmt. *Noored ja noorsootöö: Noorteseire aastaraamat 2011*. Tallinn: Poliitkauuringute Keskus Praxis, 55-71.
- Schild, H., Senkute, L. & Vanhee, J (2010). The right to play and have fun in youth and community work. *Coyote Extra/July*, <http://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/oyote-extra-july-2010?inheritRedirect=true>
- Shildrick, T. (2010). Young people, social inclusion and exclusion within Europe. *Coyote*, 15, 14-17.
- Sotsiaalministeerium (2015). *Sotsiaalne kaasatus* [2015, aprill 3] <http://vana.sm.ee/tegevus/sotsiaalne-kaasatus.html>.
- Verschelden, G., Cousse, F., Van de Walle, T., Medlinska, M. & Williamson, H. (2010). *The history of European youth work and its relevance for youth policy today*. In. *The History of Youth Work in Europe, Volume 2, Relevance for Today's Youth Work Policy*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 125-136.
- Williamson, H (2007). Social exclusion and young people: Some introductory remarks. In. H. Colley, P. Boetzelen, B. Hoskins & T. Parveva (Eds.). *Social Inclusion for Young People: Breaking Down the Barriers*. Strasbourg: Council of Europe, 23-30.
- Williamson, H. (2015). *Mapping and scanning the horizons for European youth work in the 21st century. Towards the 2nd European Youth Work Convention. Summary paper*. [2015, aprill 3]. http://www.eywc2015.eu/Portals/0/Documents/FINDING%20COMMON%20GROUND_Summary%20paper_FINAL.pdf

NOORTE OLUKORD TÖÖTURULENNE KRIISI, KRIISIAJAL NING PÄRAST KRIISI

SIIM KRUSELL

Statistikaamet

ANNOTATSIOON

Noorte olukord tööturul on nii Eestis kui ka Euroopa Liidus alati tähelepanu all olnud, eriti on see teema aga üleval seoses mitte veel täielikult lõppenud majanduskriisiga. Just kriisi ajal süvenevad noorte raskused tööturule siseneda, kuna nende kahjuks räägib sageli puudulik haridustase, kõige enam aga vähene töökogemus. Käesolev artikkel analüüsib noorte olukorda tööturul enne kriisi, selle ajal ning pärast kriisi. Aega pärast kriisi käsitatakse siin artiklis siiski tinglikult – ebakindlust tööturul ja majanduses on veel piisavalt. Artiklis analüüsitakse noori hõive ja töötuse, ametialase struktuuri osas. Samuti on fookuses haridust kolmandal tasemel omandavate noorte töötamine ning kolmanda taseme õppe lõpetanute puhul hariduse ja tööol seotavate ülesannete kooskõla puudumine, mida käesolevas analüüsis vaadeldakse kui üleharitust. Peamise empiirilist analüüsi võimaldava andmeallikana on artiklis kasutatud Eesti tööjõu-uuringut.

Võtmesõnad: tööturg, töötusriskid, tööhõive määr, töötuse määr, kõrgharidusega noored, üleharitus

SISSEJUHATUS

Hiljutist ja paljude riikides veel edasi kestvut majanduskriisi, mis sai alguse Ameerika Ühendriikidest 2007. aastal, on peetud viimaste kümnendite kriiside seas üheks rängimaks (Elsby, Hobijn & Sahin, 2010). Euroopasse jõudis kriis koos oma mõjudega 2008. aastal (Gallie, 2013). Kriisi avaldumine puudutas riike globaalselt, kuid selle kõige suurem mõju avaldus ilmselt Euroopas (Aysa-Lastra & Cachon, 2012). Eesti kuulus omakorda nende Euroopa riikide hulka,

keda kriis kõige enam tabas. Siin on Eestit võrreldud ka Iirimaga, kus enne järsku majanduslangust oli üsna tormiline majandusbuum (Tahlin, 2013).

Tööturuanalüüsid on olulisel kohal sotsiaalsete ja/või demograafiliste rühmade omavaheline võrdlus. Tähelepanu pööratakse näiteks soole, rahvusele, aga ka vanusele ja nende rühmade vahelistele erinevustele tööturuvõimalustes, samuti erinevuste põhjustele. Vanuserühmadest pööratakse tähelepanu eelkõige noortele ja vanemaealistele, sest neid peetakse mõnes mõttes tööturu riskirühmadeks. Vanemaealiste produktiivsust võivad tööandjad nende aegunud kvalifikatsiooni tõttu väikeseks pidada, samuti peetakse nende puhul tõenäolisemaks riskiks sagedast töölt puudumist, seda näiteks terviseprobleemide tõttu (Bellmann & Brüssing, 2007). Kui vanemaealiste peamine probleem on tööturul püsimine ja konkurentsivõime säilitamine, siis noortel tuleb kõigepealt hakkama saada tööturule sisenemisega. Noorte töötuse põhjuseks ei ole peetud mitte niivõrd hariduse, kuivõrd kogemuste puudumist (Byambadorj, 2007). Konkreetselt Eesti kontekstis on ka näiteks Saar (2004) välja toonud, et mida lühem on töökogemus, seda kõrgemaks võib kujuneda töötuse määr (samas). Eriti keeruline võib olla noortel siseneda tööturule kriisi ajal, kui vajadus uute töötajate järele järsult väheneb (Noorsootööst ..., 2011). Kriiside ajal kipub seega võrreldes teiste rühmadega kiiremini tõusma näiteks noorte tööpuudus ja kasvama mitteaktiivsus (Blanchflower & Freeman, 2000). Eesti puhul on kriisi mõju erinevatele rühmadele ühiskonnas ka eelnevalt käsitletud. Näiteks on Espenberg (2013) toonud välja, et kriisi ajal olid suurima haavatavusega mehed, noored ja madalama haridusega inimesed, samuti mitte-eestlased (Espenberg, 2013). Ka on kriisi ajal kõige enam kannatada saanud sinikraade kõrge osatähtsusega sektorid, nagu tööstus ja ehitus. Ametiala järgi kaotasid juhid, professionaalid ja ametnikud töökoha teiste ametialade esindajatega võrreldes väiksema tõenäosusega. Erinevused olid väiksemad võrreldes keskastme tehnikute ja spetsialistidega, kuid suuremad võrreldes oskustööliste, operaatorite ning lihttöölistega (Krusell, 2010). Eesti ei ole tegelikult olnud erand – ka mujal Euroopas on enim kannatada saanud samad rühmad (Scarpetta jt, 2012).

Seni on Eestis käsitletud noori tööturul enne kriisi ja kriisi ajal. Käesoleva artikli eesmärk on aga analüüsida noorte olukorra muutust tööturul ajavahemikus, kuhu jäävad nii kriisieelsed, kriisiaegsed kui ka kriisijärgsed aastad. Samas tuleb rõhutada, et viimase aastana vaadeldava 2013. aasta puhul on kriisi mõjud veel näha ning ebakindlus nii ettevõtjate kui ka tavatarbijate seas arvestatav. Minnes uurimisülesande puhul täpsemaks analüüsitakse artiklis noori hõive ja töötuse ning ametialase struktuuri osas. Samuti on fookuses haridust kõrgkoolis omandavate noorte töötamine ja

kõrgharidusdiplomi juba saanute puhul hariduse ja töö kooskõla, mida siinses analüüsis vaadeldakse kui üleharitust. Teiste sõnadega analüüsitakse, kuidas ja kas on muutunud kõrghariduse omandanud noorte seas risk omada tööd, mille jaoks nad on ülekvalifitseeritud. Peamise empiirilist analüüsi võimaldava andmeallikana on artiklis kasutatud Eesti tööjõu-uuringut ning antud uuringu puhul aastaid 2007–2013.

NOORED JA NENDE TÖÖALANE STAATUS KRIISI AJAL

Noorte probleemid tööturule sisenemisel ja suurem töötusrisk ei tule esile ainult kriisi ajal, vaid see on periood, mil nad kipuvad veelgi võimenduma. Eesti puhul on näiteks Eamets (2008) toonud välja kriisieelse aja kohta ka seda, et Eestit iseloomustas suhteliselt kõrge noorte töötuse määr, mis oli keskmisest töötusest peagu kaks korda suurem ning oli sellega sarnane paljudes teistes Euroopa Liidu riikides valitsenud samalaadse olukorraga. Samas polnud enamik noortest üldse tööturul, vaid mitteaktiivsed (Eamets, 2008).

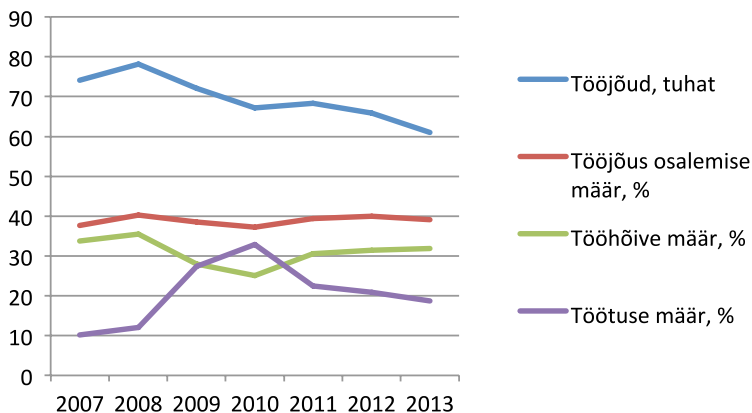
Tulles buumi tipu, kriisi ja kriisijärgse aja juurde, siis võib öelda, et hõive ja töötusnumbrite osas on olnud üsna suured muutused. 2007. aastal oli enne kriisi noorte töötuse määr 10%. Kriisi tippajal olid töötud aga juba 30% tööturul olevatest noortest. Teiste sõnadega tegeles enam-vähem iga kolmas tööturule siseneda otsustanud noor alles töö otsimisega. Kriisi leevenedes on töötusnäitajad küll langenud, kuid jäänud veel oluliselt kõrgemaks võrreldes ajaga enne kriisi nagu nähtub jooniselt 1. Artiklis on läbivalt jooniste ning tabelite koostamiseks kasutatud Eesti Statistikaameti avaldatud ja avaldamata tööjõu-uuringu andmeid (Tööjõu-uuring, 2012).

Hõivenumbrid on liikunud töötusega samas taktis. Vahe on olnud muidugi selles, et liikumine on olnud vastassuunaline. Kriisi ajal noorte hõivemäär oluliselt langes, hakates uuesti kasvama pärast kriisi, kuid jäädes kriisieelsele tasemele siiski alla.

Tööjõus osalemise määr ei muutunud 15–24-aastaste noorte puhul vaadeldud perioodi jooksul kuigi palju. Kriisi tippaastatel toimus küll paariprotsendine langus, kuid massilist tööturult lahkumist kriisi ajal aset ei leidnud. Võib öelda, et noorte tööhõive määr on olnud püsivalt 40% ringis (vt joonis 1).

Vahest kõige märkimisväärssem on aga see, et oluliselt on vähenenud tööturul olevate (hõivatud ja töötud) noorte arv. Kui enne kriisi 2007. aastal oli tööturul 74 000 noort, siis 2013. aastaks oli tööturul aktiivselt osalevaid noori vaid 61 000 (vt joonis 1).

Kas saaks sellest teha järelduse, et kriis on eriti rängalt mõjunud noorte tööturul osalemise soovile? Esmapilgul tunduks siin vastuoluline see, et tööjõus osalemise määr on jäänud samaks. Vastuolu kahe näitaja vahel osutab tegelikult veelgi suuremale murele, milleks on noorte arvu üldine vähenemine. Teisisõnu ei ole tööturul osalevate noorte arvu vähenemine tingitud mitte tööalase aktiivsuse langusest, vaid noorte arvu vähenemisest vaadeldud ajaperioodil.

Joonis 1. Noorte (vanuserühm 15–24) hõive ja töötus (N, %)

Omaette küsimus on tegelikult see, mis vanuses inimesi defineerida noortena või kas eespool toodud 15–24-aastaste vanuserühma lõige tööturul osalemise mõõtmiseks on piisav kõigi aspektide selgitamiseks. Eesti ja ka rahvusvaheliste tööturuvõrdluste kontekstis (Eurostat, ÜRO, OECD) on noorteks peetud peamiselt 15–24-aastasi. Noorsootööseaduse järgi aga on noored 7–26-aastased. Euroopa Liidus on ka riike (nt Itaalia), kus noorsootöö kontekstis on noored kuni 36-aastased.

Kui käsitleda kokkuvõttes noortena kuni 30-aastaseid, tuleb kindlasti silmas pidada nende küllaltki erinevat tööalast staatust. Täpsema ülevaate noorte seisundist erinevate vanuserühmade lõikes ja muutustest võrreldes kriisieelse ajaga annab tabel 1.

15–19-aastastest noortest valdav enamus õpib ega tegele selle kõrvalt ei töö otsimise ega ka töötamisega. Võrreldes ajaga enne kriisi (2007) on ainult õppijate protsent veelgi suurenenud, olles nii kriisi tipus 2010. aastal kui ka 2013. aastal üle 5% kõrgem. Eriti palju ei olnud selles vanuserühmas ka õppimise ja töötamise ühitamist. Sõltumata aastast oli samal ajal töötavaid ja õppijaid suurusjärgus 3%.

Kui ainult töötavaid noori oli veel 2007. aastal ligi 10%, siis kriisi ajal langes

nende osatähtsus peaaegu olematuks. 2013. aastaks tõusis ainult töötavate osatähtsus siiski 4%-ni. Sarnaselt hõivatute osatähtsusega ei olnud ka tööd otsivate noorte osatähtsus siin kuigi suur, jäädes sõltuvalt aastast 2–4% piiresse.

Vahest kõige enam tähelepanu vajav noorterühm on n-ö NEET-noored (noored, kes ei õpi, ei tööta ega otsi tööd). Eestis on varem NEET-noori põhjalikult käsitletud näiteks Kasearu ja Trumm (2013), tehes seda ka majanduskriisi kontekstis. Nende järgi kasvas majanduskriisi ajal NEET-noorte osatähtsus oluliselt vanuserühmas 15–24.

Käesolev analüüs suurt kriisi mõju NEET-noorte osatähtsuse tõusu näol ei näidanud. NEET-noorte osatähtsus oli nii enne, kriisi ajal kui ka pärast kriisi suhteliselt stabiilne, piirdudes vaid paariprotsendise muutusega. Sealjuures suurenes NEET-noorte osatähtsus koos vanusega: 15–19-aastaste seas oli neid oluliselt väiksema osatähtsusega kui näiteks 25–29-aastaste seas.

Tabelis 1 olevate eri vanuserühmadesse jaotuvate noorte osas leidsid vaadeldavatel aastatel aset tegelikult sarnased trendid. Kriisi ajal suurenes nii õppijate kui ka tööotsijate osatähtsus, kahanes aga töötajate oma. Kriisijärgselt pole aga toimunud hõive taastumist 2007. aasta tasemele. Omavahelises võrdluses eristab vanuserühmi mõneti ka loogiliselt vanuse kasvades õppijate osatähtsuse vähenemine ja tööturul osalejate oma suurenemine.

Seega on noored sõltuvalt oma vanusest tööturuanalüüsi kontekstis üsna erinevad. See ei tähenda küll seda, et uurijad ei peaks 15–24-aastaste vanuserühma kasutama. Pigem on vajalik võimalusel täpsustada ka selle vanuserühma sees toimuvat. 15–19-aastaste uuringutes kasutamise puhul on sageli analüüsimise piiranguks väike valim, mistõttu näiteks ametialase positsiooni muutusi on üsna keeruline mõõta.

Tabel 1. Noored tööalase staatuse ja õpingute lõikes (%)

	2007			2010			2013		
	15–19	20–24	25–29	15–19	20–24	25–29	15–19	20–24	25–29
Õpib, ei tööta	80%	29%	4%	87%	33%	3%	86%	30%	5%
Õpib, töötab	4%	16%	8%	3%	15%	8%	3%	17%	11%
Töötab	8%	40%	72%	1%	28%	63%	4%	33%	64%
Ei tööta, ei õpi, otsib tööd	3%	4%	4%	4%	14%	14%	2%	9%	7%
Ei tööta, ei õpi, ei otsi tööd	7%	10%	13%	6%	10%	12%	5%	11%	13%

Märkus: Tabelis on kasutatud ümardamist täisarvuni.

Nagu selgus, on noorte seas üsna märkimisväärselt neid, kes oma õpingute ajal töötavad ja ka vastupidi. Mis seda aga mõjutab või siis milline on töötava õppuri sagedasim profiil? Vihje annab see, et vanuserühmas 15–19 oli üsna vähe õpingute ja töö ühitajaid ning kuna selles vanuses noored on peamiselt omandamas esimese või teise taseme haridust, siis peab paika eeldus, et nimetatud haridustaset omandades töötama eriti ei kiputa.

Seega on õppimise ja töötamise ühitajad valdavalt kolmandal tasemel (peamiselt kõrgharidus) õppijad. Näiteks on Beerkens (2011) välja toonud, et Eestis on õppivate ja samaaegselt töötavate tudengite osatähtsus olnud 40% ringis. Sellist osatähtsust saab pidada üsna suureks, samuti on näiteks Praxis (2010) kirjeldanud õpingute ja töötamise ühitamisel just Eesti puhul lisaks toimetulekule ja lisaraha teenimisele eriti olulisena töökogemuse omandamist (Praxis 2010).

Tulemused majanduskriisi ning sellele eelnenud ja järgnenud aja lõikes on küllaltki ootuspärased ja peegeldavad kriisiaja tööturule lülitumise raskusi. Kui võtta vaatluse alla kuni 29-aastased noored, kes omandavad kõrgharidust, siis 2007. aastaga võrreldes oli 2010. aastal õppivaid ja töötavaid noori ligi 10% vähem. Tööturule sisenemise probleeme kriisi ajal on rõhutatud ka näiteks Kruselli jt (2011) analüüsis. Samal ajal oli 2013. aastaks endine olukord taastunud – õpingute ajal töötas pisut üle 40% kõrgharidust omandavatest noortest.

NOORTE TÖÖTUST MÕJUTAVAD TEGURID

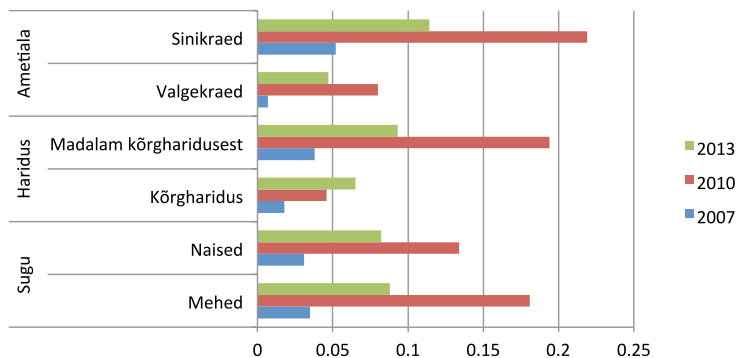
Kriis tõi kaasa suuremad töötusriskid noorematele, meeste ja madalama haridusega ning mitte-eestlastele. Milline on olnud aga terviklik pilt ehk teisisõnu, milline on toodud tunnuste mõju olnud kriisi eel, kriisi ajal ning pärast kriisi?

Samuti on oluline välja selgitada seda, kas on võimalik, et teatud noorte töötururiske pole kriisiaastad üldse mõjutanud. Näiteks võiks olla nii, et kriisi ajal tõusid noorte töötusnäitajad tänu sellele, et tõusis noorte meeste töötus, aga samal ajal noorte naiste töötusnumbrid eriti ei muutunud. Järgnev analüüs näitab, et sellist olukorda siiski ei tekkinud.

Selleks koostati käesolevas artiklis regressioonimudel, kuhu olid lülitatud aasta, sugu, haridus, rahvus ning ka ametiala, samuti ka aasta koosmõjud teiste tunnustega. Noorte defineerimise puhul kasutati siin vanuserühma 20–29 ehk siis neid noori, kes on tööturul juba küllaltki aktiivsed. Kõik mudelisse lülitatud tunnused jäid oluliseks, mis antud juhul tähendas seda, et oluliselt suurem risk jääda töötuks oli naistel võrreldes meestega, muu haridusega

inimestel võrreldes kõrgharitusega, mitte-eestlastel võrreldes eestlastega ning sinikraedel võrreldes valgekraedega. Oluliseks jäi mudelis ka aasta, mis võimaldab öelda, et antud juhul oli noortel 2010. ja 2013. aastal võrreldes 2007. aastaga suurem töötusrisk.

Oluliseks kujunesid ka koosmõjud, välja arvatud rahvuse puhul. Teisisõnu, hoolimata sellest, et kuigi näiteks kõrgharidus andis teiste haridustasemetega võrreldes väiksema töötusriski, siis aastate võrdluses ei olnud erinevused sama ulatusega. Vastuse erinevuste iseloomu kohta annab siinkohal joonis 2.

Joonis 2. Töötusriskide tõenäosus aastate lõikes

Märkus: Valgekraed – Klassifikaatori ISCO kategooriad 1–4, Sinikraed – ISCO kategooriad 5–9.

Sinikraedest noorte töötusrisk oli suurim 2010. aastal ja ka vahe valgekraedega oli aastate võrdluses suurim. Sinikraede hulka kuuluvad näiteks oskustöölised, valgekraede hulka tippspetsialistid. 2013. aastal erinevused valge- ja sinikraede töötusriski vahel pisut vähenesid, kuid jäid enam kui kahekordseks. Nii naiste kui ka meeste töötusriskid vähenesid oluliselt 2013. aastaks. Veelgi olulisem on siinkohal see, et kuigi meeste töötusriskid mõneti ületasid naiste omi, vähenesid sugudevahelised erinevused võrreldes 2010. aastaga oluliselt.

Vahest kõige märkimisväärsim oli tulemus hariduse osas. 2010. aastaks olid madalama haridusega noorte töötusriskid võrreldes kõrgharidusega noortega oluliselt rohkem kasvanud. 2013. aastal olid madalama haridusega noorte töötusriskid aga tunduvalt väiksemad kriisiaja näitajatest, kuid mõningase üllatusena olid kõrgharidusega noorte riskid aga isegi suuremad kui 2010. aastal, jäädes siiski väiksemaks kui madalama haridusega noortel.

NOORTE AMETIALANE POSITSIOON

Lisanduv töökogemus ja tõusev haridustase mõjutavad karjääri edenemist üldjuhul positiivses suunas. Suurte ühiskondlike muutuste ajal ei pruugi sama loogika küll kehtida, eriti kui silmas pidada Eestit 1990. aastate alguses. Siis võisid varasemad kogemused ja teadmised osutada pigem takistuseks kui eeliseks ning noorus oli iseenesest eelis (Terk & Tallo, 1998). Kiired muutused tõid sageli kaasa ka esineva arvamuse varem omandatud hariduse sobimatusest (Berde jt, 1999). Samas hakkas olukord, kus noortele olid ukSED lahti paljudele väärtuslikele töökohtadele, muutuma juba 1990. aastate teises pooles (Terk & Tallo, 1998).

Omaette küsimus on see, kuidas defineerida väärtuslike töökohti. Ametikohad võivad olla hierarhias erinevatel kohtadel, seda näiteks sissetulekute, ametikohale asumiseks vajalike teadmiste või siis prestiiži järgi (Sicherman & Galor, 1990). Juhtide ja professionaalide ametid võib selle järgi paigutada hierarhia tippu ning seega saab pidada noorte ligipääsu ametialase edukuse üheks mõõdupuuks.

Oma ala hästi tundvad spetsialistid on suur väärtus igale tööandjale. Eesti ettevõtjad on ka majanduskriisi ajal nentinud, et vaatamata suurele tööpuudusele on ettevõtetel probleeme kvalifitseeritud tööjõu leidmisega paljudes sektorites ja paljudel ametikohtadel (Eesti ..., 2010). Siit tuleb vajadus ka rõhutada, et kõige olulisem tõhusalt toimiva majanduse seisukohast on, vaatamata sellele, et teatud ametikohti hinnatakse ühiskonnas kõrgemalt, siiski kvalifitseeritud ja motiveeritud tööjõud oskustöölistest tippspetsialistideni.

Minnes arengute juurde ametialase struktuuri osas, siis saab siin analüüsida valimi suurusest tingitud piirangute tõttu noori vanuserühmades 15–24 ja 25–29.

2013. aastaks kujunes noorte ametialane struktuur 2007. aasta kriisieelse ajaga võrreldes oluliselt teistsuguseks ja seda nii 15–24-aastaste kui ka 25–29-aastaste rühmas. Mõlemas vanuserühmas oli oluliselt langenud oskustööliste ja operaatorite, samuti aga juhtide osatähtsus, kasvanud tippspetsialistide oma. Samas jäi 15–24-aastaste puhul nii enne kui ka pärast kriisi tippspetsialistide osatähtsus võrreldes 25–29-aastastega kaks korda väiksemaks (vt tabel 2).

Tabel 2. Ametialane jaotus kriisi alguses ja lõpus

%, N	2007		2010		2013	
	15–24	25–29	15–24	25–29	15–24	25–29
Juhid	4	10	2	8	2	6
Tippspetsialistid	10	18	14	25	12	22

Keskastme spetsialistid	12	18	12	14	13	20
Ametnikud	6	5	9	7	10	7
Teenindustöötajad	21	11	26	14	24	13
Oskustöölised põllumajanduses	1	0	1	1	1	1
Oskustöölised ja operaatorid	36	31	23	26	29	26
Lihttöölised	11	7	13	6	10	5

Oluline on siin veel välja tuua, et tippspetsialistide osatähtsuse tõus ja sinikraede osatähtsuse vähenemine kehtis ka kõiki hõivatuid silmas pidades, ehk siis noored polnud siinkohal erand.

Samas oli 2013. aastal tippspetsialistide osatähtsus võrreldes kriisi tippajaga 2010. aastal hõivatud noorte seas vähenenud. Suurel määral oli see tingitud majanduskeskkonna paranedes kriisi ajal kadunud sinikraede ametikohtade n-ö taastumisest näiteks tööstuses ja ehituses.

Samuti võiks küsida, kas tippspetsialistide osatähtsuse kasv 2010. aastal polnud tingitud vaid sellest, et sinikraede ametikohtade osas toimus kiirem vähenemine?

Vanuserühma 15–24 puhul peab see väide enamjaolt paika. 2010. aastal oli tippspetsialistide arv väiksem kui 2007. aastal ja suurem osatähtsus saavutati just tänu sellele, et sinikraede arv oli veelgi väiksem. 25–29-aastaste puhul jätkas kriisi tippajal aga ka tippspetsialistide arv kasvamist ning nii oli 2010. aastal rohkem tippspetsialiste ametis kui enne kriisi. Sarnane olukord oli ka 2013. aastal: 15–24-aastaste puhul oli tippspetsialiste arvuliselt vähem kui 2007. aastal, kuid 25–29-aastaste osas jätkuvalt rohkem, kusjuures suurim kasv oli toimunud just kriisi tipaastatel.

Kui numbriliselt välja tuua, kui palju teatud ametikohtadel töötatakse, siis enne põhjalike järelduste tegemist peab vaatama ka demograafilisi trende. Teisisõnu, tööturul osalevate noorte arvu hakkas mõjutama oluliselt väiksem sündide arv Eestis alates 90-ndate esimesest poolest. Antud juhul mõjutas see eelkõige 15–24-aastasi noori. Võrreldes 2007. aastaga oli 2013. aastal nende seas potentsiaalseid tööturul olijaid üle 30 000 vähem. 25–29-aastaste puhul aga 2013. aastaks noorte arvu olulist langust ei olnud veel toimunud.

Seega on 15–24-aastaste puhul madalamad hõivenumbrid 2013. aastal tegelikult valdava enamiku ametialade puhul suurel määral tingitud väiksemast tööturul osalejate arvust, 25–29-aastaste puhul demograafilised trendid veel mõjutamas ei olnud.

KÕRGHARIDUST OMANDAVATE JA LÕPETANUTE AMETIALANE POSITSIOON TÖÖTURUL

Tulles selle juurde, mis on peamine põhjus erinevuste osas 15–24-aastaste ning 25–29-aastaste puhul hõivestruktuuris, siis on selleks just omandatud kogemused ja haridus. 15–24-aastatest suurem osa veel õpib kas teisel või kolmandal tasemel ning on sageli alles asunud oma esimesele püsivale töökohale, mis eelkõige teisel tasemel tähendas ka alustamist karjääri alumistelt astmetelt.

Kolmandal tasemel õppimine tähendab valdavas osas kõrghariduse omandamist, kus juba õpingute ajal on märkimisväärne osa ametis valgekraedena. Kriisi ajal õppivate noorte ligipääs näiteks tippspetsialistide ametikohtadele küll mõnevõrra vähenes. Samas oli 2013. aastal oli võrreldes 2007. aastaga õpingute ajal tippspetsialistidena töötavate noorte osatähtsus praktiliselt sama.

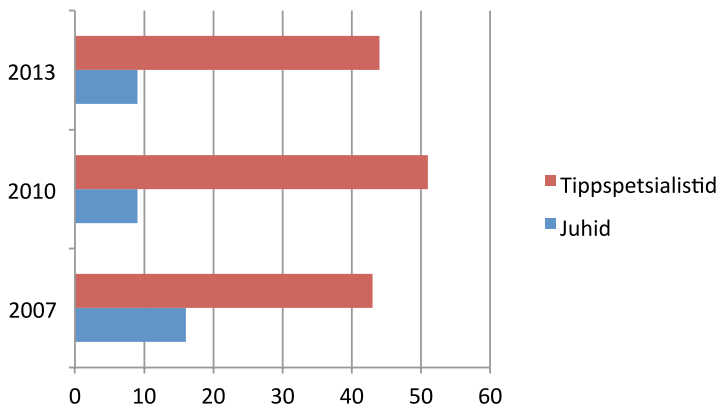
Kuidas on kriis mõjutanud aga kõrghariduse juba omandanud noorte ametialaseid võimalusi?

Unt ja Lindemann (2014) on detailsemalt analüüsinud noorte kriisiaegseid tööturuvõimalusi kriisi ajal ülikoolihariduse omandanute seas. Kriis vähendas võimalusi olulisel määral, eriti bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusõppe lõpetanutel. Ka magistrikraadi omandanute edukus kahanes majanduskriisi ajal mõnevõrra, kui vaid ligi pooled värsked magistrid said juhi või tippspetsialisti ametikohale (Unt & Lindemann, 2014).

Käesolevas analüüsis kõrgharidustasemeid eraldi ei eristatud, samuti ei ole vahet tehtud sellel, millisel aastal on haridus omandatud. Kui erinevustele analüüsimetoodikas mitte tähelepanu pöörata, siis oleks analüüsitulemused esmapilgul hoopis vastupidised.

2010. aasta ehk kriisiaasta kirjeldavast statistikast lähtudes vähenemist ei näidanud, pigem vastupidi, kasvas nii tippspetsialistidena töötavate noorte osatähtsus kõrgharidusega noorte seas kui ka nende arvukus. Küll aga oli kriisi ajal oluliselt vähem noori ametis juhtidena, seda ka osatähtsuse poolest.

2013. aastaks majanduskriisieelne olukord vähemalt tippspetsialistide osas sisuliselt taastus. Nii enne kui ka pärast kriisi oli kõrghariduse omandanutest tippspetsialistina töötamas üle 40% kuni 29-aastastest noortest. Samas juhtidena töötavate osatähtsus jäi 2013. aastal põhimõtteliselt samasuguseks nagu kriisi ajal (vt joonis 3).

Joonis 3. Kõrghariduse omandanud kuni 29-aastaste noorte töötamine juhtide ja tipspetsialistidena (%)

Artiklis eelnevalt toodud noorte ametialase jaotuse muutustest lähtuvalt ei ole antud tulemused tegelikult üllatavad. Kui noorte seas leiab aset tipspetsialistidena töötavate arvu kasv, võib eeldada, et suure panuse sellesse on andnud just kõrgharidusega noored.

Kirjeldav statistika ei pruugi alati anda lõplikku vastust võimalike muutuste suuna ja olemuse kohta. Järgnev kõrgharidusega noorte üleharituse küsimuse sissetoomine lähendab käesoleva analüüsi tulemusi Unti ja Lindemanni (2014) välja toodud peamistele järeldustele.

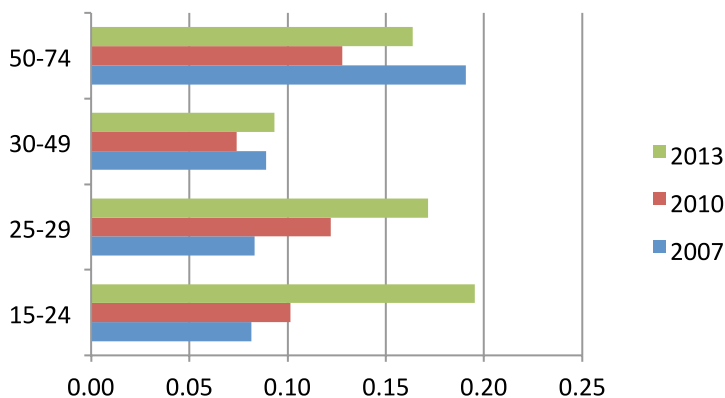
NOORED JA ÜLEHARITUS

Tööturuanalüüsides on sageli olulisel kohal hariduse ja ametikohale vastavate nõuete kooskõla küsimus. Vast enim tähelepanu on pälvinud üleharitus. Hung (2008) toob näiteks välja, et üleharitusega on tegu olukorras, kus ollakse ametikohal, mis tegelikult ei nõuaks nii häid teadmisi ja kõrget haridustaset, kui ametikohal asuva töötaja on eelnevalt omandanud. Kõrghariduse omandanud noorte tõenäosus üleharitud olla kasvas kriisi ajal ning jätkas kasvu ka pärast kriisiaastaid. Nii 15–24-aastaste kui ka 25–29-aastaste puhul oli kasv praktiliselt kahekordne. Parimas tööeas kõrghariduse omandanute puhul aga selliseid arenguid polnud – tõenäosus

olla kriisi ajal üleharitud isegi kahanes ning oli pärast kriisi võrreldav kriisieelse ajaga. Vanemaealiste (50–74) puhul aga oli üleharitus pärast kriisi isegi väiksem probleem kui enne kriisi (joonis 4).

Mis võib sellise tulemuse taga olla? Eriti, kui pidada silmas märkimisväärtset üleharituse probleemi kasvu noorte puhul. Kuigi juhtidena töötavate noorte osatähtsus kahanes, siis tippspetsialistidena töötavate noorte osatähtsus ja arvukus pigem kasvas.

Suurel määral mõjutab tulemust kõrgharidusega noorte arvu ja osatähtsuse kasv. Seda eriti 25–29-aastaste puhul. 2013. aastal oli võrreldes 2007. aastaga 25–29-aastaste seas kõrgharidust omavaid 10% enam ning ka arvuliselt suurusjärgus 10 000 võrra rohkem. Võrreldes 2007. aastaga kasvas tippspetsialistidena töötavate noorte arv 2013. aastaks aga vaid paari tuhande võrra – eriti oluline on siin välja tuua, et pärast 2010. aastat märkimisväärtset kasvu enam polnud. Samal ajal aga jätkus kõrgharidusega noorte osatähtsuse suurenemine 25–29-aastaste seas.

Joonis 4. Kõrgharidusega noorte üleharitusriskid

Seega võib öelda, et riskide suurenemisel üleharituse osas on peamist rolli mänginud see, et on üha suurem arv kõrgharidusega noori, kellele ei jätku enam nende poolt omandatud haridusele vastavaid ametikohti.

KOKKUVÕTE

Võrreldes kriisi tipuga olid noorte võimalused leida töökohti ja vältida töötusriske 2013. aastaks selgelt paranenud. Samas oli võrreldes kriisieelse ajaga ebakindlust ja raskusi tööturul püsimises, mis väljendus kõrgemas töötuse- ja madalamas hõivemääras veel rohkelt. Vahest olulisemgi kui majandusstüklite poolt mõjutatav tööturuolukord, on pikemas perspektiivis vaadatuna tööturule kas potentsiaalselt või ka tegelikkuses suunduvate noorte arv, mis on jätkuvalt vähenemas. Paradoksaalsel kombel võib jätkusuutliku majandusarengu seisukohast peavalu tekitav noorte arvu vähenemine aga samas olla kasulik ja kergendada tööturule hõivesse suundumist, kuna tööturule astuvad põlvkonnad ei suuda enam asendada sealt lahkuvaid põlvkondi. Seda väljendab ka demograafilise tööturusurve indeks, mis on olnud viimastel aastatel jätkuvalt alla ühe, ehk siis näitamas, et tööturule asuvaid noori on vähem kui sealt lahkuvaid vanemaelisi.

Ametialases jaotuses on ajavahemikul majandusbuumist kuni majanduskriisijärgse 2013. aastani aset leidnud olulised muutused. Hoolimata sellest, et hõivatute arv tööturul vähenes, oli tippspetsialistidena töötavaid inimesi 20 000 võrra enam ning seega oli ka tippspetsialistide osatähtsus ametialases struktuuris suurem. Oma osa sellest said ka noored. Õigem oleks siiski välja tuua, et peamiselt puudutas see 25–29-aastaseid noori, kus tippspetsialistide arv ja osatähtsus kasvasid märkimisväärselt. Samas kasvas tippspetsialisti ametile sobiva haridusega noorte arv veel enamgi, mis on viinud selleni, et kõrgharidusega noortel oli pärast kriisi kriisiaegse ajaga võrreldes mõneti isegi keerulisem haridusele vastavat tööd leida. Võiks ka nii öelda, et viimane noorte suhteliselt rohkearvuline põlvkond (2013. aastal 25–29-aastased) on võrreldes eelkäijatega märksa suurema kõrghariduse omandanute osatähtsusega, mis ei ole aga toonud paljudele neist loodetud edu tööturul. Tegelikult oli 2013. aastaks kasvanud juba ka 15–24-aastaste seas kõrghariduse omandanute osatähtsus. Tõsi küll, see jäi veel alla 10% ja seda üsna mõistetavatel põhjustel – valdav enamik alles õppis kas teisel või kolmandal tasemel. Siiski oli ka siin kasvanud sarnaselt 25–29-aastastega 2013. aastaks üleharituse riskid. Milline võiks aga olla peamine mehhanism, mis antud arenguid on mõjutanud? Üks võimalikke põhjuseid võib tuleneda järjekorrateooriast. Antud teooria järgi moodustub soovitud töökohtade osas järjekord, kus inimesed paigutuvad erinevalt sõltuvalt teatud omaduste järgi rühmadesse kuuluvusest. Noorte tõenäosus olla järjekorra eesotsas võrreldes parimas tööeas (30–49) inimestega on oluliselt väiksem, sõltumata näiteks soost, haridusest ja etnilisest päritolust just sellepärast, et neil ei ole

veel kogunenud piisaval määral töökogemust (Arrow, 1973). Antud juhul toetab järjekorrateooria põhimõtete rakendumist see, et parimas tööeas ja kõrgharidust omavate töötajate seas oli nii 2010. kui ka 2013. aastal võrreldes noortega üleharituid oluliselt vähem. Võib ka öelda, et nii 2010. kui ka 2013. aastal oli vakantseid ametikohti piisavalt vähesel määral selleks, et rakenduks piisava pikkusega järjekord ametikohtadele, kuhu kõrgharidusega noored sobiksid. Enne valitakse kõrgharidusega parimas tööeas inimesed ning seejärel tugevamad (nii töökogemuse kui ka teadmiste mõttes) kõrgharidusega noored. Väiksema töökogemusega noortele aga ei pruugi haridusele vastavaid töökohti leiduda. Kõrghariduse mõningasest devalveerumisest hoolimata mõjutab valitud haridustee noorte edasist ametialast karjääri aga märkimisväärselt. Noortel, kes piirduvad teise taseme haridusega, kulgeb karjäär suure tõenäosusega ikkagi sinikraena. Kolmanda taseme hariduse omandanud noored töötavad aga pigem tippspetsialisti või juhina.

VIIDATUD KIRJANDUS

- Arrow, K. (1973). Higher education as a filter. *Journal of Public Economics*, 2 (3), 193–216.
- Aysa-Lastra, M. & Cachon, L. (2012). Latino immigrant employment during the Great Recession: A comparison of the United States and Spain. *Norteamérica*, 7(2), 7–42.
- Beerkens, M., Mägi, E. & Lill, L. (2011). University studies as a side job: Causes and consequences of massive student employment in Estonia. *Higher Education*, 61(6), 679–692.
- Bellmann, L. & Brussig, M. (2007). *Recruitment and Job Applications of Older Jobseekers from the Establishments Perspective*. IZA Discussion Paper No. 2721. [2015, aprill 3]. <http://ftp.iza.org/dp2721.pdf>
- Berde, É., Petró, K., Venesaar, U., Viies, M., Maldre, R. (1999). Prospects of the students from intermediate education on the labour market in Estonia and Hungary. In Ü. Ennuste & L. Wilder (Eds.). *Harmonisation with the Western Economies: Estonian Economic Developments and Related Conceptual and Methodological Frameworks*. Tallinn: Estonian Institute of Economics at Tallinn Technical University, 191–223.
- Blanchflower, D., G. & Slaughter, M., J. (1999). The causes and consequences of changing income inequality. In A. Fishlow, A. & K. Parker (Eds.). *Growing Apart: the Causes and Consequences of Global Wage Inequality*. New York: Council on Foreign Relations Press, 67–94.
- Byambadorj, P. (2007). *The Youth Unemployment Situation in Sweden: Youth*

Unemployment, Active Labour Market Policy, Social Exclusion, Coping Strategies. [International Master of Science in Social Work]. Göteborg: Department of Social Work of University of Göteborg.

Eamets, R (2008). Eesti tööturu arengu tendentsid. Rmt. S, Linnas, R. Rohtla & H. Taaraste (Toim.). *Pilk tööellu = A Glmpse into the Working Life*. Tallinn: Statistikaamet, 6–20.

Eesti ettevõtete ekspordiprobleemide uuring: üldosa. (2010). Kaubandus- ja Tööstuskoda. [2014, oktoober 14]. http://www.koda.ee/public/Failid/Expordiuuring/Eesti_ettevotete_ekspordiprobleemide_uuringu_uldosa.pdf

Elsby, M., Hobijn, B. & Sahin, A. (2010). *The Labor Market in the Great Recession*. [2015, aprill 3]. http://www.brookings.edu/~media/Projects/BPEA/Spring%202010/2010a_bpea_elsby.PDF

Espenberg, K. (2013). *Inequalities on the Labour Market in Estonia During the Great Recession*. [Doktoritöö]. Tartu: Tartu Ülikool.

Gallie, D. (2013). Economic crisis, quality of work and social integration: Issues and context. In D. Gallie (Ed.). *Economic Crisis, Quality of Work and Social Integration*. Oxford: Oxford University Press, 1–29.

Hung, C. (2008). Overeducation and undereducation in Taiwan. *Journal of Asian Economics*, 19(2), 125–137.

Kasearu, K. & Trumm, A. (2013). *Poliitikaülevaade 5/2013: NEET – noored, kellega keegi ei arvesta ja kes kuskil ei käi*. Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus.

Krusell, S. (2010). Majanduslangusest põhjustatud muutused tööturul. *Eesti Statistika Kvartalikiri*, 1, 16–32.

Krusell, S., Mägi, E. & Kirss, L. (2011). Töötavad õppurid Eesti hariduses. Rmt. *Noored ja tööturg: Noorteseire aastaraamat 2010*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis, Eesti Noorsootöö Keskus, 35–43.

Noorsootööst ja noorte tööhõivest. (2011). M. Kannelmäe-Geerts (Toim.).

Tallinn: Archimedes. [2014, oktoober 14]. <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-2462/WorkingOnWorkInclusionThroughEmployabilityEE.pdf>

RAXIS. (2010). *Missugune on Eesti üliõpilaskond?: Uuringu „Õiglane ligipääs kõrgharidusele Eestis“ lõppraport*. Tallinn: Eesti Üliõpilaskondade Liit.

Saar, E. (2004). Haridus ja töötus: noorte tööturule lülitumine Eestis võrreldes Euroopa Liidu riikidega. Rmt. R. Võõrmann (Toim.). *Noorte siirdumine tööturule: Probleemid, vastuolud, kitsaskohad*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool, 91–117.

Scarpetta, S. Sonnet, A., Livanos, I., Núñez, I., Craig Riddell, W., Song, X. & Maselli, I. (2012). Challenges Facing European Labour Markets: Is a Skill Upgrade the Appropriate Instrument? *Intereconomics*, 43(1), 4–30.

Sicherman, N. & Galor, O. (1990). A theory of career mobility. *Journal of*

Political Economy, 98(1), 169–192.

Tahlin, M. (2013). Economic crisis and employment change: The great recession. In D. Gallie (Ed.). *Economic Crisis, Quality of Work and Social Integration*. Oxford: Oxford University Press, 30–57.

Terk, E. & Tallo, A. (1998). Generations in Estonia's transition period. In E. Terk (Ed.). *Estonian Human Development Report 1998*. Tallinn: UNDP, 14–16.

Tööjõu-uuring (2012). Eesti Statistikaamet. [2015, jaanuar 30].

<http://www.stat.ee/51920>

Unt, M. & Lindemann, K. (2014). Alt üles ja ülevalt alla? Hariduskohortide teerajad viimasel kümnendil. Rmt. M. Unt & K. Täht (Toim.). *Tööturu väljakutsed kõrgharidusele*. Tallinn: Archimedes, 31–47.

MUSLIMINOORTE IDENTITEET JA KULTUURILISED ERIPÄRAD: MIKS JA MIDA PEAKS. NOORSOOTÖÖTAJA TEADMA ISLAMIST?

TANJA DIBOU

Tallinna Ülikooli riigiteaduste instituudi doktorant

ANNOTATSIOON

Tänapäeva globaliseerivas maailmas oodatakse noorsootöötajatelt, et nad tunneksid hästi rahvusvahelisest noorsootööd ja oskaksid toime tulla erineva taustaga noortega. Siinse artikli eesmärk on vaadelda peamisi islamiusu kultuurilisi aspekte, mis mõjutavad musliminoorte identiteeti, samuti kirjeldada Eestis elavate noorte muslimite eripärasid, millega peaks noorsootöötaja oma töös arvestama, et olla valmis toime tulema ka islamiusuliste noortega. Artiklis antakse praktilisi soovitusi noorsootöötajatele musliminoortega suhtlemiseks.

Võtmesõnad: mitmekultuuriline noorsootöö, noorsootöö muslimitega, eesti muslim, noored muslimid Euroopas, muslimite identiteet, usuline erivajadus

SISSEJUHATUS

Tänapäeva globaliseeruv maailmas oodatakse noorsootöötajalt, et nad tunneksid hästi rahvusvahelisest noorsootööst ja oskaksid toime tulla erineva taustaga noortega. Mitmekultuurilisust tuleks märgata koolides jm, kus õpib, kasvab ja tegutseb erineva etnilise päritoluga noori, kes pärinevad erinevatest riikidest või kelle vanemad on sündinud välismaal (Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur, 2009, 12). Eesti noorsootöötaja võib kokku puutuda noorte muslimitega erinevates situatsioonides nii Eestis kui ka välismaal, osaledes näiteks rahvusvahelistes noorsootööprojektides, koolitustel, olles mentor välismaa vabatahtlikule jne. Erineva kultuurilise identiteediga lapsed on Eestis tulevase noorsootöö reaalsus, millega noorsootöötaja peab arvestama. Samuti peab ta oskama sellises keskkonnas töötada. Teise kultuuri alandamine ja negatiivne stereotüüpne mõtlemine islami kultuurist on takistav faktor mitmekultuurilises noorsootöös islamiusulistega noortega. Kaasaegselt noorsootöötajalt oodatakse, et tal on teadmised erinevatest kultuuridest ja religioonidest, mis aitavad vabaneda igasugustest eelarvamustest oma töös noortega. Teadmised islami kohta õpetavad noorsootöötajale, kuidas musliminoortega väärikalt käituda, et toetada nende sotsialiseerumist ühiskonnas, arvestades samal ajal nende kultuurilist eripära.

Noorsootöö kontekstis ei ole noorte muslimite kohta Eestis keegi varem kirjutanud. Seetõttu võib käesolev artikkel pakkuda huvi tulevastele noorsootöötajatele, õpetajatele, sotsiaaltöötajatele, tugispetsialistidele ja teistele, kes oma töös iga päev erineva taustaga noortega kokku puutuvad.

Artikli eesmärk on vaadelda peamisi islami aspekte, mis mõjutavad muslimi noorte identiteeti, ning kirjeldada Eestis elavate noorte muslimite eripärasid, millega peaks noorsootöötaja oma töös arvestama, et olla valmis praktilises noorsootöös toime tulema ka islamiusuliste noortega. Artiklis antakse ka praktilisi soovitusi noorsootöötajatele noorte muslimitega suhtlemiseks.

Eesti muslimite kohta on Eestis palju kirjutanud araabia filoloog ja islamoloog Kätlin Hommik-Mrabte (Hommik-Mrabte 2010, 2013; Hommik-Mrabte & Siplane, 2011; Hommik-Mrabte & Kanarbik, 2013), kes on uurinud erinevaid islamiga seotud teemasid. Usuteadlane Age Ploom (2010) on uurinud Eesti naiste muslimi identiteeti ja seda, kuidas eestlannadest muslimid on enda jaoks lahti mõtestanud islami põhitõed ja traditsioonid, ning millised muudatused on toimunud nende käitumis- ja mõtteviisides pärast islamiusku pöördumist. Peale selle on islami kohta võimalik lugeda ka esmaallikatest koraanist ja sunnast. Islamiusuliste noortega seotud noorsootööle on rohkem tähelepanu pööratud Inglismaal, kus ühelt poolt on töö noorte muslimitega

andnud häid tulemusi, aga kus samal ajal on noorte muslimite seas viimastel aastatel märgatavalt kasvanud ekstremistlikud islamiusuvaated. Näiteks on Nahid Kabir (2010) uurinud Inglismaal elavaid islamiusulisi noori ning seda, kuivõrd integreerunud nad Briti ühiskonda on, Philip Lewis (2007) vaatleb oma uuringus põlvkondadevahelist lõhet muslimi kogukonnas, kus noorte muslimite kultuur, keel ja käitumine erineb nende vanemate omast.

Käesolev töö koosneb kolmest osast: esimesena tutvustatakse Eestis elavate muslimite statistikat ja vaadeldakse peamisi Eestis elavate noorte muslimite eripärasid; teisena tuuakse välja peamised selgitused islami kohta, mis mõjutavad noorte muslimite identiteeti; artikli lõpus selgitatakse välja noorsootöötaja ja noorsootöö roll muslimi noorte liitmisel Eesti ühiskonda.

EESTIS ELAVATE NOORTE MUSLIMITE PEAMISED ERIPÄRAD

Praegusel ajal on Euroopas väga palju immigrante, kelle hulgas on suur arv islamiusulisi (Al-Shahi& Lawless, 2009). Ka Eestis elab väike arv muslimeid: 2011. aasta rahvaloenduse andmeil oli Eestis 1508 islamiusulist, 15–29-aastasi muslimeid oli seejuures 333. Võrreldes 2000. aasta rahvaloenduse andmetega on islamiusuliste arv kasvanud 121 võrra, kusjuures noori muslimeid on 79 võrra rohkem kui tollal. (Laas, 2013) Mitteametlikult on Eestis muslimeid kokku aga umbes 10 000 (0,7% rahvastikust). Esimene ja kõige vanem muslimite kogukond on tatarlased, kes tulid Eestisse juba eelmistel sajanditel. Eestis on islamiusuliste arv võrreldes teistega Euroopa Liidu riikidega väike, näiteks 2014. aastal oli muslimite arv protsentides kogu rahvastikust Prantsusmaal 9,6%, Hollandis 5,5%, Saksamaal 5% (Muslim Population..., 2014). Paljud Eestis elavatest muslimitest pole rangelt islami järgijad ning mõned neist on Eesti kultuuri juba omaks võtnud, kuid leidub ka selliseid peresid, kus usk mõjutab olulisel määral pere väärtusi, sealhulgas ka laste kasvatamist.

Ebastabiilse poliitilise ja majandusliku olukorra tõttu Lähis-Idas ja Aafrikas tuleb Euroopasse üha enam muslimi immigrante. Eurostati andmetel tõusis Euroopa Liitu elama asuvate immigrantide arv võrreldes varasemate aastatega 2011. aastal Tuneesias 92,5%, Liibüast 76%, Süüriast 50% (Rise in Libyan..., 2012).

Eesti on ka siin viimastel aastatel pagulaste olukord muutunud. Kui alguses olid enamik varjupaigataotlejaid endistest NSV liiduvabariikidest pärit põgenikud, siis viimasel ajal soovivad Eestisse elama asuda peamiselt Afganistani, Iraagi ja Türgi kodanikud. Viimastel aastatel on varjupaigataotleste arv hüppeliselt kasvanud, seda osalt Eesti liitumise tõttu Schengeni viisaruumiga. 2007. ja 2008. aastal esitati Eestis 14 esmast varjupaigataotlust, 2010. aastal aga juba 35 (Eurostat, 2011). 2011. aasta üheksa kuuga oli

varjupaigataotluse esitanud 59 inimest (Politsei ja Piirivalveamet, 2011). Muutunud on ka varjupaigataotlejate sooline ja vanuseline koosseis. Kuigi jätkuvalt on varjupaigataotlejate hulgas enamikus üksikud meesterahvad, on võrreldes varasemaga rohkem ka neid, kes on Eestisse saabunud koos perega, sealhulgas alaealiste lastega. (Kallas, 2014)

Samuti on Eestis suurenenud välismaalastega sõlmitud abielude arv. Riiklikul tasandil statistikat koostatud ei ole, aga näiteks Tallinna Perekonnaseisuameti andmetel sõlmitakse Tallinnas aastas kokku keskmiselt 2200–2500 abielu, mille hulgast teise riigi kodanikuga abielusid registreeritakse umbes 700 ehk kolmandik. Sellele lisandub aastas ligi 600 abielu, mis sõlmitakse väljaspool Eestit. (Ammas, 2004) Sellistes peredes võivad lapsed olla oma mõlema vanema kultuuri kandjad, kusjuures üks kultuur võib domineerida teise kultuuri üle (Шаһрапеев, 2004). Samuti on selliseid näiteid, kus mõlemast kultuurist valitakse ainult teatud komponendid ning laste identiteet kujuneb kahe kultuuri omavahelisest põimumisest (Шаһрапеев, 2004). 1992. aastal kasutas politoloog Bassam Tibi (1995) esmakordselt terminit *euro-islam*, et eristada traditsioonilisest islamist Euroopasse integreeritud muslimite liberaalsed usuvaated. Argielus euroopastunud muslimid täidavad islami kohustusi, väärtustades samal ajal ka Euroopa printsiipe, nagu demokraatia, inimeste õigused, sooline võrdsuslikkus.

Tuleb rõhutada, et Eesti kontekstis käsitletakse islamiusulisi lapsi ja noori islami kui kultuurilise eripära tõttu erivajadustega lastena. Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava § 8 lõige 1 ütleb, et “erivajadustega lasteks nimetatakse lapsi, kes erinevad eakaaslastest oma võimetelt, kultuuriliselt või sotsiaalselt taustalt või isiksuseomadustelt sedavõrd, et vajavad oma arengupotentsiaali realiseerimiseks keskkonna ümberkorraldamist (kohandatud õpikeskkond)” (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008). Esmapilgul ei pruugigi usuline erivajadus nähtav olla. Seda juba sellepärast, et Eestis elavad muslimid välimuselt eestlastest eriti ei erine. Samuti on ka toidu suhtes võimalik lihtsalt kokkulepe teha. Noori muslimeid võivad teistest noortest eristada hoiakud, väärtused ja maailmavaated. Sellest, kui suurel määral islamiusulised noored islami tavad järgivad, sõltub, kui palju see erivajadus vajab noorsootöötajatelt teistsugust lähenemist.

Vastavalt sellele, kui suurel määral islamiusulised noored oma usku järgivad, olen Eestis elavad noored muslimid jaganud kolme rühma.

I. Usklikud ja islami järgijad. Nendele ei ole islam lihtsalt usk, vaid elustiil. Islami kohustusi täidetakse erinevates eluvaldkondades.

II. «Keskmised» muslimid. Selliste muslimite puhul ei ole kunagi kindel, millistest islami reeglitest nad rangelt kinni peavad, millistest reeglitest mitte.

III. Mittejärgijad, keda võib nimetada juba ka mittemuslimiteks. Need

muslimid elavad ilmalikku elu ega vaja enamasti erilist suhtumist. Üheks erivajaduseks võib jääda toit, kuna olles muslimiperes üles kasvanud, on nad harjunud sealiha söömisest keelduma.

Esimesse ja teise rühma kuuluvad islamiusulised noored erinevad ülejäänud noortest ning vajavad ühiskonnalt mõistvat suhtumist ja tuge.

Musliminoorte jaoks on peamine kasvatuslik ja hariduslik institutsioon perekond. Minu arvates annab perekond esmase pildi sellest, kuidas tuleb elus õigesti käituda. Paljud noortest on Eestis sündinud ega ole kunagi käinud oma vanemate kodumaal, seega islami religioonist, Jumalast, prohvetist, peamistest islamiraamatutest ja islami tavadest hakatakse islamiusulises peres lastele rääkima juba lapsepõlves. Mida põhjalikumalt ja täpsemalt tutvub noor islami väärtushinnangute ja hoiakutega oma pere kaudu, seda rohkem toetab see temas vastavate käitumisharjumuste kujunemist.

Peale koduse kasvatus avaldavad mõju kool, erinevad kultuuriseltsid ja kultuurilised organisatsioonid, mošee. Need institutsioonid täidavad olulist rolli, olles eriti sisserännanute perekondade jaoks tihtipeale esimene kokkupuutepunkt vastuvõtva kogukonnaga. Selliste noorte muslimite puhul seisneb peamine eripära selles, et nad elavad kahe kultuuri – perekonnas valitseva islami kultuuri ja koolis Euroopa kultuuri – vahel.

NOORTE MUSLIMITE IDENTITEETI MÕJUTAVAD TEGURID

Tänapäeval on muutunud aktuaalseks identiteediuuringud. Inimeste identiteet on muutuv nähtus, millele erinevad tegurid avaldavad suurt mõju. Järgnevalt vaatame peamisi noorte muslimite identiteeti mõjutavaid tegureid, mis võivad musliminoorte puhul oluliseks osutada ning millest noorsootöötaja võiks teadlik olla

Abdelali, Herrera, Johnstoni ja McDermot'i 2009. avaldatud raamatus „Measuring Identity: a Guide for Social Scientists“ on identiteet defineeritud kui sotsiaalne kategooria, mis on muutuv oma sisu dimensioonis. Sisu on selline dimensioon, mis on oluline selleks, et kirjeldada konkreetse identiteedi üldist ideed ja tähendust. Raamatu autorid väidavad, et iga sotsiaalne identiteet koosneb erinevatest komponentidest, mida tuleb sotsiaalse identiteedi analüüsimisel arvesse võtta. Musliminoorte identiteedi kujunemist mõjutavad suurel määral islami eeskirjad. Seda on analüüsinud ka Peter J. Hemming ja Nicola Madge (2012), kes väidavad, et religioosne kuuluvus või usk on individuaalses identiteedis üks peamisi tahke. Noorte muslimite identiteedi religioosne käsitlemine on oluline, sest see annab võimaluse vastata suurele hulgale küsimustele, mis on seotud noorte muslimite käitumise ja suhtumisega igapäevases elus.

KONSTITUTIIVSED NORMID JA PEAMISED ISLAMI EESKIRJAD

Vastavalt Abdelali, Herrera, Johnstoni ja McDermot'i (2009) identiteedi teoreetilise raamistikule on olemas konstitutiivsed normid: formaalsed ja mitteformaalsed eeskirjad, mis määravad rühmakuuluvust. Konstitutiivsed normid sisaldavad sotsiaalse identiteedi kokkulepitud kategooriaid ehk atribuute, mida on suhteliselt lihtne tajuda, näiteks sellised erinevused nagu inimeste nahavärv, rahvus, keel, usk, majanduslik olukord; nende tunnuste mingisse kategooriasse kuulumine tähendab, et ühed inimesed ütlevad, et mingi rühma liikmed on selle rühma liikmed ja mitte teise rühma liikmed. (Abdelal, Herrera, Johnston & McDermot, 2009, 35)

Eestis elavate muslimite statistikast leiame, et nad on erineva rahvusega, erineva emakeelega inimesed. Eesti elavate muslimite hulgas on tatarlasi, venelasi, aserbaidžaane, türklasi, Kesk-Aasia päritolu inimesi ja teisigi. Nendele lisanduvad islami usu võtnud eestlannad, kes on muslimimehega abielus. (vt tabel 1)

Tabel 1. Islamiusulised Eestis 2011. aasta rahvaloenduse järgi (Eesti Statistikaamet, 2011)

Rahvused	Vanuserühmad alates 15a, mehed ja naised kokku
Rahvused kokku	1508
Eestlased	148
Venelased	107
Valgevenelased	1
Soomlased	3
Tatarlased	604
Juudid	2
Muud rahvused	642
Rahvus teadmata	1

Erinevaid rahvusi ühendav tegur ongi religioon – islam. Eestis tegutseb ainult üks mošee ja islami kultuurikeskus, Turath Tallinnas, kus on võimalik koguneda kõigil Eestis elavatel muslimitel, olenemata rahvusest, keelest või majanduslikust olukorrast. Tavaliselt käib terve perekond mošees, kus on eraldi võimalik koguneda nii meestel kui ka naistel.

Iga muslimi formaalne eeskiri koraan on muslimite peamine raamat, kus on kirjas Jumala sõna. Erinevalt teistest pühakirjadest on koraan originaalis täielikult säilinud. Koraani kõrval teine oluline allikas on sunna. Sunna on

koraani kommentaar, sisaldades õpetusi selle kohta, kuidas muslim peab elama ja suutma erinevates elusituatsioonides vääriliselt käituda. Formaalsed eeskirjad on kõikide muslimite jaoks samad ja tuginevad viiele islami tugisambale, mis raamistavad muslimi elu.

Islami tugisambad on järgmised. Esiteks usuvad kõik muslimid ainujumalasse ja sellesse, et Muhamed on viimane prohvet ja Jumala sõnumitooja. Erinevalt paljude teiste religioonide rajajatest on prohvet Muhamed ajalooliselt tõestatud isik. Muslimid armastavad ja austavad teda väga, tema elu on muslimite eeskuju. Seega tuleb Muhamedi suhtes oma seisukohti ja mõtteid väga ettevaatlikult väljendada. Üldiselt on muslimite jaoks kõik nende religiooni puudutav äärmiselt oluline ning religiooni pihta käivaid nalju nad ei mõista. Parem on religiooniteemat üldse vältida või kõneleda sellest austusega. Muslimid ei heida teiste religiooni üle kunagi nalja ning nad eeldavad, et ka teised ei pilka nende religiooni.

Teiseks on muslimi kõige tähtsam kohustus palve (koraani lugemine), mis seob muslimit Jumalaga. Muslimid peavad palvetama viis korda päevas. Palvetamise jaoks pole koht oluline, see võib olla tööl, kodus, mošees, tänaval. Peamine on see, et palvetamise koht peab olema puhas ja enne palvetamist peab usklik ennast pesema. Ka Eestis usku järgivad muslimid palvetavad viis korda, kuid kui nad on tööl või hõivatud muu olulisega tegevusega, kus ei ole võimalik ennast pesta, loevad nad palved kokku ja peavad hiljem kodus pika palve. Seega, kui musliminoor soovib noortekeskuses palvetada, tuleb leida talle sobiv koht, et see ei segaks teda ega teisi noortekeskuses viibivaid noori.

Kolmas tugisammas on paastumine ramadaanikuul, kus paastutakse päikesetõusust päikeseloojangu. Paast kestab 30 päeva kuni noore kuu ilmuniseni. Paastu ajal hoiduvad muslimid söögist, joogist, parfüümidest ja seksuaalvahekorra. Ramadaanist on vabastatud alaealised, haiged, vanurid, reisijad, pühas sõjas osalejad ning naised, kellel on menstruatsioon või kes ootavad last. Ramadaani peetakse igal aastal erineval ajal. (Hommik-Mrabte 2010; Hommik-Mrabte & Siplane 2011.) Arvestades seda, et Eestis on suviti pikad päevad ja valged ööd, siis on muslimitel Eestis väga raske paastuda. Mõned muslimid eelistavad sellel ajal rohkem kodus olla ega võta ühiskonnaelust aktiivselt osa. Peab silmas pidama, et kui soovitakse teha rahvusvahelist projekti islamiriigis või ka Eestis, kui peamised osalejad on muslimid, siis tuleb jälgida, et projekti aeg ei kattuks ramadaniiga.

Neljas tugisammas ütleb, et kui on võimalik, siis peab muslim ükskord elus osa võtma palverännakust Mekasse. (Hommik-Mrabte 2010; Hommik-Mrabte & Siplane 2011.)

Viies tugisammas on seotud vaeste abistamisega zakaadiga, mille eesmärk on tagada sotsiaalne õiglus ühiskonnas. Zakaat on hinge puhastus ning vara puhastamine võimalikust ebaõiglasest sissetulekust. Zakaati kogub ja jaotab islamiriik. Kui riik zakaati ei kogu, peab muslim ise oma zakaadi vaestele ära andma. (samas,70)

Rääkides muslimite formaalsetest eeskirjadest, on vaja tähelepanu pöörata veel järgmistele musliminoorte kohta käivatele olulistele asjaoludele, nagu toit, riietus, suhtumine alkoholi. Isegi mittejärgivad muslimid on toidu, riietuse ja alkoholi suhtes väga ranged.

Muslimid ei söö sealiha või vere baasil valmistatud toitu. Eestis on sealiha kõige populaarsem liha, samuti lisatakse sealiha paljudesse toitudesse, näiteks on erinevad salatid, kotletid, supid tehtud sealihapuljongist. Seetõttu eelistavad Eestis elavad muslimid valmistada süüa kodus või siis käivad väljaspool kodu ainult söögikohtades, kus nad on kindlad, et seal pakutakse peale sealiha ka teisi lihasorte, söövad liha asemel kala või tellivad toidu üldse ilma lihata. Näiteks on Eestis muslimi vanematele oluline lasteaias, koolis või mujal kokku leppida, et lapsele ei pakutaks toiduks sealiha.

Muslimid ei tarvita alkoholi. Sellistel üritustel, kus alkoholiseid jooke juuakse, muslimid ei käi. Eestis lisatakse alkoholi ka kondiitritoodetesse (kommid, tordid, šokolaad jt maiustused). Võib juhtuda, et muslim keeldub isegi kommist, kuna ta ei tea, mis selle kommi sees on. Olulisemate tähtpäevade puhul on eestlasel kombeks alkoholi ka juua. Alkoholi tarvitamise keelu tõttu võivad islamiusulised noored keelduda osadel üritustel osalemast. Islamis ei ole kombeks ka sünnipäevasid pidada.

Noortest rääkides tuleb mainida ka ööklubisid ning öhtuseid ja öiseid pidusid. Kui laps on täisealine, siis ta saab ise valida, kuhu läheb. Enamasti ei käi usku järgivad muslimid ka klubides, kus tarvitatakse alkoholi. Samuti keelab koraan hasartmängud, sest need panevad inimesi rohkem lootma õnnele kui Jumala hoolitsusele ja enese ausale tööle.

Muslimi välimuse üks märgatav omapära on riietus. Mõlema soo esindajatelt oodatakse tagasihoidlikku, avarat ja läbipaistmatut riietust ning selliste olukordade vältimist, kus nad jääksid vastassoo esindajatega üksi või mis tooks kaasa kiusatuse ja arusaamatused (Hommik-Mrabte, 2011). Islami järgi peavad naised kandma hidžaabi (peakatet), kuna see kaitseb naist võõraste pilkude eest. Eestis on väga vähe musliminaisi, kes pearätti kannavad. Üks põhjus on see, et pearätt torkab silma. Isegi kui naine ei kanna pearätti, siis ei käi ta tavaliselt isegi väga sooja ilmaga väljas lühikese seelikuga. Musliminaiste garderoobis domineerivad pikemad seelikud ja pikkade käistega pluusid. Musliminaistest rääkides tuleb mainida ka jumestust. Jumestus on tavaliselt väga tagasihoidlik või loobub naine üldse meigist. Islami ettekirjutusi järgivad musliminaised võivad loobuda ka ujumisest ja päevitamisest.

SOTSIAALSED EESMÄRGID JA MUSLIMITE OMAVAHELISED SUHTED

Musliminoored elavad eeskätt oma kogukonnas, kus valitsevad eeskirjad ja seadused kehtestavad, kuidas muslimid oma kogukonna liikmetega käituma peaksid. Muslimi kogukonnas on ka oma sotsiaalsed eesmärgid. Sotsiaalsed eesmärgid viitavad rühmaliikmete vahel ühistest eesmärkidest kinnipidamisele ning näitavad võimu, staatuse ja ressursside jaotumist rühmas (Abdelal jt, 2009, 35). Kuna sotsiaalsed eesmärgid näitavad muslimite kogukonna väärtusi ja hoiakuid kaasmaalastesse, siis muslimikogukonna sotsiaalsete eesmärkidega kursis olles on noorsootöötajatel musliminoorte ja nende vanematega töötades lihtsam usaldusväärseid suhteid luua.

Islami sotsiaalsetest eesmärkidest rääkides on vaja kindlasti vaadata suhteid mehe ja naise vahel, peres, ning erinevate põlvkondade vahel.

Koraani järgi on naine mehega võrdne, kuid islami ühiskond on suurel määral patriarhaalne, kus naised on meestele allutatud. Naiste tähtsaim roll ühiskonnas on laste kasvatamine, kodu ja perekonna eest hoolitsemine. Meestelt oodatakse pere majandusliku kindlustunde ja kaitse tagamist. Kui muslimiperes puuduvad naiste õigused, siis ei tule see islamist, vaid on pigem seotud kultuuri ja selle pere harjumuste, ebapiisava religioosse hariduse ja inimloomuse halvema küljega. Islamis peetakse traditsioonilist perekonda ühiskonna nurgakiviks, seega ei pruugi muslim pooldada vabaabieliu ja seksuaalelu enne abieliu. Abielulahutus on islamis lubatud, kuid sellesse suhtutakse negatiivselt.

Mitme põlvkonna koosellu ühise katuse all suhtutakse soosivalt. Vanavanemad aitavad lapselapsi kasvatada ja õpetavad neile elutarkusi. Lapselapsed aitavad vajadusel vanavanemaid igapäevastes toimetustes ning õpivad selle kaudu hoolimist, austust ja vastutust. (Ploom, 2010)

Eestis elavaid musliminaised võtavad ühiskonnaelust aktiivselt osa: käivad tööl, tegelevad spordiga, käivad huviringides, võtavad osa vabatahtlikust tööst, omandavad haridust erinevates haridusasutustes jne. Islam toetab teadmiste omandamist, teadmiste omandamine on kohustus igale muslimile olenemata soost.

Mis puutub lastesse ja noortesse, siis nemad käivad Eestis tavalises koolis, osalevad erinevates ringides, huviklubides ja sporditreeningutel. Kõik need tegevused, mis last arendavad, ei ole islamis keelatud. Tüdrukute hobidest võivad mõnes peres olla keelatud keha paljastavad hобid, nagu *showtants*, kabaree, iluvõimlemine, modellikool. Kui oleks võimalik, eelistaksid mõned muslimid koolis eraldi poiste ja tüdrukute klasse, mõned ei näe selles aga üldse probleemi. (Ploom, 2010) Islamiriikides istuvad ühes klassis õppivad poisid ja tüdrukud tavaliselt eraldi. Erinevatel üritustel ja tegevustes, kus on vaja istuda koos vastassoo esindajaga või tal käest kinni hoida, tuleb enne luba küsida.

Samuti ei pruugi muslimist tütarlaps nõustuda jääma üksi kinnisesse ruumi meessoost õpetaja seltsis (näiteks järelevastamiseks). Sellisel juhul oleks lahenduseks kas klassiukse lahti jätmine (kui koridoris liigub inimesi) või näiteks sõbranna klassi lubamine. Sama kehtib ka muslimist noormehe ja naisõpetaja puhul. (Hommik-Mrabte, 2013)

Kui tegevustesse on planeeritud reisimine, siis tuleb silmas pidada, et alaealised muslimid reisivad ainult koos oma perega. Täisealiste vallaliste neidude puhul kehtib reegel, et nad üksinda ei reisi. Kõik see on seotud turvalisusega.

Nende aspektidega tuleb kindlasti arvestada, kui kaasatakse islamiusulisi noori erinevatesse ühistevagustesse. Siin võib anda noorsootöötajatele järgmisi praktilisi soovitusi:

- ole ettevaatlik füüsilist kontakti nõudvate tegevuste planeerimisel ja elluviimisel;
- tegevuse ettevalmistamisel vali teemasid, mis on muslimite jaoks tähtsad (perekont, tervis, keskkont ja roheline mõtteviis, vaeste abistamine ja heategevus, töö ja haridus vms). Pööra erilist tähelepanu tegevustele, mis laiendavad noorte maailmapilti;
- soodusta suhtlust peredega ning perede osalust tegevustes. Kui tegevus sisaldab reisimist, paku teistele pereliikmetele võimalust koos lapsega reisida;
- kõrvalda kõik praktilised korralduslikud takistused (vali sobiv aeg, toit, turvaline keskkont jne).

SUHTELISED VÕRDLUSED: MUSLIMITE SUHTUMINE TEISTESSE RELIGIOONIDESSE

Suhtelised võrdlused määravad, mis on identiteedirühm ja mis ei ole – ehk see on viis, kuidas vaadatakse teisi identiteedirühmi (Abdelal jt, 2009, 19). Teisisõnu näitavad muslimi identiteedis suhtelised võrdlused, kuidas muslimid tajuvad mittemuslimeid.

Muslimite jaoks on üks oluline punkt usk Jumalasse. Iga muslim usub, et on ainult üks Jumal ja tema ainsust ei tohi kahtluse alla seada. Muslimid kummardavad Allahit, mis tähendab araabia keeles Jumalat. Tegelikult on see sama Jumal, mida kummardavad kristlased ja juudid, kuna kõik levinumad religioonid usuvad Jumala ainsusse. Islam õpetab, et muslim peab oma usku ainujumalasse ka oma käitumisega tõestama. Seega on muslimitele kummalised ateisti seisukohad. Samuti eitavad muslimid kristlikku kolmainust. Muslimid aktsepteerivad usku, kus usutakse Jumala ainsusse (kristlus, judaism) ja peavad lugu sellest, kui ka nende usku aktsepteeritakse.

Tegelikult on kristluse ja islami vahel palju ühist. Kuna Eestis on noored eri religioonidest vähem teadlikud, võib noorsootõtaja pakkuda noortele ühistegevusi ka religiooniteemadel.

Religioonist rääkimine ei ole usuõpetus ega usu propageerimine, vaid hea võimalus alustada üldinimlike teemade käsitlemist ja sallivuse suurendamist (Adler, 2013, 119). Iga religioon õhutab oma järgijaid tarkust omandama, tõde otsima ja maailma avastama. Tegelikult viib dialoog erinevate usundite vahel kaht liiki teadmiste:

- teadmised oma identiteedist, religioonist ja kultuurist;
- teadmised teiste inimeste identiteedist, religioonist ja kultuurist. (European Youth Forum, 2008, 11)

Seega võib noorsootöös arutleda näiteks selle üle, mida tähendavad kümme käsku kristluses ja viis tugisammast islamis või millised on kristlikud pühad ja millised on islami pühad, miks on oluline neid tähistada jne. Erineva usuga noored võivad üksteisele oma usku ja kombeid tutvustada.

NOORSOOTÖÖTAJA JA NOORSOOTÖÖ ROLL NOORTE MUSLIMITE LIITMISEL EESTI ÜHISKONDA

Islamiusulised noored Eestis peavad suutma käituda eestlastele iseloomulike traditsioonide järgi, samal ajal jälgides, et see ei oleks vastuolus islami põhimõtete ja traditsioonidega. Kuna Euroopas käsitletakse islamiriike tihti vaeste ja mahajäänutena ning islami usku vaadeldakse kui midagi ahistavat ja halba, siis lapsed kardavad, et nende ümbruskonnas hakatakse ka nendesse negatiivselt suhtuma. Seetõttu tekivad sellistel lastel psühholoogilised probleemid, nagu usaldussuhte puudumine klassis, sõprade puudumine, üksindus ja kapseldumine, masendus, tõrjutus jne. Erinevuse tunnetamine võib põhjustada kiusamist, ignoreerimist, hirmu ning tema usk võib tekitada teistes võõristust (Adler, 2013, 116).

Noorsootõtaja saab mängida olulist rolli nimetatud probleemide märkamisel ja lahendamisel. Noorsootöö ja mitteformaalse õppe meetodid pakuvad erivajadustega ja tõrjutud noorte paremaks kaasamiseks ja integreerumiseks erinevaid lahendusi. Näiteks saab noorsootõtaja individuaalse vestluse käigus tekitada usaldustunnet, kuulata noorukite muresid ja pakkuda nende lahendamiseks erinevaid tegevusi. Huviringid, sport, osalemine erinevatel noorteuiritustel ja koostegevustes soodustab inimeste sotsialiseerumist, tekitab tõrjutud noortel ühiskonda kuulumise tunnet ning tõstab üldist sallivust erinevate inimeste vahel.

Noorsootööl on väga oluline roll selles, et jõuda noorteni, kes iga päev seisavad silmitsi tõrjutusega. Samuti aitab noorsootöö tõrjutud noori ka omavahel kokku viia. Teiste noortega kohtumise ja nende tundmaõppimise kaudu võivad lüüa kõikuma noorte eelarvamused, stereotüübid ja oletused. Noorte silmaring laieneb ning suhted muutuvad mitmekesisemaks. Koos on noortel võimalus avastada ebaõigluse ilminguid ning arutada oma muresid ja küsimusi. Vaatamata erinevale taustale ja kogemustele avastavad noored sarnasusi, mis neil on oma tulevikulootustes ja -püüdlustes. (Croft, Crolla & Mida-Briot, 2003, 12–13)

Noorsootöötaja saab olla eeskujuks ka islamiusulistele noortele. Siinkohal on oluline, et ta ei püüaks teist inimest endale võimalikult sarnaseks kasvatada, vaid aitaks noorel areneda eneseteadlikuks inimeseks, kes usub endasse, mõistab oma tegude tagajärgi ning võtab vastutust, suhtudes teistesse avatult ja austavalt (Jung, 2013, 46).

Ei tohi alahinnata noorsootöötaja rolli erinevate kultuuridega noorte kokkuviiemisel ja sallivuse propageerimisel. Noorsootöötaja igapäevane töö kujutab endast põnevat väljakutset luua ligitõmbav ja turvaline keskkond väga erinevate huvide ja taustadega noortele. Noorsootöötaja peaks kõrvaldama takistusi, mis noori üksteisest eraldavad ja looma võimalusi kõigi noorte sõbralikuks ning ühiseks tegutsemiseks. (Õuema, 2013, 44)

Noorsootöötajal peavad kindlasti olema vähemalt algteadmised noorte kultuurist ja traditsioonidest: noored austavad ja usaldavad nende kultuuriga väga heas kursis olevat noorsootöötajat. Et teisi inimesi sallida, on vaja teadmisi nii kultuurist kui ka usust. Ilma teadmisteta ei saa mõista. Seega on noorsootöötajal üsna oluline roll teiste kultuuride ja religioonide teistele tutvustamisel.

KOKKUVÕTE

Siinse artikli eesmärk oli lühidalt välja tuua olulised selgitused islami kohta ning vaadelda Eestis elavate noorte muslimite eripärasid, mida noorsootöötaja võiks musliminoortega töötades teada. Artiklis käsitleti peamisi musliminoorte identiteeti mõjutavaid tegureid, nagu formaalsed eeskirjad (islami viis tugisammast), muslimite suhtumine üksteisse ja mittemuslimitesse. Töös islamiusulistega noortega on oluline, et noorsootöötaja teaks võimalikke eripärasid ja oskaks nendega arvestada. Et islam ei ole pelgalt usk, vaid pigem erinevaid eluvaldkondi puudutav elustiil, siis selleks, et islamiususulised noored võtaksid osa Eesti noorsootöö ettevõtmistest, peaks noorsootöötaja neile pakkuma midagi, mis nende arvates islami eeskirjadega vastuolus ei

ole. Eestis elavad muslimid on tavaliselt suhteliselt liberaalsed ja nende puhul ei ole kunagi kindel, millistest islami reeglitest nad rangelt kinni pidavad ja millistest reeglitest mitte. Seega noorsootöötaja enne noortele tegevuste väljapakumist olema valmis tegema palju eeltööd, suhtlema nii noorte kui ka nende vanematega. See aitab analüüsida noorte reaalseid erivajadusi, mille on tinginud islam.

VIIDATUD KIRJANDUS

- Abdelal, R., Herrera, Y., Johnston, A. & MacDermot, R. (Eds.). (2009). *Measuring Identity: A Guide for Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Adler, A. (2013). Etnilisus, rahvus ja kultuurilised erinevused noorsootöös. Rmt. K. Jüristo (Toim.). *Kaasava noorsootöö käsiraamat*. Tallinn: Archimedes, Euroopa Noored Eesti büroo, 39–49.
- Al-Shahi, A. & Lawless, R. (Eds.). (2009). *Middle East and North African Immigrants in Europe: Current Impact; Local and National Responses*. London: Routledge.
- Ammas, A. (2004, september 18). Välismaa mees hindab abielu kohalikest enam. *Eesti Päevaleht*. [2015, märts 25]. <http://epl.delfi.ee/news/eesti/valismaa-mees-hindab-abielu-kohalikest-enam?id=50993093>
- Croft, T., Crolla, V. & Mida-Briot, B. (2003). *Sotsiaalne kaasatus*. Tallinn: Euroopa Noored Eesti büroo.
- Eesti Statistikaamet. (2011). *Islamiusulised Eestis 2011*. aasta rahvaloenduse järgi. [2015, aprill 6]. <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>.
- Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur. (2009). *Mitmekultuuriline mitmekesisus ja hariduslikud erivajadused: Projektiraport*. [2015, veebruar 22]. https://www.european-agency.org/sites/default/files/multicultural-diversity-and-special-needs-education_Multicultural-Diversity-ET.pdf
- European Youth Forum. (2008). *Living Faith Together: Tool Kit on Inter-religious Dialogue in Youth Work*. [2015, märts 15]. <http://www.annalindhfoundation.org/sites/annalindh.org/files/documents/publication/tkit.pdf>
- Hemming, P. & Madge, N. (2012). Researching children, youth and religion: identity, complexity and agency. *Childhood*, 19(1), 38–51.
- Homik-Mrabte, K. & Kanarbik, T. (2013). *Eesti Moslemite lood*. [2015, märts 22]. <http://www.islam.pri.ee/pdf/EestiMoslemiteLood-luhike.pdf>
- Homik-Mrabte, K. & Siplane, N. (2011). *Mida peaks teadma islamist?: abiks algajale islamiga tutvujale*. Tallinn: Eesti islami Kogudus.
- Homik-Mrabte, K. (2010). *Islami viis tugisammast: Algajatele ja kesktasemele*.

Tallinn: Eesti Islami Kogudus.

Hommik-Mrabte, K. (2013). *Moslemilapsed Eesti koolisüsteemis*. [2015, veebruar 22]. <http://www.islam.ee/contents.php?cid=496>

Jung, N. (2013). Noorsootöö kui väärtuskasvatus. Rmt. M. Valge (Toim.). *Noorsootöö õpik*. Tallinn: Archimedes, Euroopa Noored Eesti büroo, 34–47.

Kallas, K. (2014). Eesti varjupaigapoliitika Euroopa perspektiivis. *Riigikogu Toimetised*, 30. [2015, märts 20]. <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=16023>

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava. (2008). *Riigi Teataja I*. 23, 152.

Laas, H. (2013, märts 2). Noorte moslemite arv Eestis kasvab. *Postimees*. [2015, veebruar 22]. <http://www.postimees.ee/1253610/noorte-moslemite-arv-eestis-kasvab>

Lewis, P. (2007). *Young, British and Muslim*. London: Continuum.

Muslim Population in the World. (2014). [2015, veebruar 24]. <http://www.muslimpopulation.com/Europe/>

Ploom, A. (2010). *Eesti naise identiteet moslemina*. [Magistritöö]. Tartu: Tartu Ülikool.

Rise in Libyan, Tunisian refugees: Eurostat. (2012). [2015, märts 22]. <http://gulftoday.ae/portal/ffa9efd3-47e6-4a68-8fa7-d88cf6a39d2b.aspx>.

Tibi, B. (1995). Conditions d'un Euro-Islam. In R. Bistolfi & F. Zabbal (Eds.). *Islams d'Europe*. Paris.

Õuema, A. (2013). Kaasava noorsootöö põhimõtted ja praktika. Rmt. K.

Jüristo (Toim.). *Kaasava noorsootöö käsiraamat*. Tallinn: Archimedes, Euroopa Noored Eesti büroo, 39–49.

Шангареев, И. (2004). *Воспитание мусульманских детей в Европе*. Отечественные записки, 3 (18).

HINNANGUD KÜBERKIUSAMISELE JA SELLE TAGAJÄRGEDELE KESKKOOLIÕPILASTE NAITEL

TAAVI TÄNAVA

Tallinna Ülikooli noorsootöö eriala vilistlane

ANNOTATSIOON

Käesolevas artiklis tutvustatakse 2014. aasta kevadel keskkooliõpilaste seas korraldatud küberkiusamise teemalise uuringu taustinfot ja tulemusi. Eelnevad uuringud näitavad, et teadlikkus internetis valitsevatest ohtudest on Eesti õpilaste hulgas pigem madal, mistõttu on oluline teemat noortega käsitleda ning noorsootöötajate teadlikkust ja oskusi antud valdkonnas tõsta. Küberkiusamine on hakanud Eesti noorte seas oluliselt rohkem levima. 60% vastanutest omavad küberkiusamisega kas otsest või kaudset kokkupuudet. Lisaks levinumatele terviseprobleemidele, nagu peavalud, kõhuvalud, haigused, mõjutab küberkiusamine ka noorte vaimset tervist, põhjustades depressiooni, masendust ja suurendades üksindustunnet. Uuringu eesmärgiks oli välja selgitada noorte hinnangud küberkiusamisele ja selle tagajärgedele. Uurimistöö käigus viidi läbi empiiriline uuring, kus andmete kogumiseks kasutati kirjalikku ankeetküsitlust. Küberkiusamine on hakanud Eesti noorte seas oluliselt rohkem levima. Küberkiusamine põhjustab näiteks probleeme magamise ja inimsuhetega ning mõnel juhul tekitab enesetapumõtteid. Vastanute arvamusel suurendab küberkiusamine ka koolikohustuse mittetäitmist ja kodust ärajooksmist. Uuring näitab, et juhtunust rääkis oma vanematele kuuekümnest ohvrast üks.

Võtmesõnad: kiusamine, küberkiusamine, virtuaalmaailm, digitaalne kiusamine

SISSEJUHATUS

Järjest rohkem esineb tänapäeval tavakiusamise kõrval küberkiusamine, mis leiab aset internetikeskkonnas, kus ohvrid on kiusajate jaoks veel kättesaadavamad ning tagajärjed võivad seetõttu olla lastele ja noortele tõsiselt kahjustavad (Nauert, 2007; Sheridan, 2010). Tehnoloogia areng muudab infoleviku laiemaks ja kiiremaks, kuid ei saa unustada ka selle pahupoolt – kiusamist virtuaalkeskkonnas. Nii noorte, lapsevanemate, koolide kui ka kogu ühiskonna jaoks on küberkiusamine värske teema ja vajab lähemat uurimist.

2012. aasta seisuga omab Statistikaameti andmetel 75% leibkondadest, sealhulgas 90% lastega peredest kodus arvutit ja internetiühendust (Sikkut, 2012). Internetis suheldakse sõpradega, kuulatakse muusikat ning kõige selle juurest ei puudu ka nn piraatlus (mängude, filmide ning muusika illegaalne allalaadimine). On üldteada, et interneti laiema leviku tõttu on noorte arvutialased teadmised üpriski heal tasemel ning nad teavad, kust mida leida. Vähe leidub noori, kellel puudub arvuti või mobiiltelefoni kasutamise võimalus. Virtuaalmaailm pakub palju positiivset ning rohkelt võimalusi, kuid mida suurema maailmaga on tegu, seda rohkem peitub selles ka ohte. Nii nagu reaalses maailmas, on ka kübermaailmas mitmeid ohte, ühena nende seas kiusamine. Küberkiusamine on laialdase leviku saanud sellel sajandil, kus tehnoloogia kiire arenguga on jõudnud virtuaalmaailm enamiku noorteni.

Küberkiusamise kohta on leida mitmeid uurimusi. Peamiselt on kättesaadavad uurimused sellest, kas ja kui palju noorte seas küberkiusamist esineb ning millised on küberkiusamise põhjused. EU Kids Online uuringu raames intervjueriti 2010. aasta kevad-suvel juhuvalimi põhjal 9–16-aastasi noori (kokku 25 142), kes kasutasid interneti. Üks noor kaheksast on näinud seksipilte ja saanud seksuaalse alatooniga sõnumeid. Eesti noortest on kiusamist kogenud enam kui 40% vastanutest (seda on kaks korda enam kui kõigi maade keskmine). Kõige sagedamini leiab küberkiusamine aset sotsiaalvõrgustikes või kiirsuhtlusprogrammides, harvemini e-kirja või jututubade kaudu. Eesti lapsevanemad on oma lapse kiusamisest halvemini informeeritud kui Euroopa lapsevanemad. Keskmiselt 68% Eesti vanematest, kelle last oli internetis kiusatud, arvas, et tema laps ei ole küberkiusamist kogenud, ning 12% ei osanud vastata. (Livingstone, Haddon, Görzig & Olafsson, 2010). Tallinna Ülikooli informaatika instituudi üliõpilane Helle Isakannu uuris enda bakalaureusetöös „Kiusamine internetis: noortevaheline käitumine võrgumaailmas kahe tallinna kooli näitel“, kuidas ja mil määral mõjutab küberkiusamine Eesti tehnoloogiaajastu tingimustes noorte käitumist ja nendevahelist suhtlust (nii vahetu suhtlus kui ka võrgupõhine). Solvavaid, ähvardavaid või piinlikke sõnumeid edastati kõige enam sotsiaalvõrgustike

(47%) ja reaaliajasuhtluse vahendite, näiteks jututubade kaudu (65%). Küberkiusamise eesmärkidel kasutatakse kõige enam internetti (93%). 7% juhtudest saadetakse kiusavaid teksti- ja multimeediasõnumeid. 67% ohvritest jagas kiusamise kogemust sõbraga. Vanemate ja õpetajate poole ei olnud keegi oma muredega pöördunud. Kõigi vastanute vanematest 56% ja küberkiasatavate laste vanematest 41% ei ole oma last õpetanud, kuidas internetis turvaliselt käituda. (Isakannu, 2008; Livingstone jt, 2010). Tartu Ülikooli üliõpilase Karin Naruskovi uurimuses osutusid 41 õpilast (21%) küberkiasajateks ning 68 õpilast (65%) küberohvriteks. Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi üliõpilane Kerli Kuusk uuris küberkiasamist Tallinna koolis 7.–9. klasside seas. Uuringus osalenud õpilaste seas oli teisi küberkiasanud 24,9% (102 isikut) õpilastest ja küberkiasatavateks oli olnud 30,2% (121) vastanud õpilastest. Enamike õpilaste hinnangul on küberkiasamine probleem ning seda esineb internetis palju. Ligi kolmandik (38,3%) õpilastest ei ole interneti turvalisema kasutamise õpetust koolis kunagi saanud.

Käesoleva uuringu eesmärk oli välja selgitada keskkooliõpilaste hinnangud küberkiasamisele ja selle tagajärgedele. Töö eesmärgist lähtuvalt püstitati järgnevad uurimusküsimused.

- Mil määral on noored või nende sõbrad olnud küberkiasamise ohvrid?
- Kuidas on küberkiasamine noorte hinnangul mõjutanud noorte tervist ja üldist heaolu?
- Milliseid kanaleid kasutatakse kiasamiseks ning millised on peamised küberkiasamise viisid?
- Kui palju teadvustavad noored endale interneti ohutegureid ning küberkiasamist kui probleemi?

UURIMUSE TEOREETILISED LÄHTEKOHAD: EELNEVAD UURINGUD EESTIS JA MAAILMAS

Termin *küberkiasamine* kirjeldab kiasamise vorme, milleks kasutatakse tehnoloogiat. Küberkiasamist on kirjeldatud ka korduva ning tahtliku kahjustamisena elektroonilise meediumi kaudu. Samuti on küberkiasamist defineeritud kui korduvat agressiivset ja tahtlikku teguviisi, mida pannakse elektroonilist kontaktvormi kasutades grupiviisiliselt või individuaalselt toime ohvri vastu, kes ei saa ennast kergesti kaitsta. (Smith, 2004, viidanud Shariff, 2009, 41.) Need definitsioonid viitavad sellele, et küberkiasamine toimub tehnoloogilisi meediavahendeid kasutades ning selline teguviis on tahtlik ja korduv. Uuringute põhjal on ootamatu, et laste ja noorte seas on küberkiasamine väga laialdaselt levinud. (Campbell, 2005.)

Nancy E. Willard (2007) liigitab oma raamatus küberkiusamise tegevustena sõimamist, mõnitamist, mustamist, identiteedivargust, privaatsuse rikkumist, pettust, ignoreerimist ja jälitamist. Strömpli jt uurimuses (2007) defineeritakse kolme tüüpi kiusajaid – õpiraskustega õpilasi, kes teiste õpilaste kaudu pressivad välja paremaid hindeid ja seeläbi ka paremat staatust; eelnevalt ise ohvriks langenud õpilased, kes püüavad kiusamisega vältida olukorda, kus nad ise taas ohvriks langevad, ning uued õpilased või istumajäänud, kes vägivalla abil püüavad endale paremat reputatsiooni saavutada. Ohvrid valitakse enamasti selle alusel, et nad paistavad teiste seast vähem silma ja on selle tõttu kiusajate arvates nõrgemad – tõenäosus, et nad kellelegi juhtunust räägivad või kiusajad üles annavad, on pigem väike. Vastuhakk on enamasti olematu. Samuti on leitud, et kiusatavatel on madalad tulemused empaatia- ja reageerimisvõimes ning neil esineb antisotsiaalset isiksusehäiret. Sellega kaasneb õige ja vale tunnetamine ning nende ignoreerimine. Kiusajad aga otsivad enamasti tähelepanu – kõige olulisem ei ole isegi teistele meeldimine, vaid tähelepanu keskpunktis olemine. Vanuselist ega soolist erinevust ei ole uurimustes märgata. (Dewar, 2013)

Küberkiusamine erineb kiusamisest eelkõige oma anonüümsuse, piiramatuse, tagajärgede puudliku või olematu tajumise ning kiiruse poolest. Lisaks sellele puudub ohutu koht, kuhu ohvritel varjuda ning küberkiusamisel ei ole füüsilist osakaalu. Anonüümsus võimaldab sihtmärkideni jõuda ilma, et kiusajat oleks võimalik identifitseerida (välja arvatud sotsiaalses võrgustikus, mille abil on võimalik postitajale jälile jõuda). Küberkiusamisse on võimalik kaasata sadu teisi kasutajaid, kes reaalmaailmas kiusamisega kokku ei puutu (Shariff, 2009). See tähendab, et kannatajaks võivad lõpptulemusena osutada ka esialgse kiusatava tuttavad ja lähedased. Info levitamine võib ühe hetkega toimuda lausa tuhandetele isikutele, mis teatud juhtudel mitmekordistab kahju suurust, mida kiusatavale tekitatakse. Seda eelkõige näiteks videote, piltide, valeinfo ja muu sellise levitamise puhul. Samuti võib olla juhus, kus inimesed osutuvad eelmainitud infot jagades samuti kiusajaks, ise seda mõistmata. Eestis on olnud juhtumeid, kus sotsiaalvõrgustikus Facebook jagatakse infot ja pilte väidetavate varaste, petiste jms kohta. Jagades, veendumata info tõesuses, osutume ka ise selle isiku kiusajateks. Paraku siiski jagajad pigem ei süvene ja vajutavad üsna kergekäeliselt *jaga*-nuppu.

Kuna kiusajad ei näe, kuidas küberkiusamine kiusatavale mõjub, siis ei tajuta selles käitumisviisis ka midagi valesti. Nii ei saa kiusaja tihti aru, millist kahju ta kiusatavale teeb. Ohvri jaoks teeb kiusamise raskemaks fakt, et puudub nn ohutu koht, kuhu varjuda, kuna ohvriks võib langeda ka oma isiklikus kodus. Uuringute põhjal (vt näiteks Livingstone jt, 2010; Kalmus, Keller & Pruulmann-

Vengerfeldt, 2009) ei tea lastevanemad, millega nende lapsed internetis tegelevad ja see muudab olukorra veelgi ohtlikumaks, kuna noori ei kaitse ka iseenda kodus enam keegi. Muu hulgas puudub ka ajaline piirang, kuna kiusaja saab tegutseda 24 tundi ööpäevas, 7 päeva nädalas. Küberkiusamisele on võrreldes tavakiusamisega raske jälile jõuda, kuna see ei jäta endast maha füüsilisi arme ega muid füüsilisi tagajärgi. Seni, kui ohver kellelegi oma murest ei räägi, ei ole võimalik tuvastada teda küberkiusamise all kannatavana. (New Forms of School Bullying and Violence, 2006).

Arvestades eespool välja toodud fakti, et Eestis ei ole lapsevanemad kursis oma lapse tegevusega internetis ega ole temaga rääkinud internetis valitsevatest ohtudest (Livingstone jt, 2010), siis on väga oluline teha üle-eestilist pidevat küberkiusamise vastast ennetustööd. Ennetamiseks küberkiusamist ja selle tagajärgi, on läbi viidudkorraldatud mitmeid erinevaid programme ja projekte (näiteks Euroopa Liidu programmi „Safer Internet“ raames loodud „Targalt internetis“), mis on suunatud nii noortele, lastevanematele, õpetajatele kui ka noorsootöötajatele (Lastekaitse Liit, 2012b). Suur osa inimeste elust asub internetis, seega turvalisus sõltub nende enda teadmistest selle kohta, mida saaks turvalisuse suurendamiseks teha. Lastevanemate jaoks on oluline olla virtuaalmaailma ohtudega kursis ning nendest ohtudest ka oma lastele rääkida.

Lastevanematel tuleks suurendada enda teadlikkust lapse tegemistest internetis ning juba varajaselt sekkuda, kui probleemi nähakse. Oluline on lastele ning noortele selgitada erinevaid suhtlemisvahendite häid tavaid juba sellest hetkest, mil neid vahendeid kasutama hakatakse (7–8-aastaselt) (Lastekaitse Liit, 2012a). Internetis otsivad noored tähelepanu, mis reaalses elus on saamata jäänud, lisades oma profiilile tekste ja pilte, mis on täis negatiivsust ja sõimu. Sellisele käitumisele tuleb täiskasvanutel reageerida. Ennekõike peaks seda tegema lastevanemad ja alles seejärel kõik teised, kes selle noorega töötavad. Noorsootöötajatele annab sotsiaalsõrgustik Facebook suurepärase ülevaate, millist elu noored tegelikult elavad ja kellega suhtlevad.

Soome uurijad on avaldanud tulemused tagajärgede kohta, mis ohvrile kiusamisega kaasnevad. Toodi välja ärevushäired nagu paanika ja depressioon. Pidev psüühiline stress toob endaga kaasa rohkem haigestumisi. Lisaks lühiajalistele tagajärgedele on täheldatud ohvritel ka häireid, mis on edasi kandunud täiskasvanuikka, tekitades probleeme perekonna-, sõprus- ja töösuhetes. (Sheridan, 2010) Mõnel juhul on olukord olnud niivõrd ohtlik, et ohvrid on mõelnud enesetapule või selle lausa sooritanud (Nauert, 2007).

Noored ise küberkiusamise tõsidust ei tunnetata. Küberkiusamine häirib vaid 38% teismelistest, 15% jaoks on see aga igapäevane ja normaalne. (Kalmus, Keller & Pruulmann-Vengerfeldt, 2009) Tagajärgi ei ole eelnevate uuringute

põhjal väga olulisel määral nähtud – 62% kiusatutest said kiusamisest ilma tagajärgedeta üle, 31% tundsid mõju mõned päevad hiljem, 6% tundsid veel mitu nädalat hiljem kiusamise mõju ning vaid 2% tundsid tagajärgi mõned kuud või kauem. (Livingstone jt, 2010) Euroopa Liidus on Eesti lapsevanemate suhteline ükskõiksus selles küsimuses märkimisväärne: 6–17-aastaste laste vanematest tunneb 33% muret, et tema last kiusatakse internetis. Euroopa Liidus on see protsent tervikuna 54%, Prantsusmaal aga 83%. 68% vanematest, kelle puhul on laps langenud küberkiusamise ohvriks, arvas, et tema laps ei ole küberkiusamist kogenud. (Kalmus jt, 2009; Livingstone jt, 2010). Fakt, et noored oma vanematega sellest murest ei räägi, on murettekitav. H. Isakannu (2008) tehtud uurimuses selgus, et 67% ohvritest rääkis sellest oma sõbraga, kuid keegi ei pöördunud õpetaja või lapsevanema poole. Kui noored ei julge pöörduda vanemate ja õpetajate poole, siis võiks olla abi noorsootöötajast, kes teeks ennetustööd ning oleks noore jaoks usaldusväärne tugiisik koostöös kooli ja vanematega. Autori hinnangul on küberkiusamine tõsine probleem, mille tagajärjed võivad olla äärmiselt traagilised. Just seetõttu on oluline sellega tegeleda nii nagu iga teise kriminaalse probleemiga. Tundub, et narkootikumide, alkoholi, tubaka tarvitamise ning mittetarvitamise diskussioon on jätnud kõrvale kõik muud probleemid, mis ehk tavapärasemad tunduvad.

Veebikonstaabel Maarja Punaki sõnul on viimastel aastatel internetikiusamise kohta teateid tulnud üle päeva. Süüdlaste karistamiseks ei saa aga midagi ette võtta, kuna küberkiusamise süüteokoosseisu pole olemas. Seaduses puudub paragrahv, mis käsitleks küberkiusamist süüteona. Ainuvõimalus karistuse määramiseks on tsiviilkohtu kaudu esitada süüdistus juhtumi kohta, kus on inimese väarikust ja reputatsiooni riivatud. (Teder & Loonet, 2012) On oluline mõista, et kõike ei saagi seadustega täiel kujul reguleerida. Paljud teemad on kinni inimeste eetikas ja väärtushinnangutes ning just neid peaks noortes arendama.

Küberkiusamise puhul peab lähtuma seadustest, milles on sätestatud tagakiusamine, maine kahjustamine ning laimamine reaalses elus. Eesti Vabariigi põhiseadus sätestab selle, et isikul on kohustus mitte teotada kellegi au ja head nime. Samuti on kohustus mitte ohutada rahvuslikku, rassilist, usulist, poliitilist vihkamist, vägivalda ja diskrimineerimist. (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992) Võlaõigusseadus sätestab, et isiku au teotamine, isiku nime või kujutise õigustamatu kasutamise, eraelu puutumatuse või muu isikliku õiguse rikkumine on õigusvastane. Õigusvastane on ka ebaõigete andmete avaldamine, kui avaldaja ei suuda näidata, et ta ei teadnud andmete ebaõigsust ega pidanudki seda teadma. (Võlaõigusseadus, 2001) Ent isegi kui on võimalused süüdlast karistada, peab ohver kõigepealt sellest teada andma, seejärel tuleb üles leida

küberkiasaja. Need kaks on aga kahjuks vähetöenäolised, nagu ülalt lugeda võib.

Noortevaldkonnas on internetiohutusele suuremat tähelepanu pööranud Lastekaitse Liit, mille eestvedamisel on Eestis korraldatud programme, nagu „Targalt internetis“ (targaltinternetis.ee), mille käigus on loodud erinevaid õppematerjale ning vihjeliin, et edastada teateid illegaalse sisuga internetilehekülgede kohta. Lisaks on internetiohutuse teemat käsitlenud G4S, mille eesmärk noortevaldkonna toetamisel on suurendada noorte teadlikkust internetis varitsevatest ohtudest ja võimalustest ennast nende eest kaitsta. 2012. aastal andis Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus välja abiraamatu mobiilse noorsootöö tegijale, kus muu hulgas on käsitletud ka mobiilset noorsootööd internetikeskkonnas. Noorte rohke ajaveetmise tõttu internetikeskkonnas on mitmed riigid näinud vajadust arendada noorsootööd ka internetikeskkonnas. Kui Eestis ei ole veel veebipõhist noorsootööd põhjalikult tegema hakatud, siis Soomest on saada mitmeid efektiivseid näiteid virtuaalse noorsootöö tegemiseks (näiteks „Nuorille suunnatun verkkotyön foorumi“). Noorsootöötajatel tuleb internetis noortega suhelda, aidata kaasa nende info levitamisele ning teha järelevalvet noorte loodavale sisule (näiteks ebasüdsatest piltidest portaalihalduri teavitamine jms). See tähendab, et efektiivseks töötamiseks peab arendama noorsootöötajate asjatundlikkust, et nad oleksid pädevad jagama õiget ja asjakohast infot, tundma infotehnoloogilisi uuendusi ja võimalusi ning oskama oma teadmisi ja oskusi noortele edasi anda (Tihane, 2012).

METOODIKA JA VALIMI KIRJELDUS

Uurimuse „Hinnangud küberkiasamisele ja selle tagajärgedele keskkooliõpilaste näitel“ küsitlus tehti 2014. aasta kevadel keskkooliõpilaste seas üle kogu Eesti lihtsa juhuvalimi alusel. Ankeet jõudis 117 vastajani, kellest 17 ei vastanud uurimisobjektile (taustatunnused, puudulik kokkupuude küberkiasamisega) ning seetõttu jäi kvantitatiivsete andmete analüüsi kõlblikuks saja noore hinnang küberkiasamisele ja selle tagajärgedele. Kõige otstarbekam oli uurida hinnanguid keskkoolitasemel, kuna eelnevalt tehtud uurimused põhikooliõpilaste seas näitasid, et küberkiasamist esineb seal olulisel määral. Ankeet saadeti noortele elektrooniliselt sotsiaalvõrgustiku ja infolistide kaudu. Ankeet koosnes erinevatest osadest, sh nii avatud kui ka suletud küsimustest: üldine info kokkupuute kohta, küberkiasamise ohvriks langenud noore hinnangud, sõbra hinnangud, üldhinnangud küberkiasamisele ja internetiohutusele ning viimase taustatunnusena vanus. Hinnanguid anti Likerti skaala põhjal neljapallisüsteemis (1 – ei ole nõus; 2 – pigem ei ole nõus; 3 –

pigem nõus; 4 – nõus). Likerti-tüüpi skaalasid peetakse kõige efektiivsemaks hoiakute mõõtmise skaaladeks. Need skaalad mõõdavad vastajate nõustumise ja/või mittenõustumise taset mingi väitega. Kõige tavapärasemalt on need skaalad 5- või 7-pallisüsteemis. Likerti skaala miinuseks peetakse seda, et vastajatele jääb võimalus valetada, et ennast positiivsemast küljest näidata – siiski peetakse seda harvaks anonüümsete küsimustike puhul (Bowling, 1997, viidanud McLeod, 2008). Vastajatest 31% olid 18-aastased ja 30% olid 17-aastased. Teisi vanuserühmi oli vähem, kõige vähem oli vastajaid 15-aastaste hulgas (vaid 3%) – üheks põhjuseks võib pidada seda, et selles vanuses õpilasi on keskkooliastmes pigem vähe. Vastanute seas oli esindatud iga vanus vahemikus 15–19. Vanuse aritmeetiline keskmine oli 17,3 aastat.

UURIMISTULEMUSED

Esmalt uuriti, kas ja kust on noored saanud infot küberkiusamise kohta. Saadud vastused kinnitavad, et noored saavad küberkiusamise kohta infot väga mitmest allikast. Kõige rohkem vastanuid (35%) on saanud infot internetist – siinkohal ei ole teada, millistest allikatest täpselt info on saadud. 28% vastajaid on saanud infot koolist, 12% kodust, 8% koolituselt/seminarilt, 4% televisioonist ning vaid 1% vastanutest on saanud infot raadiost, noortekeskusest. Kuus inimest sajast ei ole üldse mingit infot küberkiusamise kohta saanud.

Seejärel uuriti noorte otsest (ise on olnud kiusatav) või kaudset kokkupuudet (sõber on olnud kiusatav) küberkiusamisega. Uurimistulemused näitavad, et kokku on kiusatud 28% vastanutest ning üle poole (53%) vastajatest ütles, et nende sõpru on küberkiusatud. Kõige rohkem oli kiusamist esinenud 17-aastaste hulgas – seda nii noorte puhul, keda ennast kiusati, kui ka sõprade puhul, keda on kiusatud. Märkimisväärne on, et 17-aastastest ei olnud 18%-le kunagi küberkiusamisest räägitud ning 40% ei rääkinud ohvriks langemisest ise mitte kellelegi. Kõige enam (18%) räägiti ohvriks langemisest oma vanematele, 10% rääkis õele või vennale ning vaid 10% pöördus murega politsei poole. Kõige rohkem esines küberkiusamist mõnitamise ja söimamise näol, kõige vähem kasutati kiusamiseks telefoninumbri jagamist avalikel lehtedel ja seksuaalse sisuga sõnumite saatmist. Vastanutest 71% on langenud ohvriks internetis ja 29% mobiiltelefonis. Võrreldes eelnevate uurimustega on viimastel aastatel küberkiusamise vahendina näha mobiiltelefonide tõusu.

Uurimistöös käsitleti ka küberkiusamise tagajärgi ohvritele. Küsimused olid valikvastustega, lisaks oli võimalus lisada oma vastusevariant. Tõsisemate tagajärgedena toodi välja depressioon (23%), masendus (23%), üksindus (20%), koolist puudumine (12%), magamisraskused (12%) ning terviseprobleemid,

nagu kroonilised haigestumised, kõhuvalu ja peavalu (10%). Vähem töid vastajad välja raskusi pere- ja sõprussuhetes ning söömis- ja ärevushäireid. Vastanutest 2% töid välja, et pärast ohvriks langemist on neil tekkinud raskusi teiste usaldamisega ning on hakanud ise kiusajaks. Samuti töid vastajad esile ühe tagajärjena selle, et ohvril on tekkinud eelarvamused kiusajaga sarnaste isikute suhtes (kiusaja sõbruskonna, vastava soo, rahvuse vms suhtes). See tähendab, et ohvrid muutusid ettevaatlikuks kõigi suhtes, kes kiusajaga mingis aspektis sarnanesid. 25% ütlesid, et nad ei täheldanud endal pikemaajalisi tagajärgi.

Kui 28% vastanutest tunnistas, et neid ennast on kiusatud, siis lausa 53% kinnitas, et nende sõpru on küberkiusatud. Küberkiusamise liikidena mainiti kõige enam taas mõnitamist (29%) ja söimamist (25%) ning võrdselt (10%) häbistava materjali postitamist ja seksuaalse sisuga sõnumite saatmist. Vähem toodi välja sõbra konto alt saadetud sõnumeid ja sõbravastaste kommuunide tegemist. Tagajärgede nimetamisel on näha sarnasust selles, kuidas nähti tagajärgi iseendale ja kuidas sõpradele. Suurimaks erinevuseks võib välja tuua selle, et kui iseendal märgati rohkelt terviseprobleeme, siis sõprade puhul ei olnud seda üldse märgatud, küll aga toodi välja, et sõpradel, keda oli küberkiusatud, tekkisid raskused perekonna- ja sõprussuhetes (11%). Vähem mainiti küberkiusatavate sõprade puhul järgmisi tagajärgi: ärevushäired, enesetapumõtted, kodust põgenemine, ise kiusajaks hakkamine, terviseprobleemid, vägivaldseks muutumine ja enesekindluse kadumine. 7% vastajatest ei märganud sõpradel mitte mingeid tagajärgi.

Üldhinnangute osas esitati vastajatele väited, mida tuli hinnata Likerti skaala abil neljapallisüsteemis. Eesmärk oli saada teada noorte hinnangud küberkiusamise levikule ning ohtlikkusele. Vastavalt tulemustele võib öelda, et vastajad teadvustavad enda jaoks küberkiusamise ohtlikkust (87% vastajatest nõustub ja 11% pigem nõustub sellega, et küberkiusamine on probleem), kuid ei teadvusta üldiselt internetis varitsevaid ohte (5% vastanutest on nõus, et internetis võib isiklike andmeid avaldada ning 7% vastajaid on pigem nõus, et isiklike andmete avaldamine internetis on ohutu). Huvitavaks tulemuseks võib pidada seda, et kuigi 11% vastajatest nõustusid, et küberkiusajaid ei ole võimalik tuvastada, siis on teiste hulgas ka nemad päri, et internetis peab oma tegude eest vastutama samamoodi nagu reaalmaailmas. Ohvriks sattumise võimalust võib vähendada fakt, et noored on üldiselt teadlikud küberkiusamise laialdasest levikust. Valdavalt nõustuti väitega, et küberkiusamine on probleem. Probleemi tõsidust suurendab asjaolu, et kiusajal on võimalus jääda anonüümseks ja kiusataval sellevõrra keerulisem teda tuvastada. Vastajatest 2%, kes ise või kelle sõber on kokku puutunud küberkiusamisega, ei näinud küberkiusamist

kui probleemi. 88% vastajatest olid teadlikud, et internetis ei tohiks isiklikke andmeid avaldada. Vastajatest 65% nõustusid ja 23% vastajatest pigem nõustusid väitega, et internetis ei ole turvaline isiklikke andmeid avaldada. 11% olid aga pigem nõus, et internetis võib avaldada isiklikke andmeid ilma, et sellega kaasneks ohte. See tulemus on autori hinnangul ohumärk, mis näitab, et tõenäoliselt need 11% on potentsiaalsed küberkiasajate ohvrid. Pigem oldi nõus ka väitega, et internetis tehtava eest tuleb kanda vastutust (78% nõustusid, 22% pigem nõustusid). 90% vastajatest nõustusid, et küberkiasamine on ohvrile kahjulik, 2% noortest arvas, et küberkiasamine ei ole kiusatavale pigem kuidagi kahjulik. Ühtlasi arvati ka, et kiusajaid on võimalik kindlaks teha (40% nõus ja 49% pigem nõus). Vaid 8% vastajatest arvas, et küberkiasajatele pigem ei ole võimalik jälile saada ja 3% olid veendunud, et küberkiasajaid ei ole võimalik kuidagi tabada.

KOKKUVÕTE

Uurimuse peamine eesmärk oli välja selgitada keskkooliõpilaste hinnangud küberkiasamisele ja sellega kaasnevatele tagajärgedele.

Lähtudes püstitatud eesmärkidest saadi põhiliseks tulemuseks, et küberkiasamine on viimastel aastatel aina rohkem levinud kiusamisliik. See näitab, et probleem on suur ja teemat on tarvis noortega rohkem käsitleda ning nende teadlikkust neid ümbritsevate ohtude osas suurendada. Seejuures tuleks kaasata ka lastevanemaid, kelle teadlikkus antud temaatikast on vähene või lausa olematu. EU Kids Online'i uuringus selgus, et keskmiselt 68% Eesti lastevanematest arvab, et nende last ei ole internetis kiusatud ning 12% ei oska kindlalt vastust anda.

Käesoleva uurimuse tulemused, kinnitavad mitme teoreetilise allika väiteid (Dombeck, 2007; Nauert, 2007; Sheridan, 2010), et küberkiasamise tagajärjed on väga tõsised. Lisaks terviseprobleemidele, nagu peavalu, kõhuvalu ja kroonilised haigused, mõjutab ohvriks sattumine ka noore vaimset tervist, tekitades võimalikku depressiooni ja suurendades üksildustunnet. Uurimistulemused andsid kinnitust, et küberkiasamise järel tekivad ohvriks raskused magamise ning perekonna- ja sõprussuhetega, mõnel juhul tekivad ka enesetapumõtted. Uurimistulemused annavad tõestust ka selle kohta, et küberkiasamine suurendab koolikohustuse mittetäitmist ja põgenemisi kodust. Vaid üksikud noored räägivad kellelegi küberkiasamise ohvriks sattumisest – see peaks olema häirekell nii lastevanematele, koolitöötajatele, noorsootöötajatele kui ka kõigile teistele noortega töötajatele. Vaja on teha suuremat teavitustööd ning julgustada noori probleemidest rääkima. Kuna küberkiasamine saab iga päevaga aina enam noorte igapäevaelu osaks, siis on

oluline, et noorsootöötajad tunneksid ohvri ära ja oskaksid leida probleemile lahendusi.

Küberkiasamine toimub peamiselt internetis, kuid iga päevaga kasutavad noored aina enam internetti mobiiltelefoniga, mis tähendab, et ohvriks langemise tõenäosus suureneb ka mobiiltelefonide kaudu. Ka käesolevas uurimuses töid vastajad välja, et neid on kiusatud mobiiltelefonide kaudu. Ei ole teada, kas vastajad pidasid mobiiltelefonide kaudu küberkiasamiseks seda, et neid kiusatakse sõnumite ja telefonikõnedega või seda, kui nad telefoniga internetis viibivad ja seal kiusamist kogevad. Küberkiasamise levinumad liigid Eesti noorte hulgas on mõnitamine, sõimamine, varikontode tegemine, häbistava materjali postitamine ning manipuleerimine ehk ähvardamine avalikustada mingit materjali, kui ohver kiusaja nõudeid ei täida. Levinumad tagajärjed küberkiasamise ohvritele on depressioon, masendus, üksindus, koolist puudumine, raskused magamisega ja terviseprobleemid (kroonilised haigestumised, kõhuvalu, peavalu jms). Vähem mainitud tagajärjed olid raskused perekonna- ja sõprussuhetes, söömis- ja ärevushäired. Vastajate hinnangul on küberkiasamise tagajärjel neil tekkinud raskused teiste usaldamisega ning on hakatud ka ise kiusajaks. Selgus ka, et on tekkinud eelarvamused kiusajaga sarnaste isikute suhtes. Lisaks eelnevale toodi välja küberkiasamise tagajärgedena ärevushäired, enesetapumõtted, kodust põgenemine, terviseprobleemid, vägivaldseks muutumine ja enesekindluse kadumine. Noored teadvustavad endale küberkiasamise ohtusid rohkem kui üldiseid interneti ohutegureid. Näiteks peavad noored küberkiasamist probleemiks, kuid mitte kõiki ei arvesta ohuga, mis kaasneb oma andmete internetti lisamise või kellegagi oma paroolide jagamisega.

Küberkiasamine, ükskõik millisel kujul, seisneb ohvrile kahju tegemises – paremal juhul sõimatakse või mõnitatakse, kuid tõsisema kiusamise puhul, kus rikutakse kellegi privaatsust või varastatakse kellegi identiteet, võivad tagajärjed olla tõsised. Kuna internetis on võimalus anonüümseks jääda ning järelevalve puudub, siis on küberkiasajal lihtne tegutseda. Samuti ei saa küberkiasajate puhul kahjuks suurt midagi konkreetset teha Eesti õigusnormid. On seaduseid, mis takistavad teise inimese hea nime mustamist, kuid paljusi on lootma jäänud inimese heatahtlikkusele, kuigi aja möödudes on selgunud, et sellest lootusest jääb internetikeskkonnas, mis võimaldab jääda nii paljusi anonüümseks, väheseks. Seega võib öelda, et kiasamine on pigem probleemkäitumine, mis on tänu tehnoloogia arengule saanud uusi vahendeid.

Antud uurimuses on vaid üks inimene sajust rääkinud oma murest noorsootöötajaga. Kõrgkoolid, kes koolitavad tulevasi noorsootöötajaid, peaksid oma õppekavadesse tooma või üle vaatama õppeaine „Virtuaalne noorsootöö“, mille raames tuleks põhjalikult käsitleda virtuaalmaailmas

valitsevaid ohte, ennetustööd ning tagajärgedega toimetuleku võimalusi. Õppeaine väljund peaks olema turvalisusest ja probleemilahendustehnikatest teadlik olev noorsootöötaja, kes oskab ohvri ära tunda ja võimalikult diskreetselt probleemile lahenduse otsimiseks läheneda. Samuti tuleks täienduskoolitusega anda väljaõpet juba töotavatele noorsootöötajatele. Noortekeskustes on vajalik, et noorsootöötajad annaksid noortele informatsiooni virtuaalmaailmas valitsevatest ohtudest rollimängude, õppefilmide ning koolituste kaudu. Vajalik on suurendada noorsootöötajate pädevust ja valmisolekut töötada noortega internetikeskkonnas, tagades noortele turvalise keskkonna ja järgides kõiki veebipõhise noorteinfo põhimõtteid. Kui noor on teadlik ja oskab ennast põhiotude eest internetis kaitsta ning teab, kuidas end kiusaja eest anonüümses keskkonnas kaitsta, õnnestuks ehk tulevikus vähendada küberkiusamise ja kokkupuutunute protsenti.

VIIDATUD KIRJANDUS

- Campbell, M. (Ed.). (2005). Cyber bullying: an old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15, 68–76. [2015, veebruar 23]. <http://eprints.qut.edu.au/1925/1/1925.pdf>
- Dewar, G. (2013). *Machiavellian Kids? Bullies, Empathy, and Moral Reasoning*. Parenting Science. [2015, veebruar 23]. <http://www.parentingscience.com/bullies-and-moral-reasoning.html>
- Dombeck, M. (2007). *The Long Term Effects of Bullying*. [2015, märts 23]. http://www.mentalhelp.net/poc/view_doc.php?type=doc&id=13057
- Isakannu, H. (2008). *Kiusamine internetis: Noortevaheline käitumine võrgumaailmas kahe Tallinna kooli näitel*. [Bakalaureusetöö]. Tallinn: Tallinna Ülikooli Informaatika Instituut.
- Eesti Vabariigi põhiseadus. (1992). *Riigi Teataja*, 26,349.
- Kalmus, V., Keller, M. & Pruulmann-Vengerfeldt, P. (2009). Lapsed ja noored tarbimis- ja infoühiskonnas. Rmt. O. Lauristin (Toim.). *Eesti Inimarengu Aruanne 2008*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, 115-122. [2015, märts 24]. http://kogu.ee/public/EIA08_est.pdf
- Lastekaitse Liit. (2012a). *Targalt Internetis: Küberkiusamine*. [2015, veebruar 23]. <http://www.targaltinternetis.ee/opetajatele/kuberkiusamine/>
- Lastekaitse Liit. (2012b). *Targalt Internetis: Projektist*. [2015, aprill 1]. <http://www.targaltinternetis.ee/projektist/>
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. & Olafsson, K. (2010). *Risks and Safety on the Internet: The Perspective of European Children: Full Findings*. London: EU Kids Online. [2015, veebruar 23]. <http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20>

II%20(2009- 11)/EUKidsOnlineIIRports/D4FullFindings.pdf

McLeod, S. (2008). *Likert Scale*. [2015, aprill 5].

<http://www.simplypsychology.org/likert-scale.html>

Nauert, R. (2007). *Bullying and Being Bullied Results in Greater Risk of Adult Disorders*. [2015, veebruar 23].

<http://psychcentral.com/news/2007/08/27/bullying-and-being-bullied-results-in-greater-risk-of-adult-disorders/1196.html>

New Forms of School Bullying and Violence: Cyberbullying, Happy Slapping and Other New Trends. (2006). Conference Report. [2015, aprill 6]. http://www.pdffooz.net/k-728432.html#download_area

Tihane, K. (2012). Mobiilne noorsootöö internetis. Rmt. L. Ristikivi & A.

Johanson (Toim.). *Mobiilne noorsootöö: Abiraamat mobiilse noorsootöö*

teostajale. Tallinn: Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, 35–38. [2015, veebruar 23].

<http://www.ank.ee/avaleht/images/dokumendid/projektid/monoabiraamat.pdf>

Shariff, S. (Ed.). (2009). *Confronting Cyber-Bullying: What Schools Need to Know to Control Misconduct and Avoid Legal Consequence*. New York: Cambridge University press.

Sheridan, J.W. (2010.) *Short and Long Term Effects of Bullying – The Victim & the Bully*. [2015, veebruar 23].

<http://ezinearticles.com/?Short-and-Long-Term-Effects-of-Bullying---The-Victim-and-the-Bully&id=4615335>

Sikkut, S. (2012). *Ülevaade arvuti- ja internetikasutusest Eestis 2012*. [2015, veebruar 23].

<http://www.targaltinternetis.ee/2012/11/ulevaade-arvuti-ja-internetikasutusest-eestis-2012/>

Strömpl, J., Selg, M., Soo, K. & Šahverdov-Žarkovski, B. (2007). *Eesti teismeliste vägivallatõlgendused*. Tallinn: Sotsiaalministeerium. [2015, veebruar 23].

http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/53/1/Sotsiaalministeerium2007_6.pdf

Teder, M. & Loonet, T. (2012). Politsei: küberkiusamise teateid tuleb üle päeva, aga süüdlasi karistada ei saa. *Postimees*. [2015, veebruar 24].

<http://www.postimees.ee/1008678/politsei-kuberkiusamise-teateid-tuleb-ule-paeva-aga-suudlasi-karistada-ei-saa>

Võlaõigusseadus. (2001). *Riigi Teataja I*. 81, 487.

Willard, N. E. (Ed.). (2007). *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress*. Champaign: Research Press.

TERVISLIKU TOITUMISE TEAVITAMISE OLULISUSEST NOORTELE

MARELLE GRÜNTAL-DRELL

Tallinna Ülikooli õppejõud

MAARIKA VEIGEL, MA

Tallinna Ülikooli õppejõud

HAIVI SEPP

Tallinna Ülikooli noorsootöö eriala vilistlane

ANNOTATSIOON

Toitumiselaste uuringute osakaal Eestis ja mujal maailmas on suurenenud. Nende tulemused näitavad, et üha rohkem teadvustatakse ja peetakse oluliseks toitumise ja tervise vahelist seost. Noorte toitumisele on rohkem tähelepanu pöörama hakatud, kuna muutunud toitumisviisina eelistatakse sageli kiirtoitumist. Tervisekasvatuses kui noorsootöö ühes osas peaks kindlasti käsitlema toitumise teematikat, selle seost vaimse, füüsilise ja emotsionaalse tervisega. Artiklis selgitatakse, kuidas hindavad noored enda toitumisharjumusi ning teadmisi kõne all olevast valdkonnast, samuti tuuakse välja noorte ettepanekud toitumiselase info kättesaadavamaks tegemiseks. Kvantitatiivse uurimuse andmekogumismeetodina kasutati ankeetimist. Uurimus korraldati 2014. aasta veebruarist aprillini. Uurimuses osales 131 Eesti noort vanuses 7–26 aastat. Uurimistulemustele toetudes võib väita, et uurimuses osalenud noored toituvad pigem mittetervislikult ja nende hinnangul on see tingitud eelkõige halvadest toitumisharjumustest, mis on seotud kiire elutempoga. Noortel on head toitumiselased teadmised, mida nad rakendavad aga vähe. Artiklis esitatakse noorsootöötajatele soovitusel, mille abil noorte toitumiselast teadlikkust tõsta.

Võtmesõnad: noor, teavitamine, tervislik toitumine

SISSEJUHATUS

Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistikus 2010–2018 märgitakse, et lahendada tuleb noorte terviseprobleemid. Tervishoiupoliitika kooskõlastamist noortepoliitikaga peetakse oluliseks, märkides tervise ja heaolu valdkonna eesmärgiks noorte tervise ja heaolu toetamist ning tervislikele eluviisidele, söömishäiretele ja muule tähelepanu pööramist. Toitumisalase hariduse edendamine noorte seas, samuti noorsootöötajate ja noortejuhtide teadlikkuse parandamine terviseküsimumustes on oluline. Noorsootöö toetab noore tervist ja tervislikku eluviisi edendavaid väärtusi ja hoiakuid. See eeldab noortevaldkonna töötajaskonna pädevuste ja töövahendite järjekindlat arendamist ning tugineb teadmispõhisele lähenemisele sihtrühmade, koolituste, töövahendite ja sekkumiste lõikes (Noortevaldkonna arengukava 2014–2020).

Noorsootöötaja kutsestandardis (2013) on üks tegevusnäitaja tervisekäitumise ja keskkonnasäästliku eluviisi toetamine ootusega, et noorsootöötaja kasutab sobivalt õppematerjale, rakendab neid tegevustes, näitab isiklikku eeskuju, märkab riskikäitumist ja vajadusel suunab spetsialisti juurde. Nõustamine ja teavitamine, mida noorsootöötajad teevad noortele tervisekasvatuse teemal, peab olema heal tasemel ja noorele arusaadavalt põhjendatud. See tagab pikas perspektiivis kasuteguri noore arengule ja edasistele valikutele. Tallinna Ülikooli pedagoogilises seminaris käsitletakse noorsootöö õppekavas terviseteemaga seonduvat ainetes „Tervisekasvatus ja esmaabi“, „Ohutus ja riskiennetus noorsootöös“, samuti sportlike-tervistavate programmide ja põgusalt laagritöö ainetes.

Peamised noortega tegelevad asutused väljaspool kooli on noortekeskused, teavitamis- ja nõustamiskeskused, huvikoolid ja noorteühingud. Tervisliku eluviisi ja toitumise teemat käsitlevad noortekeskused oma erinevates tegemistes. 2015. aasta märtsist võib näidetena tuua Tallinna Spordi- ja Noorsooameti koolituse noortele toitumise ning liikumise alal, kus anti praktilisi juhiseid tervislikuks toitumiseks ja treenimise alustamiseks; Keila Avatud Noortekeskuse poiste kokaklubi; Saue Avatud Noortekeskuse ringitegemised teemal „Toidukunst“, Mustamäe Avatud Noortekeskuse „Niks-näks kokaklubi“ jms. Arvame, et oluline on rohkem käsitleda tervislikku toitumist ja selle valmistamist ning et kokandusringides ei domineeriks teiste rahvaste kultuuride tutvustamisel esinev rahvustoitude ja tähtpäevadega seonduv pann-, piparkookide; tortide, kuklite jms valmistamine.

Noorsootöö sisuks on muu hulga tervistav ja arendav puhkus (Noorsootöö seadus, 2010), mis sisuliselt hõlmab ka tervisekasvatust ja toitumist selle osana. Ebatervislik toitumine on üks riskikäitumise liike. Tervisekasvatuse seisukohalt on oluline, et soovitud käitumuslikust muutusest kujuneks harjumus ja otsus muutuseks oleks tehtud noore enda omaks võetud väärtushinnangute põhjal (Streimann jt, 2011). Noorteinfo eesmärk on suurendada valikuvõimalusi, mis oleksid noortele kättesaadavad, pakkudes avalikust elust otsest või kaudset teavet ja võimaldades noortel lihtsamini teha iseseisvaid valikuid oma elu korraldamisel (Lange & Rutjes, 2003).

Toitumisega seotud probleemid hakkasid ühiskondlikku tähelepanu pälvida alates 1950. aastatest. Varem sõid inimesed valdavalt looduslikus ja looduslähedases olekus toiduaineid. Nüüdseks on aga pea kolmveerand igapäevasest toidust meie söögilaul töödeldud (Marks jt, 2005; Worobey jt, 2006). Euroopa Komisjoni valge raamatu „Toitumise, ülekaalulisuse ja rasvumisega seotud terviseküsimustega tegelemise Euroopa strateegia“ põhjal Euroopa Parlamendis vastu võetud resolutsioonis (2008) kõikide liikmesriikide valitsustele ja maailma terviseorganisatsioonidele märgitakse, et toitumisega seotud haigused on võtmas epideemiate vorme ning kuuluvad Euroopas peamiste haigestumuse ja suremuse põhjuste hulka.

Rääkides tervisekasvatusest, pööratakse tähelepanu inimeste muutunud toitumisviisile. Kiire elutempo on sageli põhjus, miks tarbitakse tööstuslikult valmistatud toite. Tänapäeval on mitmed levinud haigused või haiguslikud seisundid kas otsesel või kaudsel moel seotud toitumisega. Nendest teadlik olemine aitab enda tervist hoida või taastada, ära hoida kaaslaste tahtmatut kahjustamist (Mei jt, 2014). Tähelepanu pööramine riskikäitumisele (ebatervislik toitumine, istuv eluviis, vähene liikumine) aitab ennetada paljusid kroonilisi haigusi. Tõhustatud tegevus peab põhinema suunatud tervise edendamisele ja ennetustööle (Public Health, 2014).

Üldhariduskoolis on tervise temaatika suuresti 5. ja 7. klasside õppekavas. Hiljem sellele tähelepanu ei pöörata või tehakse seda valikainetes, mida kõik õpilased ei vali või kõik koolid ei ole õppeainetena kinnitanud. Noorte teadmistest tervisliku toitumise osas ei ole ülevaadet. 2006. aastal Tervise Arengu Instituudi (edaspidi TAI) korraldatud kooliõpilaste terviseuuringust selgub, et paljud teismelised tüdrukud üritavad söömist vähendada. 42% 15-aastastest tüdrukutest olid viimase aasta jooksul oma kehakaalu muutmiseks muutnud toitumisharjumusi. Neist enamik oli seda teinud dieeti pidades. Samast selgub, et pooled 15-aastastest tüdrukutest söövad iga päev hommikusööki ja sooja lõunat. Veel selgub, et enamus noori tunneb, et söömine avalikus kohas on ebameeldiv, nagu ka söömine teiste eakaaslaste ees (Aasvee jt, 2009; Nilsson, 2011). Pomerantz jt (2013) märgivad, et

probleemiks on kujunenud ka kaalu langetavad ained ja tabletid, mis on internetis kättesaadavad ning mille kontrollimatu kasutamine on sama ohtlik kui narkootikumid. TAI 2012. aastal tehtud uuringust „Koolinoorte toitumisharjumused ja rahulolu koolitoiduga“ selgub, et enamlevinud toitudeks on hommikul kodus peamiselt võileivad, kohv/tee/mahl, müsli/hommikuhelbed, puder ja kohuke. Samast uuringust võib lugeda, et pea pooled õpilastest söövad köögiviljadest valmistatud toorsalateid ja värsked puuvilju mõned korrad nädalas, kuid mitte iga päev, ning noored ostavad puhvetist lisanäkse (kõigis kooliastmetes), sest kõht läheb enne söögivahetundi tühjaks (Hillep jt, 2012). Mida rohkem süüa magusat, seda aeglasem ja passiivsem ollakse, omades enda üle vähem kontrolli. Paljude noorte söögikorrad sisaldavad „kiireid“ suhkruid koos küllastunud rasvadega, liigset soola, vähe valke ja vitamiine (Simson & Oja, 2010).

2015. aastal alustab TAI üldhariduskoolides koolitustega õpetajaraamatu „Toitumine ja liikumine“ tutvustamiseks ja kasutamiseks õppekavas kõikides kooliastmetes. TAI koolitaja, artikli kaasautor M. Grünthal-Drell on arvamusel, et noorte toitumis- ja liikumisharjumuste kujundamine mitteformaalse õppe kaudu peab samuti terviklikult ja järjepidevalt toimuma erinevate tervistavate ning huvitavate tegevuste kaudu.

Käesoleva artikli eesmärk on selgitada, kuidas hindavad noored enda toitumisharjumusi ja teadmisi antud valdkonnas, tehes ettepanekuid toitumise info osas. Artikkel annab vastuse järgmistele küsimustele: millised on noorte hinnangud oma toitumisharjumustele? Kes või mis mõjutab noorte toitumisharjumusi? Millised on noorte toitumise teadmised noorte arvamustes? Millised on noorte hinnangud tervisliku toitumise alase info edastamise osas ja soovitusel noorsootöötajatele, et tõsta noorte toitumise teadlikkust?

TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Toitumine on inimese eksistentsi, kasvu ja paljunemise esmatingimusi, mis seisneb toiduainete või neist valmistatud toidu söömisest ning selle koostisesse kuuluvate toitainete omastamises ja kasutamiseks. Individuaalsed toitumisharjumused tekivad varajases lapseas ja muutuvad aastatega üha jäigemaks ja raskemini muudetavaks. Toiduvalikul on määravad toiduainete kättesaadavus, perekonna ja rahvuse toitumisharjumused ning migratsiooni ulatusest ja kiirusest johtuvalt ka teiste rahvaste toitumistavad. Puudujäägid või liialdused toitumise vallas põhjustavad varem või hiljem häireid organismi töös. Tervisliku toitumise eelduseks on toidu toitainelise koostise ja organismi toitainevajaduse tundmine (Pappel, 2014).

Teadlik ja toitumisteadust arvestav söömiskultuur on tervisliku elulaadi üks alus. Tervislik toitumine ja liikumisaktiivsuse edendamine võib parandada noorte õpitulemusi ja üldist rahulolu. Toiduks nimetatakse mitmekesist kooslust erinevatest toiduainetest, mida me sööme ja joome. Siia rühma kuuluvad nii valmistatavad road ja joogid kui ka juba valmis toiduained, mida söögiks tarvitatakse. Tervisega, sealhulgas toitumisega, seotud üldpädevus on enesemääratluspädevus, mis hõlmab suutlikkust mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi, järgida tervislikke eluviise ning lahendada vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid ning inimsuhetes tekkivaid probleeme (Mei jt, 2014). 2013. aastal pidasid 15–24-aastased noored enda tervislikku seisundit heaks. Viimase kümnendi jooksul on noorte tervisehinnangud paranenud (Batueva, 2014).

Noore aktiivse inimese jaoks on oluline, et toit oleks tervislik ja tasakaalustatud. See tähendab, et toit peab kulinaarsel töötlemisel olema võimalikult mitmekesine ja värske ning sisaldama piisaval hulgal omavahel tasakaalus olevaid peamisi toitaineid (Mei jt, 2014; Pantšenko, 2005). Selleks, et ühe või teise toidu kasulikkus oleks noortele lihtsamini mõistetav, nimetatakse neid tinglikult tervislikeks ja vähem tervislikeks. Tervislikumad on need toidud, mida peaks sööma iga päev, kuna neis sisalduvad noore organismi kasvamiseks, arenguks ja organismi vastupanuvõime suurendamiseks vajalikud ained. Vähem tervislikud toidud on aga need, mida peaks sööma harvem. Need on eelkõige töödeldud toidud, mis sisaldavad tavapärasest enam rasva, suhkrut, soola ja erinevaid lisaaineid (Teesalu, 2006). Menüü tasakaalustatus tähendab optimaalset toitainete vahekorda toidus. See eeldab toitude tarbimist erinevatest rühmadest nii, et tarbitavad toiduvalgud annaksid piisavalt energiat kogu päevaks. Mineraalainete ja vitamiinide piisav saamine eeldab toidu mitmekesisust ja kõrget toitainetihedust. (Pappel, 2014; Deikina & Jõelett, 2009).

Tänapäeval on kasutusele võetud optimaalne ehk adekvaatne toitumisteooria. Antud teooria arvestab muutusi, mis leiavad aset seadesüsteemis toidu mõjul (Pappel, 2014). Individuaalselt tuleb arvestada organismi iseärasusi ning seedetrakti reaktsiooni (Pappel, 2014; Simson & Oja, 2010). Toitumisalased individuaalsed vajadused on väga erinevad ja muutuvad elu jooksul. Organismile tarvilike toitainete kogus sõltub peamiselt vanusest, soost, füüsilise ja vaimse töö vahekorrast ning organismi füsioloogilisest seisundist (Pappel & Kuiv, 2001; Teesalu, 2006). Toit peab rahuldama meie füüsilisi vajadusi, kuid sellel on oluline roll ka inimese vaimses ja sotsiaalses arengus, kuna on seotud emotsioonide ja muu psühholoogilise taustsüsteemiga (Mei jt, 2014). Toidutalumatus ebasõnaga on põhjus, et inimese

toidusedelisse lisandub üha rohkem uusi toiduaineid, millega organismil pole olnud piisavalt aega harjuda. Immuunsüsteem on „programmeeritud“ reageerima kõigele, mis on kehale võõras. Kuid vähe on teada, et immuunvastuse võib esile kutsuda ka puudulikult seeditud toit (Simson & Oja, 2010; Teesalu, 2006).

Igapäevases töös noortega oleme täheldanud, et noored on mures hea väljanägemise pärast, kuna tunnevad nii ühiskonna kui ka eakaaslaste poolt pidevalt survet. Televisioon, ajalehed ning ajakirjad on täis fotosid, mis kujutavad saledaid, atraktiivseid noori naisi ja mehi, kes väidavad end järgivat imettegevaid dieete. Nii hakkavad ka paljud noored usinalt jälgima kalorienäite pakenditel. Pomerleau jt (2000) uurimusest selgus, et noorte naiste puhul märgati teadlikku toitumist (näiteks söödi rohkem puuvilju). Kuigi inimesed olid üsna teadlikud rasvasisaldusega toidu või alkoholi kahjulikkusest, ei olnud oma toitumisharjumuste muutmine lihtne. Toidu valikul oli muu hulgas otsustav toidu hind ja lõhn. Noorte meeste kolesterool oli üsna kõrge. Vitamiinide ja mineraalide tarbimisel olid peamised puudused vitamiinide D, B2, raua ja kaltsiumi vaegus.

Valery jt (2012) uurimus Austraalia noorte seas selgitas tugeva seose toitumise (toidu valiku), kehalise aktiivsuse ja ülekaalulisuse osas. Ülekaalulised noored olid kehaliselt vähemaktiivsed. Kolmandik uuritavatest tarbis vähemalt kaks korda nädalas kiirtoitu ja frititud toitu. Pooled küsitletutest sõid vähemalt kord päevas puuvilju ja üle kolmveerandi uuritavatest köögivilju.

2007. aasta septembris käivitas Euroopa Liit puu- ja köögiviljasektori reformi. Selle peamine eesmärk oli suurendada puu- ja köögiviljade tarbimist. Reformi heaks kiites teatati, et „pidades silmas asjaolu, et koolilaste hulgas on rasvumine märkimisväärselt suurenenud, peab esitama võimalikult kiiresti ettepaneku koolide puuviljaprogrammi kohta, lähtudes sellega kaasneva kasu, selle teostatavuse ning kaasnevate halduskulude mõjuhinnangust.“ (Euroopa Ühenduste Komisjon, 2008)

Kornides jt (2014) selgitasid, et toidu valmistamine kodus oli positiivselt seotud pere regulaarsete ühiste söögikordadega. Samas olid ka seosed mugavuse ja kiirtoidu tarbimise vahel. Peredes, kus vähemalt üks vanematest töötas osalise tööajaga või oli kodune, oli regulaarseid pere ühissöömisi oluliselt suurema tõenäosusega kui peredes, kus mõlemad vanemad töötasid täistööajaga. Seega pööratakse teemakohastes uurimustes tähelepanu toiduvalmistamise oskuste olulisusele ja selle takistustele.

Üha suurem osa ettevõtete reklaamikampaaniatest on suunatud noorematele klientidele. Kui maitseelamused pärinevad juba varakult ja suunatult McDonald'sist ja Hesburgerist, püsib noor meelsasti magusa,

soolase ja rasvase söögi valiku teel. Paljud noored asendavad toidu vähema rasvasisaldusega reklaamtoodete ehk *light*-toodetega, et nii vähendada kalorsust, mis on tingitud söödud maiusest või burgerist ning joodud limonaadist. *Light*-toodete maitset toetatakse uute lisaainetega, kuid koos rasvaga kaovad ka kasulikud vitamiinid (Nilsson, 2011).

An & Sturm (2012) ei leidnud üle 13 000 California noore uurimisel seoseid toitu pakkuvate keskkondade (supermarketid, kiirtoidukohad, poed kooli ja kodu läheduses) olemasolu ning seal pakutava toidu tarbimise vahel. Suuremad kiirtoidukohad, supermarketid jm peaksid julgustama tervisliku toitumise tarbimist, mitte õhutama ületarbimisele.

Toitumistavad omandatakse noorelt ja neid järgitakse elu vältel. Nende tekkimisel on mõjutavad tegurid perekond, täiskasvanud, kultuur, traditsioonid. Vajalik on uurida noore toitumisharjumusi. Artikli autorid peavad oluliseks noorte tervist ja nende teadlikkuse tõstmist toitumise seisukohast.

UURIMUSE METOODIKA JA VALIM

Uurimus korraldati 2014. aasta veebruarist aprillini ja andmekogumise meetodiks valiti kirjalik küsitlus. Ankeedi 27 küsimust (neist 22 struktureeritud valikvastustega, 2 Likerti viiepalliskaalal vastamise võimalusega ja 3 avatud küsimust) olid struktureeritud kolme valdkonnana: 1) noorte toitumisharjumused, 2) noorte toitumiselased teadmised, 3) noorte ettepanekud teadlikkuse tõstmisest tervisliku toitumise osas.

Küsimustikku jagati elektrooniliselt sotsiaalmeedias. 2014. aasta veebruarist märtsini saadeti e-kirjad kokku seitsme üldhariduskooli ja Tallinna Ülikooli kahe instituudi meililistidesse. Koolidele edastatud e-kirjades paluti link küsimustikuga edastada noortele. Valim moodustati otstarbevalimi põhimõttel. Valimisse kuulusid noored vanuses 7–26 aastat, kokku 131 noort. Osales noori igast vanuserühmast, ent enim oli esindatud vanus 17–21 eluaastat (43%). 7–11-aastasi oli 4%, 12–16-aastasi 23% vanuses ja 21–26-aastasi 30%. Vastajad olid Harjumaalt (24%), Pärnumaalt (21%), Läänemaalt (18%), Tartumaalt (17%). Ülejäänud maakondadest vastanuid oli kokku 20%.

Uurimistulemusi analüüsiti struktureeritud küsimuste osas protsentanalüüsiga; avatud küsimuste vastused on esitatud kaldkirjas, esitades noorte täpsustavad mõtteid, selgitusi, märkides nende varieeruvuse ja korduse. Avatud küsimuste tulemuste analüüsis kasutati usaldusväärsuse tagamiseks autorite triangulatsiooni.

URIMISTULEMUSED NOORTE TOITUMISHARJUMUSED

Uurimusest selgus, et küsimusele *Kuidas hindad enda toitumisharjumusi?* vastas vaid 5% noortest *väga hea* (vt joonis 1). See võib aga olla omakorda tingitud majanduslikust olukorrast, sest 16% vastanute valikuid mõjutab eelkõige just see tegur.

Joonis 1. Noorte hinnangud enda toitumisharjumusele (n=131)

Ligi kolmandik noortest pidasid enda toitumisharjumusi heaks ja üle poolte rahuldavaks. Noorte toitumisharjumused on peamisteks noorte toiduvaliku mõjutajateks (51% vastajatest). Vaid 20% vastanutest märkisid, et toiduga seotud valikuid tehes lähtuvad nad eelkõige toidu tervislikkusest, 16% majandusliku olukorrast ja 7% tõi esimesele kohale toidu kättesaadavuse. 6% respondentidest märkis esimese valikuna sõprade mõju toiduvalikutele.

Noortel paluti iseloomustada ühe sõnaga noorte hetke toitumisharjumusi. Järgnevalt on välja toodud enim kajastust leidnud vastused: *keskpärane; kesine; ebastabiilne, ebatervislik; kehv; kiirtoit; rämps; ühekülgne; läbimõtleмата; jube; halb; mugav; muutlik; kaootiline; laisk; üksluine; magus; mitterahuldav; rahuldav; enam-vähem; ebaregulaarne; normaalne; kiire; ebakorrapärane; impulsiiivne*. Noored suhtuvad enda toitumisharjumustesse kriitiliselt, hinnangutest domineerisid *kiire* ja *ühekülgne*. Nagu ka edasisest uurimusest selgub, on selline toitumine saanud noortele harjumuseks. TAI koolinoorte toitumisharjumuste ja koolitoiduga rahulolu uuringust selgus, et mida vanemas klassis õpilased õpivad, seda kriitilisemad nad oma toitumisharjumusi hinnates on (Hillep jt, 2012). Antud uurimusest selgus, et noorte hinnang nii enda kui ka kaasnoorte toitumisele on üldiselt see, et noored toituvad pigem ebatervislikult. TAI (2006) õpilaste terviseuuringust selgub, et vaid pooled 15-aastasest noortest söövad iga päev hommikusööki ja sooja lõunat (Aasvee jt, 2009; Nilsson, 2011).

NOORTE TOITUMISALASED TEADMISED

Vastajatel paluti järjestada etteantud viie ebatervisliku toiduga pingerida, kus 5. kohale pidi panema enim piiratud ja 1. kohale toidu, millest loobuks kõige vähem. Enim loobutakse frititud toidust (38%), järgnevad burgerid (10%), kartulikrõpsud/snäkid (8%) ja saiakesed (7%). Selgub, et kõige vähem loobutakse ehk piiratakse maiustuste tarbimist (37%).

Enamik noortest (87%) on teadlikud, et ka piisava toidukoguse tarbimisel võib organismis tekkida mõne toitaine vaegus (13% vastanutest seda ei teadnud). Järgnevalt selgus uurimusest, et 83% vastanutest nõustusid väitega *Toitumisega seotud haigused on võtmas epideemiate vorme, sealjuures on ühekülgne toitumine peamine riskitegur ja surmapõhjus*, 17% vastasid väitele eitavalt. Paludes respondentidel nimetada haigusi, mis on tingitud valest toitumisest, tõid nii eelneva väitega nõustujad kui ka mittenõustujad välja valest toitumisest tingitud haigusi: *rasvumine, südame- ja veresoonehaigused, anoreksia, buliimia, diabeet, allergia, nõrk immuunsussüsteem, stress, depressioon, hambahaigused, seedeprobleemid, vähk, kolesterooli tõus, hüperaktiivsus*.

Uurimusest selgus, et 8% noortest tarbib mugavat ehk kohe tarbitavat valmistoitu iga päev, 35% vastajatest iga nädal, 24% kord kuus ning 32% vastanutest harva. 1% vastanutest tarbib mugavat ehk kohe tarbitavat valmistoitu mitu korda päevas. Sellest tulenevalt võib järeldada, et paljud noored tarbivad liigagi sagedasti toitu, mis ei vasta nende organismi vajadusele. Viimane omakorda seletab ka üha levivat toitainete, vitamiinide ja mineraalainete vaegust noorte organismides. Tervislik on kasutada võimalikult palju töötlemata värsked või vähetöödeldud toiduaineid, sest mida enam on toitu töödeldud, seda rohkem sisaldab see lisaaineid. Lisaained on suurtes kogustes kahjulikud ja kurnavad liigselt noore organismi (Simson & Oja, 2010). Kahjulike ainete puhul toiduainetes oli enim välja toodud E-ained (29%) ja transrasvad (20%), millest ka meedias on viimasel ajal palju räägitud, lisaks värv- ja lõhnaained (19%), liigne sool ja suhkur (15%), süsivesikud (14%), maitsetugevdajad ja stabilisaatorid (3%).

Vastajatelt uuriti, kas neile on räägitud piisavalt tervislikust toitumisest (vt joonis 2).

Joonis 2. Noorte hinnangud sellele, kas neile on piisavalt tervislikust toitumisest räägitud (n=131)

Tulemustest selgus, et 76 noort ehk 61% vastanutest on arvamusel, et tervislikust toitumisest on räägitud, kuid mitte piisavalt. Seega leiab suur osa respondentidest, et tervislikust toitumisest tuleks rääkida rohkem. 25% vastanutest toob välja, et ei ole piisavalt räägitud ning vaid 14% leiab, et räägitud on piisavalt.

Tervisliku toitumise info saamise kohta toodi vabas vormis välja põhiliste isikutena *õpetajad, vanemad* ja ka *arstid, sõbrad, tuttavad* ning keskkondadena *kooli ja kodu*. Samuti *ise uurimist* ja vastavateemalise *kirjanduse lugemist*. Toodi välja erinevaid portaale, nagu *Fitness, Telegram* ja *Terviseinfo*. Veel leidis mainimist, et toitumisest räägitakse küll lasteaias ja natuke ka põhikoolis, kuid keskkoolis puudutatakse seda teemat vähe. Enim leidis noorte poolt nimetamist *koolides vastavateemaliste koolituste, loengute, infopäevade korraldamist ja samuti toiduvalmistamise temaatika erinevates võtmetes*. Noored arvasid, et *toiduvalmistamise praktika aitab kaasa tervislike harjumuste kinnistumisele* ja lisaks *murda müüti, et tervislikud toidud ei maitse hästi*.

Selgus, et toitumist puudutavad teemad, mis on leidnud meedias kajastamist ja mida on koolis käsitletud, on noortele teada. Noored teavad *light*-toodetest, soolestiku rütmilisest tööst ja terminit *töödeldud toit*. Samas ei tunta terminit *kokteilimõju* ega seda, miks on valge suhkur halb, mis on meedias leidnud vähem kajastamist. Valge suhkur suurendab sooleseina poorsust ja on toitaineks patoloogilisele mikrofloorale, ühtlasi nõrgendab immuunsüsteemi, rikub keha homöostaasi ja soodustab mineraalainete väljaviimist organismist (Simson & Oja, 2010). Termin *kokteilimõju* on noortele uus ja seda ei osata seostada lisaiinete omavahelise reaktsiooni ja toimega organismile (Nilsson, 2011).

NOORTE ETTEPANEKUD NOORSOOTÖÖTAJATELE TÕSTMAKS NOORTE TOITUMISALAST TEADLIKKUST

Enamik vastajatest (85%) arvasid, et noorsootöötajad saaksid tõsta noorte toitumisalast teadlikkust. Noorsootöötajad võiksid rohkem käia koolides rääkimas, korraldades teematunde, arutelusid, küsimustele vastamisi või kutsuda kedagi esinema, kes antud teemat noortele kajastab. Sotsiaalmeedias soovitati koostada Facebookileht ja selle kaudu jagada teadmisi, soovitusi või luua Facebookis mäng tervisliku toitumise kohta (nt lihtsalt küsimused ja vastused), selle läbimise korral loosimises osalemine, kus auhinnaks midagi tervislikku. Nimetati ka netikampaaniaid. Kokandusteema kasutamine ringides on oodatud: võiks olla toiduvalmistamistunde, kus mõeldakse välja tervislik menüü või valmistatakse kohapeal lihtsamaid toite ja antakse neile hinnang. Üks vastaja märkis, et tema 12 kooliaasta jooksul pole kordagi käidud koolis toitumisest rääkimas, kuigi huvi on. Noortega koos võiks teha plakateid. Tervisetemasid võiks käsitleda noortekeskuste infopäevadel, samuti soovituslikult laagrites. Nimetati katsete korraldamist, mis näitab noortele, mida üks või teine halb asi talle teeb. Ettepanekuna toodi mõte, et noored tulevad noortekasse ja siis märgivad sinna, mida nad täna söid ja siis seda analüüsida.

Noorte vastustes on märgitud, et noorsootöötajad on eeskujuks noortele ning kui nemad söövad mittetervislikult, siis teevad seda ka noored. Hea eeskuju on noortele parim motivaator ja motivatsioon elada ise ka täisväärtuslikku ja puhtaid toitaineid tarvitavat elu. Ettepanekuna nimetati kasutada filme, šokeerivaid pilte. Ebatervislikult toituvad noored on vaja suunata mõtlema ning teadmisi omandama.

KOKKUVÕTE

Noorsootöötaja kutsestandardis (2013) on märgitud tervisekäitumise toetamine. Tervisega seonduvat käsitletakse noortevaldkonna alusdokumentides, sest muutunud eluviis, harjumused jm on mõjutanud noorte tervisenäitajaid, põhjustanud riskikäitumist, sealhulgas toitumishäireid või ebatervislikku toitumist.

Kaasaegses ühiskonnas on inimesel võimalik tarbida peaaegu kõike, seega on tarbija ja tema tarbimiskäitumine muutunud väga oluliseks. Toitumistavad omandab inimene noorelt ja järgib neid terve elu jooksul. Nende tekkimisel on mõjutavateks teguriteks perekond, kultuur, traditsioonid, vanemate sageli suur töökoormus või kodust eemal töötamine. Lisaks muudab teadmised ja oskused tervislikkusest, sh toitumisest noorte jaoks oluliseks noorte vähene liikumisaktiivsus, istuv eluviis jm aspektid.

Eesmärgist lähtuvate uurimisküsimuste osas selgus, et noorte hinnang nii enda kui ka kaasnoorte toitumisele on pigem ebatervislik, noored ise nimetavad seda kiireks toitumiseks. Peamised toiduvaliku mõjutajad olid harjumused. Deikina & Jõelet (2009) märgivad, et noored toituvad pigem mittetervislikult ja et nende hinnangul on see tingitud eelkõige halbadest harjumustest, aga ka üha kiirenevast elutempost. Noorte toitumusliku olukorra parandamise üheks võtmeks peetakse töödeldud toidu koostise muutmist.

Enamik noortest on teadlikud, et ka piisava toidukoguse tarbimisel võib organismis tekkida mõne toitaine vaegus ja ühekülgne toitumine võib olla üks peamine riskitegur erinevate haiguste korral. Noored teavad välja tuua toiduainetes sisalduvaid lisa- ja kahjulikke aineid. Toitumist puudutavad teemad, mis on leidnud meedias kajastamist ja mida on koolisüsteemis käsitletud, on noortele rohkem teada. Selgub, et noortele on küll räägitud tervislikust toitumisest, kuid nende hinnangul ebapiisavalt. Vastajatest 85% peab juba olemasolevaid toitumisharjumusi toiduvaliku põhiliseks mõjutajaks.

Noored on huvitatud oma toitumisalaste teadmiste täiendamisest. Neil on ettepanekud, kuidas teha teema huvitavaks, samuti rõhutavad nad ka praktilise osa olulisust: toitumisteemalised infopäevad, koolitused, mängud, laagrid, loengud, filmid ja praktilised ülesanded. Toitumisalane info peab olema noortele kättesaadav ja noorsootöötajate roll siinkohal ei tohiks olla alahinnatud. Teades, et noored on huvitatud toitumisasest infost, tuleb neile seda võimaldada. Inimene ei sünni teadmisega, kuidas teha elus tervislikke valikuid: tuleb süüa mitmekesiselt, tasakaalustatult ja vastavalt individuaalsetele vajadustele. See on oskus, mis omandatakse elu jooksul ja mida tõsisemalt ning teadlikumalt sellesse suhtutakse, seda tõenäolisem on elada täisväärtuslikku elu. On oluline teada, et noortele tervisevaldkonnas relevantse info vahendamisel saab ennetada ebatervislikest eluviisidest põhjustatud terviseprobleeme, mis omakorda tagab neile täisväärtuslikuma elu.

Noorsootöötaja peab olema pädev jagama vajadusel toitumisalaseid teadmisi noortele või oskama neid selleni suunata. Juhtides noorte tähelepanu toitumisharjumustele, on oluline lahti seletada kahjulike ainete mõju organismile. Noorte arvamustes on noorsootöötaja eeskuju oluline, mis tõendab ameti vastutusrikkust. Noorsootöötajad peaksid vajadusel ennast tervislike eluviiside ja toitumise alal täiendama. Noorsootöö on sotsiaalpedagoogiline protsess, milles ennetus- ja teavitustööd on võimalik teha erinevate tegevustega, mis jagaksid noorele mitmekülgset informatsiooni, õpetaksid tähtsustama oma igapäevaseid toitumisvalikuid, et noorte heaolu oleks parem ja teadmised antud valdkonnas täieneksid. Tervisliku toitumise ja individuaalse toitumise tähtsust tuleks propageerida süsteemselt, et aidata noortel oma toitumisharjumusi parandada ja vajadusel ümber kujundada. Näiteks tooksime siinkohal välja

mõned ühepäevase koolituse teemad, nagu „Mida ma täna ja nüüd võidan oma elus tasakaalustatud toitumisega?“; „Koolinoore toitumine ABC“; „Liigsete maiustuste, kiirtoidu ja mullijookide, sh energijookide tarbimise pahupooli“; „Väheliikva ja sportliku noore toitumise eripärast“; „Kuidas aru saada ja orienteeruda valdkonnas toidulisandid, vitamiinid, lisaained jm?“; „Tervislik eluviis – mis see on?“ jne.

Kuna toidu tootmine muutub üha tööstuslikumaks, saavad üksnes hästi toituvad noored hiljem täiskasvanueas oma teadmisi toidu kvaliteedist, toimest ja valmistamisest tulevastele põlvkondadele edasi anda. Lihtsate muudatustega igapäevases toidumenüüs ning toidumenüü täiustamisel vajalike toitainetega, on noorte tervisehädade parandamisel toitumisenõustajate poolt saadud suurepäraseid tulemusi. Tuleb tähelepanu pöörata ja panustada noorte tulevikku tervislikust toitumisest tagatud parema tervise nimel.

VIIDATUD KIRJANDUS

- Aasvee, K., Streimann, K., Karelson, K., Oja, L. & Trummal, A. (2009). *Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine: 2005/2006 õppeaasta uuringu raport*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- An, R. & Sturm, R. (2012). School and Residential Neighborhood Food Environment and Diet Among California Youth. *American Journal of Preventative Medicine*, 42 (2), 129–135.
- Batueva, V. (2014). Ülevaade muutustest noorte eluolus. *Noorsootöö tulemuslikkuse hindamine: Noorteseire aastaraamat 2013*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis, 7–32.
- Deikina, J. & Jõelet, A. (2009). *Toitumis- ja toidusoovitused noortele*. [2011, detsember 1]. http://www2.tai.ee/Terviseinfo/Trykised/Toitumiss_noortele_vaatetail.pdf
- De Lange, D. & Rutjes, L. (2003). *Noorte teavitamise ja nõustamise käsiraamat*. CD-ROM. Arnhem: Sihtasutus Quia, ERYICA. [2012, aprill 4]. <http://www.krink.ee/et/info-ja-nostamiskeskus/dokumendid.html>
- Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistik 2010-2018*. (2008). Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium. [2012, aprill 16]. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2008:2226:FIN:ET:PDF>
- Hillep, P., Pärnamets, E., Trubetskoi, E. & Olev, H. (2012). *Koolinoorte toitumisharjumused ja rahulolu koolitoiduga: Uuringu aruanne*. [2014, märts 22]. https://intra.tai.ee/images/prints/documents/134564581422_Koolitoidu_uuring.pdf
- Larin, R., Mei, K., Pihu, M. & Tullus, I. (2014). *Toitumine ja liikumine: I-III kooliaste: Õpetajaraamat*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

- Paas, K. & Pappel, K. (2010). *Toidu ja toitumise teemakäsitluse analüüs I ja II kooliastme õppematerjalide põhjal*. [2012, aprill 20]. <http://www.tartu.ee/data/Toidu%20ja%20toitumise%20teemak%C3%A4sitluse%20anal%C3%BC%C3%BCs%20I%20ja%20II%20kooliastme%20%C3%B5ppematerjalide%20p%C3%B5hjal,%20TAI.pdf>
- Kornides, M.L., Nansel, T.R., Quick, V., Haynie, D.L., Lipsky, L.M., Laffel, L.M.B. & Mehta, S.N. (2014). Associations of family meal frequency with family meal habits and meal preparation characteristics among families of youth with type 1 diabetes. *Child Care Health Day*, 40(3), 405–411.
- Marks, D.F., Murray, M., Evans, B., Willing, C., Woodall, C. & Sykes, C. M. (Eds.). (2005). *Health Psychology: Theory, Research and Practice*. (2nd ed.). London: SAGE Publications.
- Nilsson, M.-E. (2011). *Toidudemagoogia*. Tallinn: Stella Borealis.
- Noorsootöö seadus. (2010). *Riigi Teataja I*. 44, 262.
- Noorsootötaja kutsestandard. (2013). Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus.
- Noortevaldkonna arengukava 2014-2020. (2014). [2014, märts 21]. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf
- Pantšenko, V. (2005). *Tervise ABC tulevastele meistritele ja mitte ainult...*: *Sportliku ja terve elustiili käsiraamat*. Pärnu: Citylux.
- Pappel, K. (2014). *Toitumise alused*. [Õppematerjal]. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Pappel, K. & Kuiv, K. (2001). *Toitumise alused*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Pomeranz, J.L., Taylor, L.M. & Austin, S.B. (2013). Over-the-Counter and Out-of-Control: Legal Strategies to Protect Youths From Abusing Products for Weight Control. *American Journal of Public Health*, 103 (2), 220–225.
- Pomerleau, J., Mckee, M., Robertson, A., Vaask, S., Pudule, I., Grinberga, D., Kadziauskiene, K., Abaravicius, A. & Bartkeviciute R. (2000). *Nutrition and lifestyles in the Baltic Republic*. London School of Hygiene and Tropical Medicine, PHP Departmental Publication, No. 32.
- Public health*. (2014). [2014, september 2]. http://ec.europa.eu/health/major_chronic_diseases/policy/index_en.htm [02.09.2014]
- Simson, M. & Oja, E. (2010). *Toidu mõju lapse ajule, arengule ja käitumisele: Kuidas toitumisega leevendada õpiraskusi, hüperaktiivsust, autismi ja keskkonnamärkidega seonduvaid terviseprobleeme*. Tallinn: Stella Borealis.
- Streimann, K., Hansen, S. & Pertel, T. (2011) *Tervis läbi noorsootöö*. Rmt. *Räägime tervisest! Juhendmaterjal noorsootöötajatele*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 5–20.
- Teesalu, S. (2006). *Toitumine tõhusalt ja individuaalselt igas eas*. Tartu: Telit.
- Valery, P. C., Ibieble, T., Harris, M., Green, A. C., Cotterill, A., Moloney, A., Sinha, A. K., Garvey, G. (2012). Diet, Physical Activity, and Obesity in School-

Aged Indigenous

Youths in Northern Australia. *Journal of Obesity*, 1–12.

Valge Raamat. (2008). Euroopa Ühenduste Komisjon. [2012, mai 20]. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0165:FIN:et:PDF>

Üldine aruanne Euroopa Liidu tegevuse kohta. (2007). [2012, veebruar 2].

http://europa.eu/publications/reports-booklets/general-report/index_et.htm

Worobey, J., Tepper, B.J. & Kanarek, R. (Eds.). (2006). *Nutrition and Behavior. A Multidisciplinary Approach*. Wallingford: CABI Publishing.

APPLYING THE PRINCIPLES OF CONSTRUCTIVE ALIGNMENT THEORY IN DESIGNING AND ENHANCING CLASSROOM TEACHING IN SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN YOUTH WORK COURSE

HANNES SILDNIK

MA Student

University College London, Institute of Education

ANNOTATION

This paper aims to explore the use of contemporary teaching and learning theories in enhancing learning quality in youth work studies. The author reflects on his own practice in applying constructivist approach in designing a course on Social Entrepreneurship in Youth Work. Biggs' constructive alignment theory (1999) in teaching and learning offers a multidimensional blueprint to designing courses and curricula. It takes into account different learning styles of students nowadays and is in fact focusing on the idea that "what the student does is actually more important in determining what is learned than what the educator does" (Shuell, 1986). The paper introduces main principles of constructive alignment that offer a methodical approach for systematically designing deep learning experiences that lead to greater student engagement leading to them adopting deeper approach to learning.

Keywords: youth work; education; Biggs' constructive alignment theory

INTRODUCTION

In this paper I intend to explore how contemporary theories of teaching and learning can enhance the learning quality in youth work studies. I will focus on my teaching experience as a lecturer in Tallinn University Pedagogical College, Estonia, based on a recent example of designing a course on Social Entrepreneurship in Youth Work as part of our Youth Work curriculum.

Youth work has had an awkward position in Estonian educational arena. Although the professionalisation in the form of separate curricula in higher education started nearly 20 years ago, its acknowledgment as part of the “real” education system is relatively recent. In majority of European countries youth work is still taught as part of more generic social work curricula or included as a module in social pedagogy (Hämäläinen, 2003). Nevertheless, on the shoulders of youth work lays huge responsibility in creating the conditions for favourable development of future generation. This puts a lot of pressure on the professionalisation of youth workers who in addition to understanding the complexity of lives of the young people also need to know and apply the knowledge to support the development of the young generation. Youth work creates a safe learning environment for young people to practice and develop skills required in their future adult lives and youth workers have to be able to construct this environment for them (Jeffs & Smith, 2008).

Youth workers are also expected to be reflective practitioners, critically reflecting and assessing their practice against professional standards (Emslie, 2009). Youth workers are expected to be educators and be able to incorporate educational engineering to their daily practice. Majority of learning in youth work takes place outside of formal education system and through its non-formal learning nature offers unlimited occasions for experimental learning.

I have worked in adult education for 10 years, having entered it as a practitioner in the field and mostly working in the non-formal learning environment. Without having studied the learning theories, my personal approach as a practitioner has always been „more action, less talk“. Non-formal education has provided an excellent environment for doing so. As a trainer I was shown the point of departure and given the direction to desirable destination. Very often I was already familiar with the group or knew at least some of them and my task was to construct the learning journey so the learners „would not get bored“. Typically the learners that applied on the course would have explained their motivation, previous experience and

expectations to the course. Very often the participants were also asked what precisely interests them within the given topic. I then took their fears and expectations as a basis, combined it with the message that needed to get across and invented teaching activities that would most likely get the message across and least likely trigger the most mentioned expectation „I hope it’s not going to be boring“

Teaching and learning in formal education, especially in academic institutions is often seen as different – more rigid, less flexible and less creative (Ainsworth & Eaton, 2010). I intend to demonstrate that it does not necessarily have to be true as contemporary teaching theories in fact enable to enhance teaching and learning quality through creativity.

MY TEACHING CONTEXT

When I joined the academic staff I was surprised by the lack of discussion and freedom of associations among students. The classroom anticipated correct answers. Surprised at first I recalled my own schooling couple of decades earlier that is nicely summarised by Love (2006):

“Under the old Soviet system of student learning and assessment it was common practice for the lecturer to dictate material that the student was expected to write down in detail. Then, to obtain a high grade in assessment, the student had to reproduce that material as near to the original as he or she could. There was little scope for students to demonstrate their individuality and intellectual imagination. But, of course, in the Soviet system such qualities as independent thought were not priority learning outcomes. Conformity of thought was the high priority”

The behaviourist views in education developed by Watson, Pavlov, Skinner and others that were much implemented in the Soviet system have strong roots in the Estonian education system (Paninscar, 1998). The OECD report on education (2014) points out that over 50% of teachers in Estonia are over 50-year-old. The foundations to their values and beliefs system was constructed in 60’s and 70’s and their views to teaching cemented in 80’s. Regardless of nearly 25 years of freedom of thought many of their fundamental beliefs and approaches to teaching and learning have its origins in Soviet schooling.

The same applies to youth work as learning and teaching environment. According to Kheinla and Derman (2011), parallel cultures exist in the post-Soviet space that characterize both the “old” and the “new”. It is therefore understandable that the behaviourist thought is still well established in the Estonia’s education system including the non-formal education sphere of youth work.

Yet to support the development of young people in contemporary society Kheinla and Derman (2011) point out the necessity to emphasise the importance of post-materialist values, social participation and caring about other people. In the transition society that tries to find its balance between “old” and “new” this poses a serious challenge to educating youth workers.

Youth work is participatory in its nature through creating conditions for active involvement and competence building of young people (Harris, 2014; Wylie, 2000). This can of course be done by a method of stimulus-response as known in behaviourism but that has little to do with helping to build up the human capital with in young people and enhancing their creativity. Though behaviourist thoughts are at place in some disciplines, it doesn't allow much knowledge synthesising in youth work but rather handicaps/contains it.

What I found much more inspirational and appropriate in the ever-constructing nature of youth work are the cognitive theories of learning largely influenced by Piaget and Vygotsky that combine active learning, assimilation, social constructivism, group work and other ideas that led students to discovering main ideas and then derive the ideas (Palinscar, 1998; Biggs & Tang, 2011). Shuell (1986) has argued that “what the student does is actually more important in determining what is learned than what the educator does” majority of youth work is taking place in the environment of non-formal learning where the principle of learning by doing is prevalent. Youth work environment is highly interactive and orientated at the skills development of young people that would enable them to participate in full in the society.

To enable to do that, the youth work students themselves have to experience their studies in deepest possible way that would allow them to create the favourable conditions around young people through inter-linking and constructing from their own educational background. Marton and Säljö (1976) came to distinguish deep and surface approach to learning. The deep approach allows students to construct a well organised pool of knowledge that doesn't merely focus on details but enables them to approach issues on a conceptual level. This occurs when learners create meaning and build knowledge with their own activities and interlink it with previous knowledge. The surface approach on the other hand is characterised by “rote learning selected content instead of understanding it” (Biggs & Tang, 2011). Both are achieved through learning activities which differ on their cognitive level. In surface approach the learner typically memorises, identifies, paraphrases and describes. The deep approach to learning includes all this as well but reaches far beyond as the student is able to argue, relate, apply, hypothesize and synthesize. Youth work, participatory in its essence, is full of opportunities for deep learning approach as the activities are designed for practicing life skills.

Biggs theory of constructive alignment offers a methodical approach for systematically designing deep learning experiences that lead to greater student engagement leading to them adopting deep learning approach. Biggs uses constructivist ideas of learning by doing as a foundation to his theory and compliments it with consistent alignment of intended learning outcomes (ILO), teaching and learning activities (TLA) and assessment tasks (AT).

Driven by the constructivist idea that learners should be engaged in the learning process Biggs suggests a framework where the teacher creates a web of carefully designed TLA-s that follow clearly identified and phrased ILO-s. The clarity in both should ensure that the learning outcomes are actually achieved in the end of the process. Achievement of the learning outcomes is then assessed against ILO-s and the predefined level of understanding required for differentiated grading (Biggs, 1999a). I will explore Biggs constructive alignment theory further on a concrete case form my current practice.

APPLYING THE PRINCIPLES OF CONSTRUCTIVE ALIGNMENT IN A COURSE DESIGN OF YOUTH WORK CURRICULUM

I deliver a course on Social Entrepreneurship in Youth Work (SEYW) for second year youth work students. The topic offers various angles for delivery but due to its interactive nature the principles of constructive alignment theory seem most applicable. However, to demonstrate the different approaches one could take in designing the course I will shortly present a scenario A and focus in more details on my own experience in scenario B.

In scenario A the SEYW course that has already been running for 3 years could be imagined. The lecturer delivering scenario A has designed the ILO-s that are written as follows:

By completing the course the student:

- understands the concept of social entrepreneurship and knows how to apply it in youth work;
- knows general principles of social entrepreneurship;
- is aware of different legal aspects in social entrepreneurship and knows how to establish a legal entity;
- understands the importance of mapping and analysing needs of the local community and connect them to entrepreneurial ideas;
- is able to provide an overview of business planning strategies and combine them with social mission statements.

The course schedule in scenario A envisages TLA-s that over the course of 50 contact hours involve lectures, guest lectures, independent work with legal documents and 3 seminars. The lecturer has prepared power-point slides for covering the theory and a list of literature that students could refer to. As an assessment method a 2 hour written exam has been foreseen and the exam questions have stayed the same each year.

The course schedule in scenario A can be followed year after year. The material and methods are familiar for the lecturer, theory is abundant and contact hours are easily filled with content. This scenario however, is more focused on the lecturer rather than what the student does. According to Biggs' constructive alignment theory this is a classic example of a teaching activity that enhances surface approach to learning and does not motivate students to learn on higher cognitive levels.

The scenario B that I focused on starts from a simple question: how can I improve my teaching performance for enhanced student learning? According to Biggs and Tang (2011) but also various other theorists expressing very similar thoughts (Ramsden, 2003; McKimm, 2003; Nicholls, 2002; Morrison, 2011) I should follow the steps below:

- define intended learning outcomes (ILOs)
- design appropriate teaching and learning activities (TLAs)
- design assessment tasks (ATs)
- receive student feedback (FB)

I did follow these steps and will focus on each element of the system below:

INTENDED LEARNING OUTCOMES

The first step in designing a constructively aligned course should start with identifying the desired course objectives/ILOs. This is classically in the form of "in the end of the course the student should...(an action verb). Clearly stated ILOs help students to understand what are they expected to achieve in the end of the course. According to Biggs and Tang (2011) the ILOs also help the teacher to stay focused throughout the course content and function as beacons in designing TLA-s and AT-s.

There are different catalogues of action verbs available that describe learning activities. Perhaps the most known in higher education is Bloom's (1956) Taxonomy that provides a systematised approach to illustrate learners level of understanding. Bloom divided learning into 6 categories based on their cognitive level: knowledge, comprehension, application, analysis, synthesis and evaluation. Each consist of respective action verbs. Knowledge

and comprehension are related to lower cognitive level learning activities (defining, describing, memorising etc) while as the latter involve intellectual skills which demonstrates speaks of deep approach to learning.

Biggs suggests a structure of the observed learning outcomes otherwise known as the SOLO taxonomy, which “provides a systemic way of describing how a learner’s performance grows in complexity when mastering many academic tasks” (Biggs & Tang, 2011, 87).

In this light the old course ILOs seemed rather declarative in their content. The action verbs used (understand, know, be aware of) demonstrate lower level of understanding from SOLO and Bloom’s taxonomy and describe what needs to be known without saying much about the behaviour or application of the knowledge.

Schematically the ILOs seem correct by expressing the action that the student must be able to demonstrate. This type of learning outcomes are however exactly the reason for critique expressed by Hussey and Smith (2002) on their precision, specificity and measuring their achievement.

In constructive alignment the action verb in ILO “doesn’t only specify what is to be learned but how it is to be learned and to what standard.” The verb therefore has an informative role to learners in disclosing “how they are expected to change”. The first task for me was therefore to redefine the ILO-s. Thinking back to the formula “by the end of the course the student should...” I reflected first on the ultimate goal or course objective that according to learning theorists (Biggs, 1999a; Race, 2007; Kolb, 1984; Morrison, 2011; Nicholls, 2002) is at the heart of the course design. I came up with the following:

“...be able to create a social enterprise by critically analysing the social needs of a local community and provide a business solution to satisfy those needs.
...be able to engage young people in entrepreneurial activities by enhancing the entrepreneurial mind-set”

I then broke it to smaller tangible pieces and constructed the following ILOs using action verbs from SOLO taxonomy, specifying the level of understanding and achievement expected from the students:

- demonstrate application of social entrepreneurial principles by creating a social enterprise with the involvement of young people;
- define and describe mission statements by identifying community needs applicable in the youth work context;
- apply business planning strategies and combine them with social mission state;
- apply relevant legislation through preparing statutory documents.

I tried to formulate the ILOs as much as possible on theories of Kolb (1984) and Race (2007) and involve learning activities on a higher cognitive level from the very start of the process. I am not suggesting that the result could not be further improved. However the revised version offered me a very direct and open route into designing TLA-s.

TEACHING AND LEARNING ACTIVITIES

In my teaching I constantly face the dilemma of constructing appropriate teaching and learning activities. On one hand I am perplexed by not knowing the student backgrounds and their level of previous experience. I teach same subject to several parallel groups that differ in their age, learning and professional experience. On the other hand the department is struggling with low student participation rates as attending the lectures is not obligatory. Both have an impact on my teaching as I am never sure who and how many students am I going to face?

In the beginning of the current SEYW course I asked the students in the framing session what would they like to learn during the course? Not surprisingly this created a fair amount of confusion. However, I managed to explain that as the second year students they are most likely focused on graduation and I might as well refer to them as colleagues. I encouraged them to take hands on approach in *what would they want their learning to be* based on Biggs and Tang (2011) stages for effective teaching. The results impressed me. First because the students showed intrinsic motivation to learning and were excited to provide a common list of wishes. This list included majority of learning outcomes I had envisaged (but not introduced yet) and added a few others that I had either not thought about or left out. Second because they showed genuine interest in the subject by the wave of questions I received. After mapping their wishes for course content I then asked them to suggest *how would they like to arrive to knowing* to what they've just listed. Again, to my great satisfaction also this list included much of what I had already envisaged as TLAs

Race (2007) has identified five elements that lay the foundation to successful learning: wanting, needing, doing, feedback and digesting. Biggs and Tang (2011,34) add another layer by observing that “all students not in a coma want to do something”. This aligns with the constructivist thought elaborated also by Race that “learning by doing is at the heart of any good course”. A modification of that has also been the most common general feedback statement from some of my courses: “*It was great to practice!*” However, it is equally important that

learners get feedback about what they do so they could make sense of their learning and in best case, want to learn even more.

With a simple exercise of inviting students to participate in constructing their learning path I can easily second to the conclusion that teaching activities without student engagement do not lead to a quality outcome unless the students themselves are motivated to receive and process without teachers support. Furthermore, it is also addressed by Kolb (1984) who stated that true learning involves active experimentation, reflective observation, abstract conceptualisation and concrete experience. This is consistent with both Biggs theory of constructive alignment by pursuing higher cognitive level learning activities as well as Race's elements of successful learning. All three include active involvement in learning activities and therefore enhance deep learning approach and discourage surface learning approach (Biggs, 1999a).

According to Biggs the action verbs from ILOs should be put to real action as TLA. Therefore the TLAs in this particular course include "learning by doing" aligned with the ILOs specified above. The students will have to create a portfolio in groups of 3 where they include evidence of learning related to creating a social enterprise. To assist students assembling the portfolio we agreed that among the others it should include:

- referred evidence of theory application
- brief reports of group works (on developing the ideas, mapping the needs, etc.)
- photos and links to videos giving overview of their practical community assignments
- a report (which can be in a form of a video) of their learning experiences during job-shadowing day with a social entrepreneur of their choice,
- reports of peer interviews with other groups on common challenges and learning moments related to the course
- any additional trainings they might attend during the course
- notes of systematic weekly self-reflection
- description of challenges they meet in drafting their business plans and working through legislation
- mission statement, risk assessment, business plan and statutory documents of the social enterprise
- any other relevant evidence of learning students wish to include

Each of these portfolio elements is a learning activity on its own that is dealt separately in face to face sessions. However, having mapped them during the first session with the students gave them the ownership of their studying

process and clear indication of what needs to be achieved for maximum grading. They also established learning groups (Biggs & Tang, 2011, 147) which synergy will help them to achieve deep learning approach and they validated me as their instructor. For the latter its perhaps best to use the term “gatekeeper” (Jones, 2005).

DESIGNING ASSESSMENT TASKS

According to the constructive alignment logic, after having identified ILOs, paired them with compatible TLAs (learning what is intended to learn), I should now be able to easily assess how the learning outcomes have been achieved. Assessment has a crucial role in ensuring quality of the studies as the feedback it provides helps learners to understand how well they have performed in achieving the course aims (Nicholls, 2002) If provided constructively, assessment helps to close the loop and move on to construct new knowledge. Insufficient assessment on the other hand may facilitate piling up unstructured knowledge.

As in the beginning of the SEYW course the agreement with the students was that they will be graded based on their submitted portfolios and how well they have performed against the specified criteria. I am therefore using the criterion-referenced summative assessment that is aligned with ILOs and TLAs. I am assessing only what is stated in the ILOs and processed through TLAs. The suggested content of the portfolio as evidence of criteria should serve as a guarantee for receiving minimal required result to pass. The differentiation in grades however will be determined by demonstration of how well the learning activities have manifested themselves in terms of reflection, creativity and unintended learning outcomes (Biggs, 1999a).

RECEIVING STUDENT FEEDBACK

Collecting the summative feedback in the end of the course is institutionally standardised and completed both by the lecturer and students. It is used for general quality monitoring and often stays within the department. What I find more useful for improving my work is the formative feedback that I collect periodically in the end of modules within the course as well as after more intensive learning assignments such as role plays or simulation games. Formative feedback has several functions for me. First it enables to validate the direction of the course and place students on the same page. I use different methods for collecting feedback (Council of Europe and European Commission, 2002) depending on what kind of feedback and in what form do

I need. For instance in the end of a session in the middle of the course I have asked learners to write their free associations in couple of sentences to the wall (whiteboard). The “Silent wall” method gives me an overview of immediate impressions, feelings and thoughts that I could then address in next sessions. It is not meant however for entering into discussion although it could be used for that if planned accordingly.

Second the systematic collection of feedback has an impact on student engagement in course design. By asking learners’ opinion and closing the loop by actually analysing it and feeding it back to the learning process the students can influence their learning process (Fraser & Bosanquet, 2006). This in itself helps to enhance student responsibility and empowers them to analyse, reflect and apply the acquired knowledge and construct their own deep learning experiences.

IMPROVING CLASSROOM TEACHING

The constructively aligned course design somewhat disposes that the lecture design would follow a similar logic. As there are differences between the length, objectives and outcomes of different courses, also every lecture is different from another. The lecturer forms a relationship with the learners and this relationship can differ each time even with the same learners. Biggs (1999b) lists several factors that underpin successful lecturing: management skills for large class teaching, active learning in the large class, student-student interaction in the large class and self-directed TLAs and flexible learning. Mastering these factors will help the lecturer to transform the teaching theatre into learning theatre with favourable learning environment that is motivating to students and also preconditions to adopting the deep learning approach.

I am familiar with Biggs framework through my practical experience and am constantly practicing them on myself and the learners I interact with. In the context of youth work education and the SEYW course specifically I am also inclined to share Bligh’s (1972) views on the “usefulness” of lectures. My extensive background in non-formal education has taught me “practice before preaching”. In practical terms this means that the lectures that I design follow the principles below:

- the session always starts with creating the atmosphere and setting the scene. There are various techniques for doing that but music, lighting, seating and room temperature are usually the easiest to control. If possible I try to avoid formal theatre style in lectures that are part of a longer course;

- different types of students need different activities and use different senses for acquiring information. I therefore try to use different interactive audio-visual elements in my sessions as well as activities involving drawing and constructing. If possible, I try to avoid the format of lecture as such. This again, is discipline specific but youth work studies rather encourage than discourage that;
- I plan the sessions following the attention span for effective learning (Bligh, 1972). This means that activities and focus changes in maximum every 15 minutes. In an average 90 minute session this allows me to implement an average of 7 different activities. The activities do not necessarily need to be different as I could have several group works or beamer presentations during 1 session. The interaction keeps students awake and at the same time involves them at their comfort level. In large group teaching I very often ask the students to form groups of 3-5 for problem solving and discussion exercises. The anonymity and safety of the group makes students more opened to expressing their opinions;
- the background in non-formal education has provided me with plethora of interactive methods. I use them a lot (simulation games, role plays, case analysis, work groups etc.) I have however become more careful and perhaps also skilful in using them as sometimes the method has overkilled the content;
- I leave room for contextualising, questioning and clarifying as learners need time to “construct the arches of knowledge” (Biggs & Tang, 2011).

In the context of SEYW course I have used a simple session planning template that follows the logic of constructive alignment theory and identifies the learning objectives and ILOs for the session, and pairs them with respective TLAs and ATs. I have designed face to face learning session around each evidence of learning needed in the portfolio in order to assist learners in completing them. The sessions have different length varying between 90 and 180 minutes. As an example the session on “description of challenges learners meet in drafting their business plans and working through legislation” is divided in two parts, each running for a maximum length of 180 minutes and focusing on one ILO described in the session title.. I start the session with a brief recap of what we have done before and introduce the ILO. The students should be able to:

- draft a business plan and identify the challenges in doing so by the end of session 1

- work with respective legislation and identify the challenges in doing so by the end of session 2

For both sessions I have designed TLAs based on how the learners wish to learn identified during first sessions of the course which in the case of first session would be:

- 15 minute framing introduction to the elements of drafting a business plan;
- 15 minute questions and answers sessions on required theoretical pre-reading for the session;
- 30 minute group work on analysing different case studies/ examples of business plans identifying their common elements and potential challenges that learner might face in constructing them;
- 15 minute follow-up in plenary discussion to identify and map the common concerns and questions;
- 40 minute out of class group work in portfolio groups in drafting their own business plan;
- 15 minute break;
- 45 minutes for group presentations and assessment of the session by identifying the most important learning elements and requests for the next session;
- 5 minutes for closing the session.

The work would then continue in the portfolio groups and the content will be referred back to in the next sessions. For the ATs I could also use any other short method that enables me to store the responses and build my next sessions on them.

My self-analysis and reflection on the theory has made me realise that for the last 3-4 years I have been balancing between levels 2 and 3 in my approach to teaching as described by Trigwell and Prosser (1991) and Gow and Kember (1993) in Biggs and Tang (2011). I recognise the first level in the beginning of my trainer career but since I reflect on my practice regularly I always try identify areas for self-improvement (Schön, 1987). Over the years I have acquired fluency in methods that is characteristic to level 2. Level 3 however remains in the phase of trial and error. The more I familiarise myself with theory the more I realise the immense development path ahead of me.

CONCLUSIONS

In this paper I have attempted to explore the teaching and learning theories that could be used to enhance the learning quality of youth work studies. I have mainly focused on Biggs theory of constructive alignment that opposes the behaviourist thought of knowledge transference by stimulus-response mechanism. In constructive alignment the teacher is in the role of facilitating learners construction of knowledge through clearly formulated Intended Learning Outcomes, Teaching and Learning Activities and appropriate Assessment Tasks. All three follow the thought that knowledge is built through systematising and constructing pieces of information that gain meaning through experience. The constructivist thought places the responsibility for learning on the student and in constructive alignment the teacher task is to foresee that ILOs, TLAs and ATs are constitutively aligned. This learning system is more likely to provoke deep approaches to learning and enable greater students' engagement in the learning process.

I find this model particularly applicable in the participatory nature of youth work studies where great emphasis is put on experiential learning and as a result creating a safe learning environment for skills development of young people. Applying the constructive alignment model in youth work enables the students to learn and practice the constitutiveness of learning objectives, respective learning activities and design of tasks in assessing the learning process. The same logic is used on a daily basis in the context of youth work.

Majority of youth work is taking place in the non-formal learning environment that identically to formal education is based needs assessment, design of learning experience according to identified objectives and evaluation of the process. I have tried to incorporate the logic of constructive alignment into my teaching, also considering the factors of successful learning identified by Race (2007) and Kolb's (1984) experiential learning model.

In 2015 I started to run a course in Social Entrepreneurship in Youth Work which I structured according to the principles of constructive alignment. I defined the ILOs based on Bloom's and SOLO taxonomies, identifying the action verbs that would enhance learning on higher cognitive levels and offer possibilities for active learning. I constructed the aligned TLAs and ATs using the same verbs and enabled student to take a leading role in constructing their learning experience.

I have also used the logic of constructive alignment to enhance my daily classroom teaching activities by identifying session objectives, respective learning activities and assessment tasks. This framework also provides basis for personal self-reflection based on student feedback and self-observation. Both of these form a basis for continuous professional development.

REFERENCES

- Biggs, J. (1999a). What the student does: teaching for enhanced learning. *Higher Education Research & Development*, 18 (1), 57-75.
- Biggs, J. (1999b). *Teaching for Quality Learning at University: What the Student Does*. Philadelphia: Society for Research into Higher Education and Open University Press.
- Biggs, J. & Tang, C. (2011). *Teaching for Quality Learning at the University: What the Student Does*. (4th ed.). New York: McGraw Hill.
- Bligh, D. A. (1972). *What's the Use of Lectures?* Harmondsworth: Penguin.
- Bloom, B. S. (Ed.). (1956). *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals: Handbook I: Cognitive Domain*. New York: David McKay Company.
- Council of Europe and European Commission. (2002). *Training Essentials*. Strasbourg: Council of Europe Publishing
- Education at a Glance 2014: OECD Indicators. (2014). Country note on Estonia. Paris : OECD.
- Emslie, M. (2009). Researching reflective practice: a case study of youth work education. *Reflective Practice: International and Multidisciplinary Perspectives*, 10(4), 417-427.
- Fraser, S. & Bosanquet, A. M. (2006). The curriculum? That's just a unit outline, isn't it? *Studies in Higher Education*, 31(3), 269-284.
- Gow, L. & Kember, D. (1993). Conceptions of teaching and their relation to student learning. *British Journal of Educational Psychology*, 63, 20-33
- Harris, P. (2014). The youth worker as jazz improviser: foregrounding education 'in the moment' within the professional development of youth workers. *Professional Development in Education*, 40(4), 654-668.
- Hussey, T. & Smith, P. (2002). The trouble with learning outcomes. *Active Learning in Higher Education*, 8(3), 220-233.
- Jones, G. (Ed.). (2005). *Gatekeepers, Midwives and Fellow Travellers: the Craft and Artistry of Adult Educators*. London: Mary Ward Centre.
- Kheinla, E. Iu. & Derman, N. A. (2011). Changing life values of the estonian

population. *Sociological Research*, 50(2), 51- 66.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. New Jersey: Prentice-Hall.

Love, C. (2006). Developing management education in the countries of the former Soviet bloc: critical issues for ensuring academic quality. *Innovations in Education and Teaching International*, 43(4), 421-434.

Marton, F. & Säljö. R. (1976). On qualitative differences in learning: I–outcome and process. *British Journal of Educational Psychology*, 46(1), 4-11.

Morrison, G. R., Ross, S. M., Kalman, H. K. & Kemp, J. E. (2011). *Designing effective instruction*. (6th ed.). Hoboken, N.J. ; Chichester: John Wiley.

Nicholls, G. (2002). *Developing Teaching and Learning in Higher Education*. London: Routledge Farmer.

McKimm, J. (2007). *Curriculum Design and Development*. [2015, april 3]. http://www.faculty.londondeanery.ac.uk/e-learning/setting-learning-objectives/Curriculum_design_and_development.pdf

Ramsden, P. (2003). *Learning to Teach in Higher Education*. (2nd ed.). London: Routledge.

Race, P. (2007). *The Lecturer's Toolkit: A Practical Guide to Teaching, Learning and Assessment*. (3rd ed.). London: Routledge.

Schön, D. (1987). *Educating the Reflective Practitioner: Toward a New Design for Teaching and Learning In the Professions*. San Francisco: Jossey-Bass.

Shuell, T. J. (1986). Cognitive conceptions of learning. *Review of Educational Research*, 56(4), 411-436.

Trigwell, K. & Prosser, M. (1991). Changing approaches to teaching: a relational perspective. *Studies in Higher Education*, 22(3), 251-266.

Wylie, T. (2000). An architecture for modern youth work. *International Journal of Adolescence and Youth*, 9(1), 15-26.

Toimetajad: Tiia Õun, Ilona-Evelyn Rannala

Keeletoimetaja: Liina Lepsalu

Tehniline toimetaja: Ester Sõrmus

Autoriõigus: artiklite autoritel, 2015

Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar

2015

Küljendus, kujundus: PRDisain

Trükikoda: Trükikoda Auratrükk

ISBN 978-9985-885-27-7